

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

De Vita Et Institutio S. Ignatii Societatis Iesv Fvndatoris. Libri Qvinque

Bartoli, Daniello

Lvgdvni, 1665

Liber Quartvs Libri Synopsis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-10840

LIBER QVARTVS
LIBRI SYNOPSIS.

NARRANTVR S. Ignatij virtutes trifariam diuise, quæ illum erga se, proximum, & Deum omni ex parte perfecerunt: Inde obitus ipsius: Apud viros magnos existimatio: Sententia, & dicta memoratu digna. Merita & honores eiusdem in sanctorum numerum relati.

SANCTITATIS Apographum de beati alicuius animo ducturus, expressurûsque virtutum decora, ex quibus existit tota sanctorum pulchritudo, prope est in illam incidat pictorum inopiam, quorum ars summa id solum assequitur, vt eam speciem repræsentet, quæ sub oculum cadit; si nempe quod vnum in sanctorum vita exterius se pròdit narrasse contentus, putet nihil sibi præterea memorandum, terræque diuitias, & fecunditatem, viriditate ac floribus definiens, metalla, & venas marmorum, ac margaritarum quas claudit prætereat. Id habet innatum sanctitas vt animi opes occultet quàm maximè, & quò sit diuinis numeribus auctior, hoc ne proferant sese diligentius caueat; eum ferè in modum, quo cœlestia corpora, quantò ad solem accedunt propius, & illuminantur copiosius eius luce, tanto nobis videntur obscurius; eo vsque interdum vt nostros planè oculos fugiant. De sanctis igitur scribendo, non id modo latendi studium, exponi oporteret, premendique virtutes, & dona humanis maiora (quod fuit in illis excellens meritum humilitatis Christianæ) sed hac ipsa illorum suimet occultatione deceret vt sagaciter, ad retagenda quæ ipsi absconderant; vt ex rudi coniectu veli, Mosi faciem inumbrantis, si posset in tabulam transcribi conformatio & decor latens à familiari Dei consuetudine in eum effusus, & imparibus mortalium oculis ad tempus subductus. Huc facit quod S. Ignatius cum quodam ex carissimis filiis colloquens aliquando dixit, partem bonorum cœlestium minimam quibus sanctos suos locupletauit Deus, illam esse quam nobis historia reliquit; cum enim auctores scribant ea tantum quæ nosse potuerunt, intactis cæteris; idem faciunt quod qui oceanum de vna illius superficie meriuntur, quæ vt immensum porrigatur denique velum est, quo obnubitur potius indeprehensa in profundum altitudo illius, quam nudatur.

I.
Difficilius est
virtutes
sanctorum
scribere quàm
alia ad eos
spectantia.

nudatur: quæ ita de sanctis Ignatius protulit, excellentia scilicet illorum merita, quæ exterioris vitæ innocentia, & laude continentur, sanctitatis illorum tenuissimam esse partem; vt ex eo quod illi excidit aliena laudanti, intelligeremus eum nihil minus cogitantem, sed Deo volente, sua extulisse ac manifestasse: misericordias scilicet diuinæ erga se bonitatis, haudquaquam iis omnibus se permutaturum quæcumque historici posteris de sanctorum gestis vitæque consignassent. Nam quod esset in iis summè præstans, maximèque diuinum, curiosè ab sanctis in mentis recessu absconditum premi, nec posse de eo nisi fallax edi iudicium, si ex iis solum quæ foris apparent æstimeretur, vt is ridiculè erraret, qui thesauros aquarum inexhaustos illa metiretur particula, quam terra in omnium oculis per angustos meatus fontium dispensat: huius effati vis, si quæ posset in legentium animos altè descendere, explese me partes hoc libro susceptas arbitraret, scribendarum S. Ignatij virtutum. At enim fuit in iis celandis nimium solers, & diligens, vt erat sui contemptor eximius; nec de interioris vitæ diuitiis emicare aliquid passus est, ex quo posset illius sanctitatis non dicam imago exprimi, sed vel vmbra describi. Ac nisi quæ pauca velut humi strati de illo suspicimus tanquam fastigia montium, altissimæque sanctitatis, ipse pro leuibus, & triuialibus habuisset, proinde nec secreto dignis; multo etiam pauciora nobis ad scribendum suppeterent. Quanquam vtinam vel ad illud quod exiguum suppetit explicandum, argumento par facultas me iuaret. Sed video in eo enarrando, præsertim sub finem illam emensuro caritatis illius erga Deum amplitudinem augustam; idem mihi futurum, quod circuitus illos stellarum errantium immensos representaturis, quos in tenui puluere, palmaribus circulis circumscribunt. Ponam igitur primo loco qualis ipse secum; dein cum proximis; vltimo in Deum exiterit.

II.

Ac primum quod attinet, sæpe auditus est, dicere gradum ad excelsa, & ardua molienti, nihil esse antiquius debere, quam vt ad infima descendat: nam summæ virtutis apicem ab imo assurgere, nec posse altioribus spatiis attolli quam quibus se ad ima depresserit: cuius documenti prius in seipso formam ediderat; in eam etenim deiectionem sui, sanctimoniam construendæ fundamenta misit, vt inde se illi religionem moturos sperauerint homines simul, & dæmones, firmitatem illius rationibus aggressi, ex mundana Philosophia reperitis: violari ab eo propinquorum iura, dignitatem familiaræ deteri; ne naturæ quidem officii parci; Dei quam gerebat imaginem iniuriolius habendo, seque non iam vt hominum postremum, sed veluti canem omni genere contumeliarum, & ignominiam deturpando. Et hi erant prouentus, ex profunda illa sui cognitione progeniti, & prima quam altè imbiberat nihili sui æstimatione, ad quam graduum istorum præclaro ascensu ita descenderat, vt se cum hominibus vniuersis, cum angelis ipsoque cum Deo comparans, quam esset abiectus, vixque per sese colligeret, quanto vilior ob admissa in Deum peccata, quæ quod nos longius à Deo semouent, eò concludebat ab omni se bono abesse longinquus, dignumque
omni

omni execratione. [*Cogitabo* (ait in Exercitiis quibus animi sui sensus speciemque impressit) *cogitabo me ipsum quisnam aut qualis sim, additis exemplis quae me in maiorem mei contemptum trahant, ut si mecum reputem quantum sim ad omnium hominum caeterum comparatus: quid deinde sit vniuersa multitudo mortalium, si cum Angelis beatisque omnibus conferatur: post haec attendendum est quid rei sit tandem quicquid est creatum praeter ipso Deo creatore: iam quid homuncio ego vnus esse possim? Demum inspiciam corruptionem mei totius, prauitatem animae, atque corporis foeditatem, ac me tanquam vlceris siue apostema esse ducam ex quo tanta sanies peccatorum, tantaque vitiorum lues defluerit.] Hunc ille praebuit aliis, cognoscendi sui archetypum, ex quo sui ipsius apud se typum formauerat. Ad hoc aliam item admouit regulam, quae paucis totam complectitur religiosae humilitatis scientiam; eamque vnum ex primariis partibus docuit, qui ad reficiendas animi vires, ex diuturna missione se Romam receperat. Magno siquidem is flagrans perfectae illius humilitatis desiderio, ex eo rogauit si quam viam teneret ad hoc breuissimam. Hanc inquit, Ignatius accipe, maxime compendiarium, more scilicet, ac modo viuas mundanis hominibus plane opposito; ab iis nimirum abhorreas quae ipsi ambiunt, ambias vero a quibus abhorrent. Quod interioris hominis arcanum non communicauit tantum cum omnibus quicumque Societatem expeterent, sed illius simul usum demonstrauit, ex Christi depromptum imitatione, quem his, plane diuinis, explicuit verbis, perpetuam daturis meditandi, agendique materiam, Societatis hominibus, humilitatis absolutae, professionisque amplitudinem implere volentibus. [Praeterea, inquit, diligenter animaduertant oportet qui examinantur magnificando, (summique momenti id esse ducendo in conspectu Creatoris ac Domini nostri) quantoperè iuuet ac conferat; ad vitae spiritualis profectum, omnino, & non ex parte, abhorretere ab omnibus, quae mundus amat, & amplectitur; & admittere & concupiscere totis viribus, quicquid Christus Dominus noster amauit, & amplexus est. Quemadmodum enim mundani homines, qui ea quae mundi sunt sequuntur, diligunt & quaerunt magna cum diligentia, honores, famam, magni nominis existimationem in terra sicut mundus eos edocet; sic qui procedunt in spiritu, & serio Christum Dominum nostrum sequuntur; amant & ardent exoptant quae iis omnino contraria sunt; indui nimirum eadem veste, & insignibus Domini sui pro ipsius amore ac reuerentia; adeo ut si sine offensione vlla diuinæ maiestatis, & absque proximi peccato foret, vellent contumelias, falsa testimonia, & iniurias pati, ac stulti haberi, & existimari (nulla tamen ad id per eos data occasione) eo quod exoptant assimilari, ac imitari aliquo modo creatorem ac Dominum nostrum Iesum Christum, eiusque vestibus, & insignibus indui: quandoquidem illa ipse propter maiorem profectum nostrum spiritualem induit, nobisque exemplum dedit, ut in omnibus, quoad eius fieri poterit, diuina gratia aspirante, eum imitari ac sequi (cum vera sit via quae ducit homines ad vitam) velimus. Igitur inter-*

P p

rogentur

Conf. in
Exa. c. 4.
§. 44.

rogentur an huiusmodi desideria tam salutaria, & ad perfectionem animarum suarum tam fructuosa, in se sentiant] Debemus huic Ignatij experientia, incitamentis, & ad imitandum posito ob oculos exemplo, modum & regulam tantumdem agendi, quae tam heroico & excelso in gradu locata est ut sui contemptor egregius Lainius fateatur, post auditam ex Ignatio quandoque de sui ipsius cognitione, & contemptu hanc Philosophiam, abiecit se animum atque ingenue professum, sibi nec alas ad tam sublimia tentanda suppetere, nec ad capienda intelligentiam, esseque hinc sibi, magnam despiciendi sui causam, quod ne sciret quidem seipsum despiceret. Nec erat haec tamen Ignatij meta, ad virtutis huius supremam gloriam anhelantis: eod enim suas in ea contentiones prouexit unde *plus ultra* non liceat, cum tres distinxit classes humilitatis Christianae, alteram altera celsiorem. [Primus, ait humilitatis modus. Hic est ad salutem necessarius, ut me penitus subdam diuinae legi obseruandae, utque ne mundi quidem totius oblato mihi Domino, vel extremo vitae discrimine obiecto, transgrediar ex deliberato, mandatum vllum diuinum aut humanum, quod quidem peccati mortalis vinculo nos obliget. Secundus maioris est perfectionis, ut fixo animo, ad diuitias, paupertatem, honorem, ignominiam, breuitatem vitae, ac longitudinem aequae sim propensus, vbi aequalis, est diuinae laudis, & salutis meae occasio, utque nulla vel humanae quantacunque felicitatis, vel propriae mortis conditione proposita, adducar vquam, ut culpam, licet venialem tantum decernam admittere. Tertius est modus humilitatis absolutissimae, ut priores duos iam adeptus, etiam nullo superaddito, laus Dei par foret, ad maiorem tamen imitationem Christi, eligam potius cum eo paupere, spreto, & illuso, pauperiem, contemptum, & insipientiae titulum amplecti; quam opes, honores, & sapientiae aestimationem.]

III.

Exerc. pa-
gin. 64.

Ad hanc humilitatis Christianae absolutissimam amissimam, iam inde a primo repudiati saeculi anno se finxit Ignatius, eique condignis actibus respondit; rusticitatis, stultitiae, ac stoliditatis opinionem ambire; sua palam vulgate peccata, & acerba illorum sibi impropria curare; pannosum incedere, spretum, nudipedem, squalore obsitum; inter sordes nosocomiorum cum mendicis, mendicorum modo vsuque degere, ad captandum nomen mendicis originis, & virtutis laudem, necessitatis specie eludendam; stipem palam ostiatim rogare, qua scommatum messis, quam panis erat profulsor; subsistere ad fruendam insolentiam conuitiantium; obtrectantibus gratiam, beneficia damnis reponere, vitare nobilitatis suae conscios, & aestimatores sanctitatis; mendicantis cultu, victuque in patriae luce, & propinquorum nobilium oculis viuere, hospitali pauperum domo, latum, & alacrem, quasi ut Gregorius Theologus loquitur, praeter mundi aspernationem, nihil sibi de mundo reliquum fecisset. Ad haec assimilatae sanctitatis, maleficij, & fraudulentiae accusationibus gaudere; iactatum per tribunalia, patrociniis uti nolle; in catena, & carcere gestire; & de illa catena, eiusque pro

pro Christo susceptæ gloria, philosophari tam sublimi, & ignoto mortali-
 bus stylo, vt mentis potius deiectæ, quàm criminis reus teneri catena vide-
 retur. Atque hi tot fructus humilitatis generosæ, ac solutæ, rudimenta
 fuere tantum eorum, quos ab initio spectarat: creuere siquidem iustis ac-
 cessionibus, nec fuere ab tantis primitiis progressus degeneres. Et si enim
 Ordo quem ex illo Deus tanquam parente formauerat; tanquam exempla-
 ri absoluebat, his illum vilibus publicè vsurpandis, vel inuitum acceret;
 haud tamen illa quoties licuit, omisit; desiderauit autem quamdiu & quo-
 ties grauioribus de causis licere sibi non credidit. Ardebat Romam obire
 feminudus, cæno, & cornibus deformatus ad præferendam insaniam, ver-
 tendâque in se vulgi ludibria. Patauium Venerius dum transit in rusticulum
 incidit pastorem, cui tam nouus, & insolens viatoris egeni, vilis habitus
 visus est, vt in risum, & sannas effusus procacissimè insultaret; gradum
 hic pressit Ignatius, & seræno vultu spectandum se illi affatim præbuit, nec
 dimoueri ab Lainio itineris comite valuit, vrgente licet, & secum in
 viam trahente; negans puerum illum, exigua quam de se illi obtulerat frau-
 dandum recreatione. Monitus vero ab Ribadeneira, annorum vix quinde-
 cim puero, iam Societati præpositus, quædam publicè dicenti excidere, nec
 valde hispanica, nec Italica satis; & gratissimum habuit, & institui ab eo
 ac discere quid emendare deberet, voluit. Sed hæc fortassis leuiora, illud
 magnum profecto præpositi munere, tamdiu se indignum censuisse, tam-
 diu constanter illud reiecit, vt nec Lainio acquiesceret, hoc licet grauius
 nec absque stomacho contestanti, dissiparetur sanè Societas, quantum ad
 se spectabat, si reculare pergeret eius caput esse, qui parens illius extitisset,
 fuit imperio confessarij res agenda, post commissam illi vitæ totius antea-
 ctæ confessionem accuratam, cum amplissima potestate ex iis, quæ au-
 didisset iudicandi, profitendique apud socios, illum Generalis officio indi-
 gnum. Coactus denique oneri subire, nihil prius habuit quàm vt qui
 præerat omnibus, ministro se subderet omnium infimo, eadem accuratio-
 ne, obedientia, & humilitate coquo dans operam, ac si vice mutata in co-
 quum ipsemet, coquus in Generalem transiisset: inde pueris fidei rudi-
 menta, dies sex supra quadraginta tradidit. Post in eo regendi munere ve-
 lut omnium seruus versatus est, repudiatis quæcumque exinde honorificum
 aliquid olerent, vt sunt Paternitatis, & Reuerentiæ tituli, nec aliud vo-
 cari sustinens quàm nudè Ignatius, communi cum aliis appellatione. De-
 cennium fluxerat, iamque ad optimam gubernationem erudierat non pau-
 cos, cum sibi visus, deinceps nec necessarius, sed neque par muneri, quo
 se ob nouas suas fuimet censuras, nunquam minus dignum fuisse sentiebat,
 abdicare se illo decreuit, vocatisque Romam quoscumque potuit primariis
 Patribus modestissima Epistola suam illis mentem ita exposuit. [Carissimis
 in Christo fratribus è Societate Iesu. Quod complurium mensium, & an-
 norum consideratione nullo siue interioris, siue exterioris commotionis
 impulsu, ad maiorem laudem, & gloriam diuinæ Maiestatis consequi, &

intelligere potui, id nunc in conspectu Procreatoris, ac Domini mei, qui me in æternum iudicaturus est, exponam vere, & omni remota perturbatione. In me multa delicta, multaque vitia, & multas animi, corporisque infirmitates intuens, sæpè in eam penitus veni sententiam, mihi infinitis prope partibus deesse vires necessarias sustinendo oneri huic Societatis, quod in præsentia inductu, & imposito eius sustineo. Opro itaque in Domino rem diligenter expendi, & alterum deligi, qui melius, vel certè non ita malè regendæ Societatis munere fungatur, & hoc ad eum manus deferri: nec modo si meliùs aut minus malè, sed etiam si pari gesturus sit. Quamobrem in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti vnus Dei & Creatoris mei ego simpliciter, & absolute quicquid muneris gero, depono, & abdicò, qualòque, ac toto animo precor in Domino tum Professos, tum quos illis ad hanc deliberationem assumere visum erit, vt hanc oblationem mi am, aded coram diuina Maiestate iustam, accipiant; sique inter eos, qui futuri sunt arbitri, forte non conueniret, per caritatem, ac reuerentiam Dei Domini nostri oro, vt impensè rem eius diuinæ Maiestati, commendent; vt omni ex parte voluntas illius perficiatur, ad maiorem eius gloriam, & commune maius bonum animarum, totiusque Societatis, accipiente ipso omnia in maiorem suam laudem & gloriam æternam.] Et hæc quidem ad illos Ignatius. Verum Patres ad eam iacturam adduci non poterant, quam vix ipsa mortis suprema necessitas factura iis esset sat tolerabilem. Certè Hieronymus Natalis Roma in Germaniam profecturus anno 1555. Ludouico Gonzalez nihil ita iniunxit, vt sancti patris conseruationem, & valetudinem, ne ductu illius Societas destitueretur. Tam procul vnuerfi ab sciscenda illius abdicatione abierunt, vt fuerit nemo præter Andream Quijedum quin asseruerit; nulli se superstite Ignatio passurum Societatis clauum tradi. Quijedum porro virum simplicissimi candoris, vt assentiendum Ignatio diceret, summa in eundem veneratio induxit; rogatus enim cur vnus ex omnibus tam diuersa sentiret; respondit, quod Ignatius vir sanctus faciendum suaderet, cuius perspicaciori iudicio, suum ab se putaret subiici oportere; deceptus nimirum ea modestia, qua viri sancti longè se alios sibi obiciunt, quàm ipsi re vera per se sint. Ita Ignatius suorum arbitrio stare coactus est, donec morbis afflictus grauissimis, illòsque suæ prætexens modestiæ, concessum sibi putauit diuinitus quod fuerat ab hominibus negatum: tunc enim totum Præpositi onus in Hieronymum Natalem deposuit, vna sibi, vt diximus, ægrotantium seruata sollicitudine. Nec erat in posterum ad relictas curas vnquam rediturus, nisi publici boni necessitas plus apud illum priuata quiete valuisset; vices enim suas vidit illi ab se fuisse creditas, qui haud malo quidem, sed incautius ardente studio, mutare mox aliquid in constitutionibus niteretur, quas ei de cælo inspiratas, interpolari ab hominibus nefas erat. Iam qui Præpositi honorem in exiguo Ordine auersaretur tantoperè, facilè dictu est, quantum ab splendidis aliis extra ordinem præfecturis, & dignitatibus abhorreret: & vero per iocum aliquando

aliquando insultanti sibi Aquilarensi Marchioni, quod suspicionem faceret captata per fictam sanctitatem, & sedis Apostolicæ tot obsequia purpura, responsione alia omiſſa, vultu asperato aſurgens, capiteque aperto cruce se muniens, magna voce Deo votum nuncupavit, non solum minimè captandi, sed ne admittendi quidem vnquam dignitates vllas, nisi culpa lethalis religione adactus, aliud agere integra conscientia non videret.

Quantumlibet tamen abiectè de se Ignatius senserit, seque miris modis contemplerit, plus est mea quidem sententia, tam singularibus atque continuis per annos ab conuersione quinque, & triginta exaggeratum Dei donis, nihil de se singulare sensisse, nulla sui tactum vel tenuissima opinionis magna illecebra: nam Christi & Virginis conspectus frequens, alienationes ab corpore diuturnæ, illorum imagines quæcumque possunt à mortali de augustissima Triade cognosci; perspicientia sublimium arcanorum; illaque voluptatum cœlestium, in riuos perennes lacrymarum copia; & coniunctiones animæ cum Deo, quibus ita eliquabatur totus, vt agrè vitam retineret. Hæc, & quæ postea attingam argumenta Ignatio fuere confundendi sui, & erubescendi, quod foret virtutis aded fluxa, & eneruis, vt esset iis tot adminiculis inuisitatis, & fortibus fulcienda, non secus ac ades caducas, & in ruinam pronas arguit fulcerorum multitudo. Hinc illud eius magno quidem sui cum pudore dictum, sed valde seriò, repertum iti mortalium neminem, in quem extrema conuenissent ab sese tam dissita vt erant sua tot peccata cum Dei tot donis, & pœnarum tantarum commerita cum tam multiplici diuinæ misericordiæ vbertate. Quæ persuasio sic illi penitus inhærebat, vt nec illa mentis ab sensibus aberratione, qua sublimè à terra rapiebatur cum anima corpus, aliud de se conciperet, nisi se nihil vsquam despiciabilis esse, ac vilius. Hinc eius etiam illa vox lumine circumfusi, & in aère sublimis, ô Deus! Deus immensum bone! qui me tam sceleratum sustineas. Hinc illa quoties de se loqueretur abiecta epithera; illudque chirographum quod initio literis subscibeat, *Omni boni egens Ignatius*: domi erat nemo ad cuius aspectum, illum suiipsius non puderet. Itaque omnibus miseriorem se credere, sanctitatis partes notare in omnibus, quarum in se nullam aduerteret; optare sibi obstrui fontes illos deliciarum æternarum, quibus assiduè difflebat; cupere dum in viuis foret neminem sui meminisse, nisi tanquam reiectitij, & aspernabilis; post mortem vero insepultum cadauer in simo putrescere, aut esca fieri canibus: ac de bonis quidem supra modum humanum sibi cœlitus affusis, loqui poterat, absque vlllo metu inanis auræ sibi affaturæ; illa enim sibi velut carioso infertis ligno contemplabatur margaritas, honestantis liberalitati non suis meritis debitas, vt cui præter ignes nihil deberetur; haud tamen de se nisi admodum parcè, vtilitatisque alienæ studio compulsus, quicquam efferebat quod sibi honori verti posset. Petiit à Deo ne se miraculis conspicuum faceret, quibus solet vulgo prærogatiua sanctimoniam deferri. Præ-

IV.

*Peculiaribus
Dei donis ad
maiores sui
abiectiorem
vritur.*

diſtiones futurorum, licet ſibi copioſè oſtenſas, pauciſſimas edidit, vel ad erigendam ſuorum fiduciam, vel Deo per illas auctoritatem ordini iam conciliante, cuius illum deſtinauerat parentem; ad hæc illi honorem exhibere, idem fuit vt eum pudore ſuffundere; tam certum enim animo tenebat, ſibi præter lugenda nihil ineſſe, vt intelligere non poſſet, vnde nam de ſe laudis materia cuiquam ſuppeteret. Fama erat inter nos tutelarem illi eſſe Archangelum; vnde illa ortum duxerit, incompertum. Illud ſcio poſt Sancti obitum, Mutinæ in arreptitia, dum S. Ignatii inuocatione vtgetur dæmon ad purgandam habitationem, cogique ſe ad fugam fateretur, cuſtodem Ignatii nominatſe Magni Archangeli titulo. Lainius vero teneræ illius erga ſe beneuolentiæ ſecurus, cum ex eo quandoque ſiſenter quaſiſſet, de illa erga ſe Archangeli tutela quid eſſet? non aliud tulit ab eo reſponſum, niſi quod perinde erubiſſe illum ait, vt virgo ſolitaria, & oculos fugiens ad inopinatum ignoti, & extranei hominis ingreſſum. Sed egit aſperius cum quodam ex fratribus, qui inter colloquendum cum alio vocarat Ignatium magnoperè ſanctum, qualem ipſe reuera ſentiebat. Hoc vbi cognouit ſanctus Pater, grauiffimè illum increpuit, quod dedecoraſſet ſanctitatem, attribuendo illam ſibi homini peccatori, & eam verbi contumelia læſiſſet; iuſſit vero in pœnam extra triclinium per dies quindecim cibum in loco ſordidiſſimo ſumere. Verum Patri Iacobo Equiæ, affinis huic ſermo, fortatſis vita ipſa ſtetit, confeſſiones Ignatii audire ſolitus, conſciūſque illius mirabilium arcanorum, niſi cum quadam laudis hyperbole de iis loqui non norat; cuius pœnam erroris luere præcedenti libro hunc vidimus: imperare tamen ſibi non poterat, quin modos ſibi nihilominus quosdam effingeret, quibus ſibi putabat licere eorum aliqua præbere indicia quæ vetabatur explicatius aperire: palam enim optabat, orabatque, paucas horas ſuperſtes Ignatio viuere, per quas ſolutus ſilentio quod quamdiu iſ in viuus maneret, iuſſus illi fuerat ſeruare, poſſet ea efferre, quibus attonitos faceret audientes. Refert autem Oliuerius Manareus, tunc à patribus pro certo habitum, hoc Equiæ votum de producenda tantisper eo ſine vita, cauſam fuiſſe illius decurtandæ, & S. Ignatium humilitati ſuæ conſulentem impetraſſe, vt eſſet potius aliquot diebus ſuo confeſſario poſthumus, omniſque cum Equiæ eorum memoria interiret, ex quibus poterat etiam poſt mortem Ignatius, ſanctitatis opinionem incurtere.

V.

Reliquum eſt de hac viri ſancti abiectioe excellenti, quo nec dici poſſe in hoc genere arbitror, aut quicquam perfectius, aut cogitari maius, tamenſi forte multorum oculos fugerit, nec leui contuitu valeat deprehendi: virtutem enim quantumuis heroicam, ſi ab ea diſcedat geſtorum mirabilitate, quæ nobili ſpecie aspectus hominum ſuſpenderit, vix pauci, iique in paucis perſpicaciſſimi ſuo prætio æſtimant; vnde potro ad hoc, poſtremò applicuerim animum, haud erit opinor ingratum legere: B. Magdalenam de Pazziſ Carmelitanam Monialem, crebris cœleſtium exploratiſque viſis dignabatur Deus. Huic ſe virgo mater, Decembris octauo & decimo, anni

ni 1594. spectandam præbuit media, inter sanctos Ignatium, & Angelum, Martyrem Carmelitam; quos secum duxerat: illum humilitatis, hunc vero paupertatis futurum ipsi præceptorem. Docendi principium fecit Ignatius, cuius verba, ut in similibus, mentis ab sensu auulsa motibus solēbat, clara voce, & interdum subsistens, ipsamet referebat. Quæ hic bona fide reddenda censui. [Ego Ignatius lectus sum ab sponsi tui parente Virgine, ut tibi humilitatis religiosæ traderem disciplinam; attende sis igitur quæ sum tibi dicturus, arbutis recens in solum religiosæ familiæ translati, affundenda est humilitas, ut lucernæ suggeritur oleum, utque vas totum infuso oleo occupatur, ita humilitas, veraque ipsius cognitio, debet in iis animæ facultates sic totas persuadere, ut quocumque se vertant, nihil nisi humile, ac mansuetum in illis occurrat. Quemadmodum autem non potest ellychnium absque oleo ardere, sic neque teneræ arbores perfectæ splendebunt sanctitate, nisi perpetua illis ingeratur humilitatis cognitio, eiusque usu exerceantur assidue, & doceantur quantoperè monialibus veris sit necessaria. Est vero humilitas, nihili sui continuata cognitio, saporque omnium iucundus atque continuus, quibus anima in sui contemptum inducitur, eo usque suarum facultatum, dum viribus omnibus compositissimis potitur. Sed curandum contempiones illas quibus deprimatur, ut in eum quem dico tranquillæ mentis apicem euehatur, immobilis perferat, & firma; repetatque memoria, in religiosæ vitæ proposito, nihil se præterea quæsisse: ac ne quam hæc partem dæmon inueniat, arte opus est utatur, notitiarum Monialium prudens nutrix, deprimendis nimirum earum iudiciis, & voluntatibus, si obstare sibi: aut ferre impatientius eas aduerterit, seuerè reprehendat, & magnum illis iniiciat, in re quanquam non magna scrupulum: verum hinc oleum deiectionis dum suggerit, inde balsamum instillet, efficiatque intelligant, quantum Deo honoris, quantum boni ad ipsas ex eo redeat; quam præclarum opus moliantur, ita ut amore humilitatis sanctæ inardescant, & præter illam nihil velint, aut spirent. Verbis, gestu, operibus, præferri humilitas exterior debet; verbum omne quod eam non oleat non minus vitari, quam vulgo vitetur sacrilegum; quicumque dedecet humilitatem gestus, in religione tam sollicitè cauere, ut qui honori, & famæ in sæculo censetur contrarius. Actus denique in quibus humilitas non lucet, perinde oportet auersari, ut esset Rex potens, auersurus aspectum à pecuarij filio centonibus induto. Tantum iis qui præsumunt, humilitatis inesse opus est, (post data scilicet illius, nota de se exempla) ut dum arguunt, hortantur, & eiusmodi alia obeunt, non cogantur eam exere. Ita sit sponsarum qualibet, Religiosas dico, animo comparata, ut possit aliò transferri, possintque qui regunt, suauissimos quosque fructus, maximèque pretiosos, vel in editum solum, vel in valles transferre, plantatione interim minus pretiosorum passim continuata. In virtutis excelsæ fabrica sponsas decet assimilari lapidibus templi Salomonis, malleo nunquam obstreperis; nam si quæ aptantibus ad ædificium obstreperent, depor-

tandæ

tandæ sunt ad fontem, vt partim amore, partim seueritate sic inebrientur, ne possint labra diducere, sed tanquam ebrizæ in dulcem collabantur somnum; quibus autem hæc sancta displicuerit humilitas, iis sponsus tradatur præ manibus de cruce suspensus, doceanturque hunc esse quem in se exprimere debeant, nulla ipsarum quamdiu spirauerit, hoc humilitatis gymnasio absistat; & qui animas curant, exercere illas quamdiu in corporibus manserint, hac humilitate nunquam cessent; est enim ascensus tot surgens gradibus, vt nunquam desit quo altius scandatur; iterandusque est sæpius per eisdem gradus, multiplicatione actuum ascensus: quibus hæc deest humilitas, extra se euadere nequeunt, in iis enim sexcenti affectus pullulant, & curiositas innumerabilis, quibus implicitæ detinentur. Quo modo corporatum verbum, hominum piscatores fecit Apostolos; sic & sponsas suas in prædam animarum misit. Abundè te humilitate iam paui; paupertate pascendam nunc te alteri trado.] huc vsque illa ex ore S. Ignacij de humilitate Christiana. Iam verò beatæ alterius ordinis Virgini, datum à Virgine Christi matris, doctorem humilitatis Ignatium, præ cæteris omnibus qui virtutis huius luce claruerunt, visum hominibus in ea eximie versatis, nisi singulari in eadem Ignacij merito non posse tribui. Haud quidem quod nouum aliquem illius gradum inuenerit, sed quod in summum hunc illius apicem tantis animi viribus atque tanta contenderit, vt in eum tandem possessor quietus euaderet; nempe humilis esset absque ylo exterius humilitatis indicio; humilitatem & contemptum sui, humilitate premens, opinionem viri humilis vitaret, quæ est humilitatis minus recta gloriosa quædam pedissequa. Fuit humilitatis eius hoc tam singulare ingenium, vt quibuscumque nitere poterat, solerter omnia occultaret, & hanc ipsam occultationem sic dissimularet, vt quibus erat parum notus, putarent illum non dissimulanter sed reipsa, virtute destitui; qui flos est, cremorque lectissimus animi seipsum proculcantis, & sequacem humilitati gloriam callide auertentis, quod spernendus, & vilis, non autem humilis videatur. Importunis suorum precibus fatigatus, vt quod fecerant viri sancti, ad filiorum consolationem, de se, rebusque suis aliquid diceret; diu primum negauit; tum ne crederetur humilitatis studio negare, vt magnifica sua, & grandia obscuro premeret, ita cessit illorum precibus, vt iis videretur & satisfacere, & hoc ipso tamen satisfaceret latendi desiderio, sui que contemnendi. Dictauit igitur sub finem vitæ Ludouico Gonzales breuiarium quoddam rerum, quæ sibi ad annum 1543. à conuersione contigissent; cætera remisit ad P. Natalem eorum minime ignarum. Cauti autem prudenter; ne ad Iacobum Equiam ea remitteret enarranda, cui scilicet interioris vitæ recessus omnes patefecerat confitens, & voluit de se pauca tantum quædam beneficia resciri diuinæ erga se largitatis, ne opinionem incurreret hominis aliquid celantis, sed quicquid haberet memoratu dignum, id omne vel per se dictasse putaretur, vel Natali dicendum reliquisset; de illa itaque cum Deo communicatione domesticâ de nexu; arctissimo

mo familiaritatis cum eo intimæ de rerum perspicientia ultra humanas latentium, quas edisserere sermone ne penes ipsum quidem fuerat, verbum nullum fecit: nec sanè illius sed Dei gratia residuum habemus paucarum ex multis schedarum fasciculum, quibus adnotabat quotidiana sua cum Deo commercia, hæque solæ alias comburenti, bona nostra sorte exciderunt, quæ licet perexigua sint de tot annis illius, particula, menses tantum complexa quatuor; sed tam multa, & tam insignia exhibent, vt vel ex iis quæ inde decerpta exscripturus sum suo loco, futura sit facilis de thesauris ingentibus quos mente fouebat coniectura. Hac etiam arte humilitatis occultanda; primorum qui Romæ tunc erant sociorum examini, atque iudiciis constitutiones subiecit, ac securus licet, nec vnum apicem in iis immutandum, quod eas etsi manu sua, sed Deo scripissæt, suggerente: sat egit atamen, vt neque diuinæ, sed ne suæ quidem viderentur: cumque iam pariter auctoritate Pontificis obtinerent, vim totam qua possent in vsum publicum conferri; sed postremum hunc actum supremæ potestatis, maluit primo post suum obitum Generali conuentui seruare. Verum huius artis in demissione sui singularis, perfectum specimen mors eius edidit, sola, obscura, pæne dixerim omnibus destituta. Sciebat paucas sibi horas restare; miserat sub noctem qui sibi tanquam ea nocte abituro è vita, postremam à summo Pontifice posceret adprecationem; quòd tamen medici censerent dies aliquot fore superstitem, hoc ille ipsorum iudicio vsus est, vt qualis in vita esse contenderat, talis etiam moreretur, obscurus, & extra omnium præterquam Dei oculos positus, & ignotus. Quare præensione instantis obitus silentio pressa, eorum arbitrio se permisit, qui paucos adhuc illi dies spondebant ita; nec Vicarium sibi dixit, nec vllum sibi habuit excubantem, nec vidit circumfugentes filios quibus bene precari, & verba posset suprema dicere, solus nisi mox cum esset animam efflaturus, è vita discessit.

Iam huius tam altæ humilitatis partus sunt nobiles, Obedientia, & paupertas. Illa nobis, hæc nostris nos spoliat, vtraque ad illud prouehit locuples nihilum ad quod anhelat humilitas. Obedientiæ quanquam Ignatio ad Societatis clauum residenti, seges angusta præbita sit, vbicumque tamen se obtulit, palam fecit, de illa haudquaquam præcepisse se maiora quam egisse: nam si vltro operam coquo daret, non minus illius obseruabat nutus, quam dierum paucorum nouitius tiro: medicis ægrotans sic morem gerebat, vt eorum iussu, ad prostratarum leuamen virium, ieiunia solueret, quæ ad feriam quartam sanctioris hebdomadæ ægro conatu perduxerat, nec de eo quod pauxillum restabat litem medicis mouere, pietatis putauit satis perpurgatæ; foreque Deo gratiorem voluntatis maectatæ victimam, quam carnis, integra voluntate. Extremum quin etiam periculum adiit, ne à medicorum præscriptis abiret; nam iunior medicus, stomachi dolores ex incendio iecoris, ratus ex frigidioro ventriculo iacentem cruciare, omni arte opæque id egit, calorem vndique illi accerferet, potiones itaque calidas pro-

Q q

pinare,

VI.

S. Ignatij
Obedientia.

pinare, fenestras, forēsque occludere, ne quid' auræ subiret scrupulosè iubere, obruere stragulis, aestu caniculæ quæ tunc sæuiebat iam prope obrutum. Tacere ad hæc Ignatius, & pati, quamuis calamitosa remedia, & curationem exitiabilem satis aduiceret, nec vocem aut pro se, aut contra medicum hiscere, tamen dolores, sitisque furerent, totusque sudoribus nataret, dum mortem denique vicinam paraturus, commendata, vni ex patribus rerum summa, rogauit ad se admitti neminem præter ægorum administrum; & hic demum nimium patuit, illa adiectitij caloris violenta incēdia quam stragem in eo facerent. Curritur ad Alexandrum Petronium præstantissimum medicum, & sancto viro summè beneuolum; qui decumano perculsus periculo vociferari aduersus imperitiam iuuenis medici præfidentem, stragulas omnes proicere, cubiculum pandere, frigida sæpius potare, & frigus illi vndique accire, quo paucis diebus integrè illum restituit. At vero Pontifici incredibile est quanta voluntate, iudicio omnem in partem quam pronò & facili subderetur. Ex quo se illi voto mancipauit in Ecclesiæ obsequia vbiuis gentium procuranda, nunquam hanc potius in partem optauit, quàm in aliam mitti, eius semper impulsus opperens cui se plenè deuouerat. Idque adeò verum, vt prius etiàm quàm approbaretur Societas, Lainium audiens ad iuuandos Indiæ barbaros desideria vertere, quòd excluderetur Palæstina; Ego vero, ait, neque isto, nec simili alio desiderio tangi me sentio, & si sentirem prorsus abicerem; mirantique dictum Lainio, Ecquid, addit ille, Pontifici voto obstringimur, quoquo versum iusserit properandi? idcirco in omnes æquè regiones propendo, nec mihi, ad me quod attinet, optabilior oriens occidente, & si mihi aliquòd procliuor animus vergeret, vt vergere te ais, torquere illum tamdiu in oppositum conarer, dum recto in cælum vertice, neutro inclinaret. Senio tandem morbisque confectus, aiebat identidem se nihilominus vt erat, si vel innueret Christi Vicarius solo baculo nixum in Hispanias iturum, imò & ad ostia Tyberina transmittendo mari fortuitam quamlibet conscensurum nauim, inermem licet, malo, remigio, & gubernaculo carentem: nec in eo parendi opere vim vllam sibi suisque cogitationibus facturum, obtemperaturum potius tranquillè admodum, & iucundè: quæ cum ex illo audiret aliquando, ex iis sapiens vnus, quibus eadem est humanorum, diuinorumque lanx, non sine aliqua sarcasmi comitate. At hæc Pater Ignati! cuiusmodi, ait, foret prudentia? cui Ignatius, imperantis esse prudentiam, non obedientis, ac si qua pars eius ad obedientem pertineat, hanc esse ne velit prudens esse, vbi desinat esse obediens.

VII.

*Paupertas
Ignati, &
Societatis.*

Erga paupertatem, quam religionis murum vocabat firmissimum, miram tenentate afficiebatur, matrem appellare solitus, amarèque vt matrem. Quare illam ab Societate, coli tam celso in gradu voluit, vt consistere non possit cum Societatis Instituto inferior; debemus enim animarum utilitatibus (qui scopus noster est) opportuna parare præsidia; ea magnam partem literarum studiis continentur, diuturnis atque perpetuis, quæ multo-

rum

rum annorum experientia vir sanctus didicerat parum feliciter cum mendicatione conuenire; aliunde veto cum lege sanxisset Societatis ministeria esse omnino gratuita, sapienti consilio statuit, destinata scholis collegia oportere annuis censibus instrui, vti etiam probationis domos, quæ sunt Collegiorum quædam initia: Professorum vero planè nullis; cum sint velut hospitia peregrinantium, stantiùmque in continuo procinctu ad peragrandas, mittentis arbitrio regiones. Sic autem communes Collegiorum prouentus colligauit cum paupertate singulorum, vt nec commoditate Collegij ditioris, quisquam sit ditior; nec egentioris tenuitate pauperior: suppeditantur omnibus ex æquo necessaria, ad vitam inter labores Instituti, mediocritate morèque pauperum fouendam, præter quæ nefas est quicquam ab vlllo possideri, ex vno in aliud collegium migranti, secum inde nihil licet adsportare, nisi tantum scripta, quod nihil præterea habeat; quibuscumque vero ad victum egerit, ad vestes, & ministeria iniuncta, ea illic in promptu habiturus, iisque vsurus non tanquam suis & dominus; sed collegio toti communibus, solo vtendi beneficio contentus. Et crescant licet accessu quolibet Collegiorum redditus annui, cuiusque demenso nihil propterea accrescit, nec eius commoditati accedit triobolus; sociorum dumtaxat augetur numerus pro ratione comæatus, singuli similiter habentur vt tenui olim re, & angusta fieri consuerat. Vnus semper idemque rerum modus, commoditatibus necessariis ab initio definitus, quibus vt semel rectè consultum est, rei propriæ ius omne excluditur; quod alioqui haud alio magis quam necessitatis aditu videmus in religiosos ordines subire. Quibus enim deest vnde suos alant, facile conuiuent in eorum imbecillitate qui hæc foris accersunt, qui ea sibi priuatim vindicant, qui necessitatem in commodum, & superuacaneum denique inflectunt. Professorum domus stabili censu sic interduntur, vt ne in sacrarium quidem templumque is, liceat; ab Collegiis vero nec illa possunt admittere, quæ stipis nomine vulgo ab aliis admittunt, quantumlibet graui arctentur inopia; aliàs confisæ liberali Rectorum caritate, nunquam totæ ex Deo penderent, nunquam spe certa humani subsidij carerent. Qua de re quotannis sub Christi natalem ex Lainij Societatis Præpositi decreto, Rectores olim præclarum iurabant, sanctumque iusiurandum, nihil ab se de temporario Collegij redditu, in professos collatum: *Testem inuoco, aiebat vnusquisque Rectorum, cum omni reuerentia Deum, qui æterna veritas est, quod ex bonis temporalibus Collegij, nihil ad utilitatem professorum, vel Domorum eorum conuersum est, contra Societatis constitutiones quæ id prohibent; quod quidem mihi innotuerit.* Præluxerat huic Ignatius, cum ingens ceræ pondus Romam domui professæ à Panormitanis Collegij patribus domo missum, adiudicauit Rom. Collegio, ex quo si vel foret in solatium ægroti petenda vini languncula, ne id quidem fieri passus est, nisi alterum tantum refundendo; aiens inter Collegia, & domos intercedere magnum chaos. Huius paupertatis suo in gradu conseruandæ, aut si quid in ea mutari oporteret, attol-

lenda magis atque adstringenda, peculiare votum solennibus quatuor professi adiungunt, *Promitto, inquit, Deo omnipotenti nunquam me altitum quacumque ratione, vel consensurum, ut que ordinata sunt circa paupertatem in Constitutionibus Societatis, immutentur, nisi quando ex causa iusta rerum exigentium videretur paupertas restringenda magis.* Iam quo paupertatem profectus est affectu ignotius, eodem iucundè fructus illius legere gessit: ex quo enim cruci Christo confixus est, præter Christum sibi nihil reliquum fecit. Exinde illi nosocomia vel apertum cælum pro diuersorio; pro veste, vilis, & aspera cannabe; deterrimum quodque corrogata stipis pro diurno victu. Oblatas repudiare pecunias; ingestas per vim amicorum piorum beneuolam, vel erogare in egenos, vel in fortunatum abicere occupantem. Post hæc autem factus Societatis parens, eique Præpositus, sic paupertatem adamauit, nemo ut esset domi pauperior, Sacræ paginae, & sacrorum ad rem diuinam codex, cum libello de Christi imitatione, tota eius fuere supellex libraria. Torus cubiculi apparatus idem illi, quem quondam Elizæo Sunamitis instruxit *lectus, & mensa, & sella, & candelabrum.* Mensa quamuis ferè illi accumberent qui aut Romam peregrè aduenissent, aut aliquis ex primis patribus, ita erat præparca ut ei nihil possit detrahi, quin detraheretur necessario victui: itaque lepide aliquando Babadilla partem sibi paratam decerpens cibi crassioris appositi, quòdque tunc deterius valeret, facillè nocituri; subridens addidit, *Modicum veneni non nocere,* tantulam scilicet eam notans, ut si foret vel toxicum, impunè edi posset. Dispensatorem, & ministrum quandoque seuerius habuit quod recentem vnam sibi intulissent, quam in triclinio cæteris non apposuerant. Sed huic eius paupertati generosum quiddam, & nobile inerat, quod posset etiam in locupletibus laudari singulare; quantumuis enim accisa re esset, ac prope nulla; litem cuiquam ob temporarias rationes nunquam mouit, suoque iuri maluit cedere, quam ob sibi detracta, iniquiorem animum testari. Ex quo præter decus Christianæ magnificentiae, duplex lucrum aiebat proficisci; alterum caritatis cui par auri pondus nullum esset; alterum diuinæ liberalitatis de suo abundè suppletis, quod vidit vltro sua causa contemni: ac multo cauebat diligentius, ne inter se nostri de similibus iurgarentur; cumque duo Rectores de sui quisque Collegij rationibus dissiderent, nec finem facerent altercandi; repentino inuento collegiorum curam iussit inuicem mutare, ita pulchrè vtrumque sedauit. Margaritam Austriacam Caroli quinti filiam multos annos audiuit confitentem, hæc ad eum sæpe ducentos, interdum trecentos mittebat aureos, quos suo arbitratu pauperibus partiretur; at is mentem illius quanquam optimè sciret eam esse, ut nostræ quoque inopiæ, vbi visum foret, inde succurreret; nunquam inde obolum subduxit, sed fideliter ad leuandam piorum locorum egestatem distribuit, & accuratissimam de iis tenuit, accepti, datique rationem. Nec erat solum alieni munificus, quod iure suum facere potuisset: verum & de tenuitate domestica alienæ penuriæ perlibenter, necessaria suggere

suggererat. Indicarat illum Cardinalis valde opulentus nobili cuidam admodum egenti, vt aliquid ab eo subsidij posceret; huic quod non suppeteret aliud, quicquid domi pecuniæ repertum prolixè largitus est, dolens apud eum humaniter quod non esset is diues, quem sibi finxerat Cardinalis, dum eum maluerat ad se destinare, quàm eius inopiam suo facili sumptu consolari. Cauebat ad hæc multa industria, ne pauperes subleuans, eorum vecundiam oneraret: quare ad inopiam reductis præsertim si forent nobili genere; & prole grauatis, cui essent impares quotidiani artificij quæstus, reculas aliquas elaborandas dabat, & largam labori reponebat mercedem, vt quod erat opus piæ caritatis, pretium operæ crederetur.

VIII.

Cum hac paupertate, suæ nihilominus tenuitatis in iuuandis egentibus prodiga, gratum iunxit beneficiorum ac memorem animum, eumque à propriis rationibus seiunctum, ac liberum, nec enim solum profusus est gratiam, æstimauitque illam pro benefacti pretio, & magnitudine; sed eam quantum in se fuit, nullo vtilitatis admixtu retulit. Ioanni Pasqualio apud quem fuerat aliquamdiu hospes quid gratiarum rependerit, olim initio diximus; quàm benigne sua, iam cælo donati, aspectabili præsentia illum dignatus sit, confirmarique fidem, ab se adhuc in terris posito, illi datam, fore scilicet illum sine dubio saluum. De crucifixi etiam effigie, suarum eatenus comite, ac solatio ærumnarum, quam ei reliquit grati animi carum pignus: Cauellio item pio clerico, qui sibi Manresæ a grotanti victum deferebat, quod vnum habuit reliquum, preces horarias Deiparæ, tradidit: exilia fateor, sed ab nihil præterea habente, valdè grati affectus monumenta. Isabellam Rosellam, quæ illum de radiis circum ex ore micantibus Barcinone sanctum agnouerat, & multa iuuerat liberalitate, consueuerat matrem compellere, eidemque Romæ post Societatem constitutam, à confessionibus diu fuit. De Cardinali Gasparo Contareno, tanquam inter primarios summè in se benefico, quoties incidere loquebatur, quod eius potenti aduocatione Societatis confirmationem à Pontifice impetrasset: scribens vero ad Regem, & Cardinalem Lusitaniæ, Societatem, rem ipsorum vocabat, permittebatque illam eorum prouidentia, quod eam suis in ditionibus regia planè munificentia diffudissent. Duci Ferrariæ, Cardinali à sancta cruce, Proregi Siciliæ Ioanni de Vega, & Chartusianis Patribus à quibus Societas fouebatur magna significatione caritatis, obligatas æternum gratias semper professus est, ac vbi alia deessent, suis ac suorum ad Deum precibus contendit partem nominum vtcumque exsoluere, quibus se norat iis obnoxium; nec dissimiliter erga eos se gessit de Societate, qui eam aliquo singulari beneficio decorassent. Ad Xauerium quidem scripsit, non posse illius vllò vnquam tempore non esse memorem, quod viro sancto, & incredibili amore erga illum affecto, maximi præmij loco fuit. Hieronymo Natali mandauit, vt Michaëlem Turrianum velut oculi sui pupillam custodiret, cui se fatebatur ingenti obligatione gratiæ teneri: Lainio verò, quàm cuius alteri Societatem plus debere aiebat, nominabatque illum Societatis

summam rem, totamque faustitatem. Sed fuit eius in Petrum Codacium grati animi significatio insignis, & inuitata. Hic primus ex Italis Societatem amplexus est, cuius desiderio, magna Pontificis cui erat percarus, & aula fauentis, magna obsequia, valere iusserat. Societate inita sic eam amavit, tamque sollicitas, & industrias operas in ea Romae sustentanda tam strenue admouit, ut foundationem etiam stabiliret, quae tunc quidem facta esset domui professa, vocareturque Societas religio Patris Petri. Die ergo sacris ritibus solemnibus, expleto prandio, affurgit Petro Ignatius, & aperto coram capite, prolixè gratiam testatur, quam illi tum ipse, tum tota deberet Societas tanquam fundatori. Oblataque illi candela cerea, seipsum vna, & factorum, precumque ingentem numerum obtulit; sub qua multo cum fletu Petrus, acceptum (quando id Ignatius iubebat) cereum, statim post reddidit, addens vel hoc vno quod esset admissus in Societatem mancipatusque diuino obsequio, se tanto ac tam multiplici nomine obstringi, ut nullis officiis partem eius ullam assequi valeret. Nostros porro quocumque proficiscerentur, iubebat cum primum in urbem venissent, illos salutare, a quibus essemus beneficiis ornati, reddereque ab se pia munuscula seu reliquiarum, siue granorum picularium, aut noui aliquid de nostrorum procul in Dei gloriam egregie gestis, maxime vero Xauerij in salute Indorum Laborantis; & sicubi aliquid, esse crederetur eorum utilitatibus commodare, nostras libenter postponebat, etiam urgentes & necessarias. Hieronymi Arcei doctoris beneficentiae, multum Romae debebat Societas, cum vix ab Hispania reducem, lecto morbus grauis affixit: tempestas erat valerudini admodum infesta, & domi aegrotabant multi, quorum se vnicè cura pungebat, saepe aiebat Ignatius, ne tamen amico, & benefico viro, deesset leuamen, quo nullum poterat dari praesentius, fratrem valetudinarij custodem ad illum misit, ad futurum iacenti, & ministraturum, nec prius ab eius latere quam consanuisset recessurum. Interea ipse hominem quotidie visere, solari, omni sedulitate recreare. Eundem animum, simulque generosum paupertatis studium tenuit aduersus Andream Lipomanum Venerum, qui fundando Patavij Societatis Collegio prioratum abdicarat, dempto solum quod sibi ad victum sufficeret. Verum Ignatius, totam legitimo Syngrapho, annui redditus dispensationem integrè illi cessit, vetuitque nostros inde vel cicum exigere, eo solum contentos, quod stipis nomine vltro is dare voluisset. Neque id tantum, sed etiam Prioratus summa re distracta, partem fratris eius filio attribuit, ex qua aureos caperet quotannis quadringentos; quanquam factum pius patruus improbauit, nec passus est quod semel Deo consecrasset, ad suos redire.

IX.

*Compositus
Ignatij animus,
suorum quoque affectuum
Dominus.*

At stylum nunc mouent ea virtutum ornamenta, quae Ignatium in sui cultura fecere mirabilem: harum haud scio an vlla clarior, magisque illius propria, quam illud dominum in animi sui motus imperium, quod eo vique porrexerat, ut passim dicerent qui diu cum illo vixissent familiaris, nihil in eo cerni, ex quo alia vnquam nisi rationis, & virtutis impulsione
agi

agi videretur : Lainius nominatim, & Frusius, ambo in paucis Ignatio intimi, aiebant in eo motus ingenitos, mutata natura, gratiæ famulari, idque non tam iubente voluntate, quam sponte ac genio naturæ; cum ferè ad modum, quo subuectæ medio cælo aquæ, non sunt tempestatibus, & ventis obnoxia, quibus hæ nostræ inferiores agitantur, sed velut cœlesti ingenium indutæ, cœli motus sequuntur constantes, & ratos. At ei nequaquam aut indoles inerat per sese densior, aut rebus & annis retusa, vel crassiori pituita lentior, etsi hoc diu à medicis creditum : tranquillum id atque immobile natiui ardoris, magno vsu nisi que domiti interpretantibus, ex temperiè frigida progigini, cum è contrario in eo bilis ignita exundaret quam rem inter alios conspicati, magni ingenij doctores, & perspicacia interioris hominis acuti Michaël Turrianus, & Christophorus Madriolius, Hispani ambo, argumentum putarunt absolutissimæ virtutis, motus omnes, alioqui viuaces, sic ad manum habere morigeros, seque ob hoc solum in disciplinam Ignatio, & Societati tradidere; nullo quamlibet nouo, & inopino casu, efferrî prospero, vel aduerso affligi; nihil improuisum, sed quicquid accideret, videri omnia tum pridem animo præcepisse, tum etiam ventura expectasse; omnes illi horas easdem fluere, eundem à prandio qui ab sacro; nulla petendi, agendive seruanda cum eo discrimina; valens an ægrotus; gratiosus an exagitatus; felici an secus nuntio affectus adiretur, nihil quicquam interesse: cuius rei ignarus quidam ex patribus, videns lassum ex patratio post expectatum diu frustra ad Pontificem aditum redisse, negotium distulit, quod erat cum eo tractaturus; moræ huius causam postridie apud illum excusantis, vrbanitatem reiecit tam acriter, vt scribat is Pater se per octiduum, non ausum in eum aspicere, nedum illum affari. Vt vero animo, haud secus & vultu (in quo se tota mens & pingit, & mouet) imperturbatus, & nunquam non idem, ita vt ab suis diceretur, os beati præferre, nimirum vbique, ac perpetuo serenum. Quare illum expleri tuendo non poterat Gaspard de Quiroga Toletanus Archiepiscopus, qui Romæ cum illo identidem egerat. Certum nihilominus, hanc serenitatem interdum nubilo asperasse, nempe cum esset aliquis obiurgandus, in quo sic assimulabat irascentem, vt maximè serio irasci iudicares; at enim vt maris non minus irati, ac susdèque turbati, maiestas pulchra est, ac decens, quam immoti atque compositi, vt inquit Ambrosius, sic erat persona indignantis ab Ignatio assumpta, quæ licet interdum viros graues, verborum pondere ad pedes abiiceret, responsione callos; & fletu confusos; nihil tamen ore præferrebat quod plus dignitatis quam iræ non saperet. Idque ipsum reo abscedente, ponebat illico, veluti ad tempus, deliberato susceptum iudicio, non turbulenta impressione concitatum. Hæc autem sedati animi alta pax, & quies affectuum, quam nulla casuum subitorum insolentia moueretur, fidem facient pauca quæ refero. Adnaturæ aliquando faucibus tumorem fasciola stringi oportuit, hanc dum supra aurem valetudinis curator asueret, eadem punctione auriculam corripit, at is neque sensum doloris, nec

fratris

fratris incogitantiam vlllo motu aut voce testatus, placidè tantum, aduer-
te sis frater Ioannes Paule, nam etiam fasciæ auriculam confuis. Aliàs quid-
dam inspecturus quod nostro in rure ad S. Ballinæ ædificabatur, fallente ve-
stigio summis è scalis præceps ruit, tantòque id impetu vt P. Iacobus Guz-
manus qui ei socius aderat, actum de illo putauerit, vtpote aduerso pa-
riete labentis cerebrum contrituro, ac euidenti quidem miraculo inhibitus
est impetus ruentis, cum esset proximè caput allisurus; sed is magnitudine
repentini pericali, nec colorem, nec situm animi mutauit, ac ne respexit
quidem, quod fere assolet, vnde prouisset, sed ita frigide abiuit, vt si sca-
lis quam commodissimè descendisset. Die quodam, in doimo piorum ami-
corum de rebus diuinis colloquente, adfuit anhelus ex cursu nuncius, &
infusurrauit in aurem nescio quid; bene habet, inquit Ignatius, & hoc so-
lo remittit; pergitque eodem quo prius tum ore, tum voce per horam in-
tegram de Deo dislerere. Sub discessum, rogatus ecquid illi triste nuntius
attulisset, vt qui turbationis aliquid vultu indicaret; nihil admodum, ait,
nisi quod apparitores ob nomen contractum aliquot nummorum, domum
nostram tenui sua suppellectile spoliant, verum lectos si nobis auferent, ad
quietem humus non decrit; neque id pauperes, quales profitemur, & sumus
dedecebit. Hoc modò ex iis impetrabo si potero, pauca quædam mihi re-
linquant scripta, etsi nec de iis si valdè obstiterint contendam, habeant
illa, & iis bene vertant. Sub hæc comites salutans recessit: at Hierony-
mus Astallus viro sancto coniunctissimus, statim pro illo fideiussit; & die
insequenti, submisit Deus vnde fieret creditori satis, nam Hieronymus Ar-
ceus horum prorsus ignarus, ducentos aureos domui professæ pia donauit li-
beralitate, quibus importunum, & impatiens nomen delerum est. Sed fuit
alterius haud paulo iniquior, diuturniorque infestatio, hic Ignatium, & suos
nulla quam proferre posset ex causa, perditè auersatus, vt vidit domum si-
bi vicinam coëmisse, primùm eius atrij partem suis ædibus vsurpare; tum ani-
mantibus molestissimè streperis implere; inde quæ ipse atrio imminebat, tam
dirum fragorem excitare, vt habitari obuersa cubiculâ non possent: eum-
que accersiri triclinio lumen nisi illac non posset; nunquam passus est illic fe-
nestram aperiri, aded vt totos octo annos, vltra quos etiam hæc concer-
tatio tenuit, non raro de media die, discutienda nox lucernis fuerit. Quibus
omnibus id agebat vir bonus, non vt suo tantum morem gereret peruerso
genio, verum vt Ignatium quoque adigeret ad vexationem indignam &
barbaram, domus suæ coëmptione redimendam, quam domum nisi immen-
so pretio nolebat amittere. Querimonias tamen de nostris Roma tota fere-
bat, sibi per nos viuere non licere, crearique sibi propterea tot tantasque
molestias vt cum domo pelleremus. Quid plura, eo denique peruenit into-
leranda vexatio, vt eius vitandæ necessitas, hominis improbi auaritiæ cesse-
rit, & are quæ stipe, quæ beneuolentia collecto, persolutum domus quod-
cumque illi ponere libuit pretium. Domo igitur excessit, verum ita nudata,
vt non eam emptori habitandam, sed hostili prædatione dissipatam dese-
ruisse

ruiſſe videretur: quicquid ex ea ianuarum, fenestrarum, sectorum lapidum, quicquid ferri diuelli potuit asportauit. Ignatius attamen, nouennio integro pestem hanc importunissimam, tam patiens tulit, vt nec mouerit litem, nec questus sit, nec sensum iniuriæ aliquem, aut offensionis ostenderit: in eam domum quasi gratuito concessam, siue in nudos magis parietes perinde subiit, vt ab omni re commodè instructos. Nec mentis illi, verborum, & vultus constantia leuior, cum anno 1555. turbante Roma ob motus Neapoli surgentes, gubernatorem vr̄bis cum omni apparitura Paulus IV. domum nostram misit scrutaturum armorum copiam, cuius illic absconſæ maleuoli suspectos nos Pontifici fecerant: inspectores enim fronte aperta, & hilari accepit; iussitque à patre qui sibi ab secretis erat per omnes angulos circumdaci, viderent, quærerent, explorarent ad imas ab summis adibus, quantum libuisset: vbi cum nec umbram armorum reperissent, idem qui ante serenus, & alacer, honoris gratia illos ad ianuam deduxit, quasi apud se vr̄bani aditus officioso munere perfunctos. Sed hac diffidenti domus infantis exploratione nihil immutatum, haud adedò mirum sit, cum ne turbandus quidem foret casu Societatis funditus excisa, si Deo sinente quandoque contingeret. Id enim de se non dissimulauit, cum die quodam agrotantem vetarent medici quicquam cogitare, ex quo mœrorem conciperet: hinc enim omnibus quæcumque possent incurere maximè luctuosa ob oculos positus, animoque exactis, nullo sibi eorum motus primos doloris impressum iri professus est, nisi si forte dissiparetur Societas; quod si nihilominus, sua absque culpa euenisset, addebat, se intra quartam horæ partem, collecto tantisper ad Deum animo, tranquillitatem pristinam recepturum, etsi salis instar aqua multa diluti tota Societas defluxisset: erat tamen Societas eius opus palmare & vnicum, maximis laborum, & arumnatum impensis sumptuosum, magnamque in Dei gloriam, & vilitates Ecclesiæ comparatum. Ac illud demum cadit etiam in sanctos, quod pulchrè de Deo Augustinus; etsi enim, ait, de se dicat *cælum mihi sedes est*, cum tamen se ipse sustineat *non sic est in cælo quasi subracto cælo ruinam sine sede formidet*. Ita dubio procul viris sanctis, nihil potest tam gloriosum, & grande subtrahi, vt illo suo tranquillæ mentis excidant firmamento, quo in Dei vn̄ius solo nutu securi conquiescunt. Quàm verè autem sic de se Ignatius senserit, in obiecto sibi Societatis interitu, palam fuit in creatione Pauli IV. cuius paulo ante facta est mentio: ad primos siquidem illius nuntios, attonito similis (quod vnum in vita commoti animi signum dedit) & cogitabundus, totum sese collegit, quasi multa præfagiens, ac timens; tum sacellum tacitè ingressus, post breuem precationem, ad suos latus vt antea, & vultu exporrecto rediit, atens, habituros amicam pontificem; haud tamen adedò, quin Societatem esset habiturus patientia multa exercitam: euenitque non secus vt dixerat, eius enim dum vixit benevolentia, & austeritatis alternas vices experta est, prout illum suæ mouebant cogitationes, & credulitas quam præbebat, nostra sibi vel

Iſa. 66.

Ps. 113.

cont. 1.

criminantibus, vel dilaudantibus. Erepto quidem viuis Ignatio, lectus in Vicarium Generalem Lainius ab eo primum exceptus est incredibili testificatione voluntatis, seductus in secretum conclaue, familiari colloctione sat diu detentus, demumque magna dimissus comitate; quod cum nostris domi partibus narraret, fuit quorundam ex iis coniectura, suis in celo precibus egisse virum sanctum, vt quæ prædixerat ipsemet, euentu carent opinato, cum iis iniis fundari spes magnæ viderentur: sed enim breui verla scena, cœpit nimium verax sancti vaticinium probari, rediens enim occasione cuiusdam negotij ad Pontificem Lainius, iterum ac sæpius affatu exclusus est, tandemque ab vno ex Cardinalibus in conspectum inductus, & supercilij minacis, & verborum acerbitate hæsit exterritus; libellum tamen porrexit supplicem, quo patronum in quadam Societatis causa postulabat, ad quem Pontifex monosyllabo annuens, & (designabimus) nihilque præterea, Lainium valde sollicitum dimisit. Detonuit postea hæc nubes iussis ad Examen constitutionibus reuocari, num foret iis aliquid vel detrahendum, vel addendum: sed Deo secus providente, nullum res exitum habuit. Lainio autem iam Societati præposito cum aliquot patribus ad se adeunt, vt quem magni fecisset alias, & vero etiam sacra purpura destinasset, peculiarem sensum benevolentia erga Societatem testatus est, beatam appellans, hortatusque ad crucem, fortiter perferendam, vt quæ esset à Deo ad labores, contumelias, & vexationes, mortisque pro Christo, & Ecclesia subeundas vocata. Supremo denique in morbo iam morti proximus multo ampliora tum dixit, tum si vita suppeteret, in Societatis gratiam promisit.

X.
Ignatij modestia exterior.

Ex tam diligenti, pulcreque dimensa latentis Ignatij compositione, illa eminebat exterioris conformatio vndique castigatissima. Patavij quidem, ex arreptio, cui nec visus vnquam, nec forte auditus, describebatur à dæmone coram Lainio, Hispaniolus quidam, statura infra mediocrem, debilitatus crure, alacribus oculis; erat enim viuaci, & iucundo aspectu, qui lugentem posset & afflictum facile recreare, sed demissis fere incedens luminibus, & velut extinctis, bonam in iis partem representabat modestia quæ in illo vbique elucebat, explicabatque florem honestatis, à Matre Virgine acceptæ, cum ab eo Loiola, sensum omnem tulit improba voluptatis, vt de illo idem quod de viro quodam sanctissimo B. Ennodius, merito diceres, ignorasse tamdiu se carne vestitum, donec moriens eam exueret. Huius ornamentum ductum de se præclarum exemplar, nobis exhibuit duodecim regulis comprehensum, quas modestia nominavit: iis religiosa vrbalitas fingitur, vocaturis ad Deum homines, plusquam credi possit necessaria, tum quod silens est quædam & fortis oratio quam habet *Philosophia*, *elinguis*, non solo habitu sed etiam exemplo; tum quod, *imago quadam animi loquitur in vultu*. & in quem non valet sese oculus penetrare, hunc iudiciis hominum exterior species exponit. Agendi modesta comitas index est præstantis animæ, habetque vim, saltem in negotio pietatis, nihil ominoram prima fronte, quam illæ in profanis commendatitiæ quas aiebat non nemo

Tert. de pal-
lio c. 6.
Ambr. l. 6.
hex. c. 9.

ab natura in gratiosorum vultibus exaratas. Stetero Ignatio eæ leges multarum sumptu lacrymarum, repetitisque septies apud Deum precationibus, quod falsus est ipsemet, notare coactus ministrum domus, negligentem illarum quasi leuium exactorem. Contra vero Deus quanti esse deberent, manifesto satis conseruata multis vitæ beneficio patefecit; viri sancti mandato promulgaturus illas erat Lainius, iussi erant adesse quotquot domi tunc erant; etiam (quod nunquam antea) ex nouem primis: dicebat Lainius in illud Iacobi Apostoli *Ecce nunc qui dicitis, hodie aut cras ibimus in illam ciuitatem, & faciemus ibi quidem annum, & mercabimur, & lucrum faciemus, qui ignoratis quid erit in crastino.* tractabatque de paruis non parui faciendis, vbi parua illa, magnorum sunt lucrorum præsidia; cum ecce auditur fragor ingens ædificij ruentis magno concussu domus vniuersæ. Peracta promulgatione ad videndum quid esset concurritur, videntque tectum corruisse sub quo soliti erant illa ipsa hora piis colloquiis animum laxare: quare sublatis in cælum manibus, seruata vitæ gratias agere, interpretarique diuini consilij fuisse, commendare nobis tam propitio ostento illarum momentum regularum; quid autem eæ possent, & ad earum custodiam quantum Ignatij exemplum valeret, vel inde perspicitur, quod vbiicumque nostrorum aliquis prodiret, ex vno incessu, habitūque totius oris, & corporis agnoscebat, ut ex Societate; & quod ait scriptor illius temporis, ex illa vnus collecta modestia, intuentium animis omnes alij recursabant: quibus autem in legem transferat, ut nostra omnia in deterius caperent; simulatam dicebant probitatem, & hypocrisim nominabant, ad quæ, faxit Deus, inquit Ignatius, huic nostræ hypocrisis quotidie aliquid accedat; notansque Salmeronem qui cum Bobadilla tunc præsens aderat, ego, ait, in Societate præter hos duos, hypocritam, & simulatorem agnosco neminem; ioco nempe serio innuens, plus illos virtutis abdere quam proferre, posseque hoc nomine haberi hypocritas, quod meliores essent, quam videri vellent.

Eius item quam descripsi in ntis, ad virtutis normam compositissima, fructus fuit Ignatij sermo, linguam enim, & mentem, sic inter se natura commisit, ut horariæ machinæ artifex, libramenta rotarum, & indicem, quem exerrare necesse sit, si rota errorem præuerint. Si foret, ut fit, interdum aliquis acriori pungendus reprehensione, nunquam exhibat in verbum aliquod ex quo reus vel contemptum sui, vel offensionem interpretari posset; nec enim iuuandi studium, iræ vox subibat, sed partes communis disciplina, ac priuata emendationis, tranquilla ratio peragebat. Quamcumque vero rem suscepisset, vel narrandam, vel adhibitam ad persuadendum, natiuis tantum & propriis volebat, non adscititiis vestitam conspici; nec consequentibus ex ea trahendis immorari, nec à se multa comminisci; nec ad multa reflectere animum; ex quo illud iam inualuerat, plura ipsum paucis, quam multis alios complecti, & esse verba rebus quas diceret pauciora; nam vbi alij ut multum dicerent, multa dicere satagebant; ipse ut quam paucissima diceret, attendebat magis quæ deberent omitti, quam quæ possent

adiungi, quo Verum, penes quod ius victoriæ est, vires promeret suas, nec tanquam luctator ambizioso cultu grauis, implicaretur potius, & impediretur vestibus quam decoraretur. Obseruatum præterea à Ludouico Gonzales, Ignatium olim ab se narrata memorantem iisdem vsu & verbis, & ordine, quibus illa primum ante multos annos enarrasset; ita enim res expressisse, vt qui ex viuo illas ducit, non ex arbitra leuitate, quas licet mille apographis depictas, iisdem tamen lineamentis vbique exhibet, vultumque eundem reddentibus. Promittendum si foret aliquid, præstandi tempus attendebat, exigebatque ad facultatem exsoluendi, pollicendi liberalitatem: Cumque honesto viro nescio quid facturum quandoque spondisset, quod postea multo quam putasset difficilius facta compererat; affirmavit ab decem & amplius annis, nihil sibi eiusmodi excidisse. De rebus aliorum si loqui incideret etiam fama pertuagatis, cautè admodum id agebat, laudabat parcè ac prudenter, vituperabat nunquam, præsertim vero in factis virorum principum, de quibus quisque iudicandi garrindisque ius sibi arrogat: nihil vnquam damnabat qualemcumque tenerent gubernandi modum, publici etiam sermonis insimulatione; ac ne illa quidem attingebat, quæ possent ab iis commodè fieri, futuræque essent ingenti bono si fierent; ne videretur eorum aut prudentiam carpere qui ea non cernerent; aut æquitatem qui probè perspecta non agerent. Ex Pontificibus quatuor sub quorum imperio fuit, vnum palam fama lacerabat, tum seueritatis minia; tum aliis de causis; è contrario ipse inuestigare, curiosè quicquid eius in laudem faceret; conquerentibus apud se extraneis illa opponere; domi autem vetare, ne quisquam de illo querelas sereret, quamuis non ambigè teneretur male in Societatem animatus: quare patri cuidam Roma in Belgium eunti, manoperè indixit, de rebus illius, & animo in Societatem, ne quid nisi bonam in partem efferret, obiicientique, haud satis sibi expeditas pro illo excusationes; ergo inquit, de illo nec verbum facito; de Marcello sis loquere, qui & Cardinalis, & dein Pontifex, Societatem affectu dignatus est, æterna digno memoria. Argumentum porro de quo cœperat colloqui, nisi ratio posceret non mutabat, resque ipsa memoriam vellicans linguam etiam prouocaret; si cui verò secus coram facere accidisset, eum vt commonefaceret solebat, responsione super sedens, tantisper seipse intra se segregare, illumque interim tacens aspicere. Scribunt denique illi à quibus complures annos auditus est, eius verba fuisse legum similia, æquitate, pondere, ac modo ad rerum momenta, & naturam exacta; & *Summaria quidem in verbis, in rebus vero proluxa* quod de oratione Pythagoræ aiebat Maximus Tyrius; quam legum pariter stylum retulisse memorabat. Quæ quidem Ignatij loquendo, sapiens grauitas, multo fuit scribendo præstantior, apex calamo nisi meditatus non exibat: quas suo nomine dabat scribæ manu ad varios literas, & retractabat accuratè, & emendabat seueritate censoria; contigitque vt commentario, quem nostris de rebus, ad Sorbonæ Doctores Martinus Olanius breuissimum dabat, horas tres attentus insisteret, vocatis

ad trutinam vocibus singulis, tanquam apud illos exulta doctrina homines ad obrutam probandis. Alias cuiusdam è patribus, inconsiderantiam in scribendo, monitam cupiens, Ego nocte hac inquit, scripturus Epistolas plures forte triginta, nullam missurus sum, quam non sæpius legerim; & quas mea manu scribi oportebit, bis terne descripserim, ad tollendas lituras, quibus illas emendo, vel excolo.

Fuit Ignatij, quod narraui, in seipsum constans imperium, & sub eo imperio docilis motuum omnium obedientia, flecti prona quamcumque ratio in partem iussisset; quicquid tamen hæcenus retuli, duabus lineis impar est, quibus Ludouicus Gonzales plenius eius animum comprehendit, aieñs, Ignatium qui contuerentur, audirent, obseruarent, viam inde hausisse libelli disciplinam de Christi imitatione ab Thoma de Kempis conscripti: quem sapor delectat germanæ pietatis, & eius opusculi assidua lectio, nouit de excellentia virtutum, quam altè mirabiliterque præcipiat, & affluxu quàm largo, sanctimoniam reconditoris ex eo flos omnis exuberet; isque imprimis, atque præ omnibus, qui est omnium pretiosissimis, illa nimirum tantopere magistris asceticis decantata suiipsius abdicatio, & interioris hominis cruci cum Christo confixio. Venit hic libellus in manus Ignatij, pœnitentis adhuc Manresæ nonitij, qui sic eius prima dulcedine captus est, vt nunquam postea carere illo potuerit. Librorum piorum perdicem vocare solitus, totum virtutis absolutæ, vitali ex succo, spirituque concretum. Inde caput quotidie ordinatim legebat; sed tractu lento, interiecta passim meditatione, ductoque sensim cœlesti pabulo terræ in morem, guttas omnes tenuis pluviæ auide combibentis: per diem vero, quæ fors ferret, aperiebat illum identidem, relegebatque quod primum occurrisset, & vero semper occurrebat, quod in rem præsentem faceret, siue doloris leuamentum, seu robur animi fauscens, siue tentati consilium, eratque hic ipsi perpetuus consolator, consiliarius, & comes. Quos vero in Christo multum diligeret, eos hoc libello velut singulari pignore donabat, iturusque Cassinum cum procuratore Caroli quinti Ortizio, Exercitia spiritus illic obituro, totidem secum ex iis libris tulit, quot erant in cœnobio monachi; deditque singulos singulis, digna planè haud minus accipientibus, quam dant, grati animi honoraria demonstratione. Huius ergo libelli, opere expressa recensio, fuit ratio vitæ quam Ignatius tenuit, sed mirè potens ad inspectantium animos, imitationis eiusdem studio inflammandos. Quare nihil potuit ipsius filiis venire optatius, Romana commoratione, quod vel vno ex eius aspectu ingentes haurirent ad perfectam virtutem spiritus. Atque hinc Lainij lacrymæ quoties Roma esset recedendum; hinc eiusdem crebræ contestationes, sibi acerbius in vita nihil esse, quam procul ab Ignatio viuere. Hinc illud etiam Simonis Rodericij affirmantis, post votum Indiarum, nihil se ardentius cupere, quàm vt Romæ Ignatio mancipij loco (sic enim loquitur) inferaret. Hinc illa demum procul agentium literæ, repentium dulcem memoriam illius temporis, quo versati cum illo fuerant,

Rr 3. iisque

XI.

isque invidentium quibus dabatur cum eo degere. [In ea schola (inquit Canisius Romam scribens ad quendam ex amicis) paupertas diues, libera feruitus, humilitas gloriosa, & Iesu in cruce morientis amor nobilis, verè & solide discitur. Equidem quoties in mentem reuoco, philosophiæ illius formosissimam speciem, cuius omnibus vobis magisterium in promptu est, agnosco, Romæ quid boni possederim, quid illinc recedens amiserim, damnarique me negligentia, & locordia, interius sentio, quod breui dum licuit tempore tam opportunis præsiidiis non fuerim vsus ardentius.] Sic Romæ professorum domum, sua quadam Epistola Polancus, viuente Ignatio cor Societatis eleganter vocauit, ex quo illa vitam vt fonte duce- ret; caput ex quo agendi principium & motus; pectus ex quo virtuti nutriendæ, & corroborandæ confecta duceret alimenta. Quæ vitæ fœ- licis ratio, in suimet cohercitionem atque imperium assidue incumbens, accendebatur Ignatij adhortatione, huius enim erat consuetum ferè argu- mentum, de interioris hominis conformatione; de allidendis ad crucem voluntatibus cuiusque propriis; de comprimendis affectionibus animi, sub- iugandisque ad nutum diuinæ rationis, & extra domesticas cohortatio- nes, in familiari etiam sermone, qui semper de Deo, vel ad Deum erat, ni- hil inculcabat sapius, & vrgebat, vt illud *Vince teipsum*. Quod ex eius dis- ciplina sumptum Xauerius tam altè imbiberat, vt nostris inter Indos nihil æquè repeteret, vt hoc idem *Vince teipsum*. Verbis enim duobus in agen- di arte, quæ sanctorum ars est, vberiore complexu omnia colligit, quam vo- luminum multorum laboriosa prolixitas. Cumque roties vir tantus vnum fere id verbum recoqueret, velut Indorum Apostolo tam esset sterilis di- uinarum præceptionum vena, vt præter duas illas voces nihil nosset funde- re: rogatus quandoque est, cur idem semper iteraret? quia, inquit, hoc ego didici ab optimo patre nostro Ignatio; & verè didicerat, non tam audien- da, meditandaque illius victoriæ necessitate, & pretio, quam agendo, se- cunquè pugnando ductore Ignatio, vsuque egregio quotidianæ victoriæ ad palmam sanctitatis, quam tandem adeptus est currendo. Plurimum quidem Ignatius precatiõni tribuebat, multasque illi diebus singulis horas dabat, sed hac lance, magnarum virtutum pondus legitimè nequaquam exige- bat; nec existimabat sanctiorem qui patientius oraret, sed qui debellasset seipsum potentius, sensuümque, & animi seditiosos motus generosius cal- casset. Id quoque non rato asserens longo sibi vsu explorarum: inter cen- tum, qui sanctimoniam medullam in perpetuandis orationibus quærent, repertum iri vix nouem aut decem, quos non priuati nauis iudicij, obsti- nati que in suam sententiam, & intractabilis ingenij non inficeret scabies, nulli regulæ cessura; vt qui se putent iura, & regulam posse aliis dicere. Ex opposito vero pluris æstimabat actum heroicum subactæ fortiter naturæ, & opinionem sui magnam contemptu masculo proterentis, quam piorum sus- piriorum lenes auras, & multarum horarum fletus dulcissimos. Sæpenum- ro etiam timere se dixit, ne alia via putarem eundem ad sanctomoniam, quam quæ Societatis est propria; poneremusque in precum assiduitate, quod est

est in domandis affectibus collocandum. Natali autem ad producenda precandi spatia toties nitenti, prolixa quidem meditatione opus esse respondit, ad obtinendam suiipsius dominationem, ac de illa cum Deo secumque sedulo tractandum; cœterum eam quæ semel adeptus sit intra horæ quadrantem procliuius Deo inhæsurum & arctius; quàm multis horis, quemlibet alium affectus parum edomiti; assurgendi enim ad Deum eique inhærendi, impedimentum grauius nullum est, quàm esse suimet tenacem, sibi-que inhære, quo sursum conantem animam nihil infestius, & miserabilius deprimat. Ad hanc normam emendans Ludouicum Gonzales in quodam insigni Dei seruo precandi studium mirificè laudantem; vincendi domandique sui studium in eo laudauit, eodémque iudicio de adiutoribus laicis duobus; alterum placida, miti, & imperturbata naturæ potius indole quam virtutis, postposuit alteri, violento, præcipiti, efferatque in verba, & motus impatientiæ procliui; verum hos ausus, & impetus, animoso conatu sapius elidenti, resorbentique verba iam linguam vrentia; huic enim, mactæ animo frater, inquebat, expugna teipsum fortiter, & duplo meritis auctior euades quam illi, & illi, quibus lentum ac lene ingenium nihil faceffit negotij. Alium item adiutorem nactus, subducentem se ab cœtu reliquorum, quod bili arderet ignea facileque irritabili, erras, ait, mi frater, nec fuga hic hostis, sed pugna vincitur, nec sanat iracundiam solitudo, sed dissimulat, & tegit; plus Deo daturus es, plusque accepturus, asperitatem ingenitam vel interdum vel crebrius frangendo, domesticæ consuetudinis occasione bene vsus; quàm si annum totum spelunca conditus, & mutus lateres. Tandem quos norat virtutis purgandæ egregiè auidos, eos ad sui victoriam præcipuo studio promouebat, in quibus fuit qui se ad templa septem, indulgentiæ gratia inuitanti, lepide excusarit, se domi non semel in die, plenam indulgentiam consequi.

Sed de priuatis dotibus hætenus, quibus animum suum excoluerat Ignatius, nunc ad publicas transeamus, quarum locuples apparatus illum effecit idoneum, vt aliorum quoque mentes excoleret; inde spectandum veniet, ad parandam in eo harum sedem virtutum, & remunerandum earum laborem, quàm se illi Deus abundè infuderit, prouexeritque illum ad culmen summæ caritatis, & vitam diuinam in terris fruendam. Verum de ardore animarum quo flagrabat, priusquam incipio, non parum interest animaduertere, futuros fuisse erga Ignatium honores mortalium longè multumque proniores, si sui vnus perficiendi sollicitudine totum circumscribere voluisset sanctimoniam suam negotium: nam hominum magna pars, nec vero sensu diuinorum nec iudicio ducitur, nec illa æstimat de excelstitatis suæ præstantia, & gradu, sed de iis quæ sunt prodigiosius peregrina, & quæ putat factu, futura sibi fuisse difficiliora magisque inuia, iis demum tribuit sanctitatis palmam numeris omnibus absoluta. Vt ergo se quisque magnoperè amat, & sui corporis diligenti obsequio & cura sollicitè sanè afficitur; ita quempiam videns insolentibus pœnis, in seipsum sauire, virum statim

XIII.

Vulgus, virtutum malus index, valdè conspicuus, à perfectis non secernit.

retur

retur inter sanctos heroem, & præ cæteris admiratur: iam illos quinque & triginta annos quos Deo vixit Ignatius, si qua Mantelæ inierat asperitate vitæ decurrisset, auxisset quin etiam illorum cruciatuum mensuram pro incrementis suæ caritatis, quanta, & qualia de illo canerentur? Saccus, cilicium, catena, specus, nosocomiorum longa, sordida, purulenta obsequia, ad hæc perpetuæ ferè inedia, vigilia, meditationes, flagellationes; ad hæc ærumnosa peregrinantis itinera; ad hæc contemptus, ludibria, stoliditatis opinio cupidè captata, vita denique omnis, morte prope diuturna crudelior, hæc inquam & alia olim à nobis narrata fusius, quæ gradus illius quem assecutus est fuere tantum leuia rudimenta, si pari semper sui, dicam verius laniena, quàm vexatione tenuisset; haberetur vulgo in summa admiratione sanctimonie excellentis, cuius apicem vulgus non putat posse attingi sublimius. At hoc omni horrore deposito, mirabili magis quam utili, reuocare se ad conuersionem pereuntium animarum, atque in hunc finem difficultates literarij studij diuturnas propèque insuperabiles deuorare; exinde ciuilius, & humanius agere; ex communi more, vestem deinceps, victumque moderati; delectum habere præstantium comitum; pro adamatis criminationibus, atque infamia, ad tuendam famam insurgere; stabilitæ demum religiosa familia, viuendi normam congruentem, ac propriam, ad posterorum exemplum præire, omnem illum ardorem corporis affligendi, conferendo in animi culturam, iis tantum ex eo duriore paratu seruatis, quæ primatio non obessent proximi iuuandi officio; hæc supremum licet obtineant perfectæ virtutis fastigium, quæ perfectionis alienæ cum propria studium, pari nexu iungit, & Christo vnice placuit, nisi apud homines diuinorum eximie peritos, mentèque ab inferioribus subuectos, suo certo pretio nequaquam penduntur: si tamen gradus excellentissimi erga Deum amoris (qui sanctitatis anima est) de operum merito, & præstantia æstimemus in promptu est Christi regula de qua nefas est dubitare, Petri enim erga se amorem exploranti, cum respondisset Petrus, *etiam Domine tu scis quia amo te. Non dixit Christus, ait Chrysostomus, abiice pecunias, ieiunium exerce, macra te laboribus, mortuos excita, demonia abige: nihil horum, vel aliorum rectefactorum in medium adduxit; sed omnibus illis prætermisissis, dixit illi, si diligis me pascue oves meas.* Iam ergo videndum cuiusmodi fuerit & quanta in hoc iuuandarum animarum diuino negotio Ignatij virtus, & Sanctitas.

Orat. de S.
Philonio.

XIV.
Quanto ardore salutis
aliena flagrauit Ignatius.
Eccel.

Et occurrit imprimis ea laus quam illi Gregorius XV. attribuit, cum de illo sanctis adscribendo Cardinalium rogaret sententiam. [Videri, scilicet verè, ac præclarè B. Ignatio deberi, quod duci præstantissimo Iosue adscribunt diuina oracula, fuisse magnum, secundum nomen suum: maximum in salutem electorum Dei, expugnare insurgentes hostes, ut consequeretur hereditatem Israël. Igne liquidem arsisse diuinæ caritatis, eiusque in eos beata incendia sparsisse perpetuè, qui essent ad vitam cœlitus destinati: consecratum ab eo ad Christi prælia militem, armisque instructum cœlestibus; ductum

tum in hostes qui tunc erant aggressi salutem piorum exscindere, ducique
 nunc etiam magna Ecclesie gloria, Deo sanctos conatus, latis successi-
 bus promouente. Sic prorsus appositè Pontifex ad illam qua Ignatius arde-
 bat animarum procurationem, in qua magnum fuisse, & sui ardorem æquali-
 se nominis (quod igneum sonat) maximum autem in aliis igne non dis-
 pari inflammandis, clarum est ex eius tum desiderio ingenti salutis alienæ,
 tum ex voluntatum conuersionibus ad Deum illud eius desiderium consecutus:
 post vero semper adeoque nunc etiam, eius instinctu ductuque vigentibus; ut
 enim præclare Cardinalis Bandinus hac ipsa in causa; quicquid vsquam
 nunc patrat, vel patratum est dum stabit Societas, ex eo semine oritur, eius-
 que radice fructus est. [Magna quidem esse, ac stupenda quæ uiuens gessit
 Ignatius, sed præter hæc multa, & fortassis maiora nunc quoque gerere,
 quantam enim sementem doctrinæ cælestis toto orbe facit instituta ab eo
 Societas; quàm multos ad Deum ethnicos, ad matrem hæreticos reducit;
 quot sapientiæ fouendæ, & expoliendæ gymnasia aperit, omnia Ignatio
 deberi] utque promissarum Hebræis sedum feracitatem incomparabilem,
 racemi vnus prodigium arguit, sic (inquit alius, magni inter præfules no-
 minis) hominum caritate quàm immensa ferueret Ignatius, eius prædicant
 instituta, & quæ vbique, illorum præscripto, & præsidio peraguntur, ac de-
 sideriis illius, nec meta nec modus, præter orbem fuit; eodem complexu
 mortales vniuersos ardebat religionis sacrosanctæ amori, & obsequiis sub-
 dere: ex quo illa eius ad Lusitaniam legatum responsio, peragrandis Indis,
 sex è Societate postulantes; quid igitur, ait, sociorum, in reliquum orbem,
 residuum fiet? hinc & voces ignitæ quas suorum subdebat pectoribus, cum
 missos ad prædam animarum, in discessu salutans *ite*, inquebat, *omnia in-
 cendite, & inflammae*. Illo nempe igne quo de irato cœnobita vindictam
 grandem quandoque expetiit, nam is cum minacibus nuntiis significasset
 Ignatio, effecturum se ut Perpinianum vsque ab Hispali, quotquot ex eius
 sociis reperisset, omnes igni probroso traderentur, renunciari illi iussit Ignatius,
 optare se maiorem in modum, ut non ipse modo eiusque amici, & fa-
 miliares, sed quicquid est hominum in mundo, amoris diuini flammis fœ-
 licibus vrerentur. Hinc illæ denique ad erudiendos in Christo infideles, vi-
 rorum fortium expeditiones ab eo susceptæ, in plagas quatuor vniuersi,
 etiam ad Indos, ipsis quoque Indis ignotos, quarum successus egregij, do-
 lore continuo dirumpunt hæreticos: in ijs nescio quis, profectis inde suo-
 rum cladibus, ac sui similibus exprimendis, nihil excogitare potuit aptius,
 quam ut diceret à Paulo III. datam Ignatio, ut regi ventorum Æolo,
 potestatem, quoquo versum suos, in omnes mundi prouincias immitten-
 di, *arte sua vsuros passim, stragemque daturos*. E contrario tres Romanæ ro-
 tæ cognitores, glorioso Apostoli nomine Ignatium eodem iure dignati sunt,
 quo Venerabilis Beda idcirco S. Gregorium Anglorum dixit Apostolum,
 quod iis Christo subiugandis Beatum Episcopum Augustinum, & cum eo
 Monachos aliquot destinasset; nam & ipse similiter, quod mentem sapit

S f

pectusque

pectusque Apostoli, *Non se Christi reputabat amicum, nisi animas foueret, quas ille sanguine suo redemit.* Quæ laus est à Bonauentura patriarchæ magno B. Francisco attributa, & ab Illustrissimis rotæ auditoribus in S. Ignatium translata.

XV.
*Frassidia iu-
uandarum
animarum,
Societati ab
Ignatio præf-
cripta.*

Quantos enim exantlarit labores, ad constituendum ordinem, in quo etiam post mortem, animarum saluti spiraret ac viueret, recolenda quæ libris duobus prioribus scripta sunt: calumniæ, vincula, vexationes sauiissimæ, & immanissimæ, quibus orsus illius tum adhuc informes elidere, tum in lucem progressos extinguere, totis viribus dæmon, insidiisque molitus est, inde suarum iam cladium, & dedecoris coniector non inscius: post hæc, stadium literarum quod eodem consilio intum contranitentibus validissimis tribus vt ipse narrabat, aduersariis, constanter decurrit; summa egestate, morbis continuis, & intempestiua pietate. Sed erant hi fructus caritatis animatum salute ardentis, & apparatus ad opem illis efficacissimè præstandâ, ita vt de illo verissimè dictum sit à Cardinali de Monte ad Gregorium XV. referente. *Nullum earum causa laborem, nullas incommoditates, nullas vigilias, aut corporis dolores afflictationesque recusasse.* Nec enim profecto illarum saluti prodesse quicquam tam arduum potuit, & vitæ quoque periculis ita obnoxium, quod non occuparit, subque Instituto in ministerium vindicarit: ætati promiscuè omni, conditioni & Ordini, regionibus longinquis, & ignotis, omni mortalium generi, ciuilibus, barbaris, rudibus belluarum mori affinis, debitorem ex æquo se credit, bonoque omnium suam operam deuouit. Quare fundatam ab se familiam expeditionibus addixit missionum tot, ac tam variis, incredibili vbique diuinæ gloriæ prouentu: quarum aliæ aduersus hæreticos, iuxta & ethnicos, nulla aut vitæ atterendæ, aut absumentæ habita ratione, nauigationibus in fines vltimos; perpeffionibus, disciplinis linguarum barbararum; infesti cœli, & ferarum gentium consuetudine, sæpe etiam moribus, & atrocioribus omni morte supplicii: aliæ in classes; in campestris exercitus: aliæ; in pagos, & montium aspera, magisque cultus Christiani peculiaribus auxiliis indiga, quibus frequentia urbium abundat; in nosocomia, trirèmes, carcerem, & alia crebrius vsitata: accedunt pugnae disputationum, ad debellandos, voce ac stylo, hæreticorum prædicantiû errores; administrandus orthodoxis sacrorum vsus, conseruandus, atque instaurandus; tradenda pueris prima fidei doctrina, & regula; conciones in foro; in templis; in sodalitiis; emendandi mores, secessu exercitiorum, & vitæ ratio in iis ab cursu fortuito, & periculoso, in tutum reuocanda: familiaris passim, de cœlo, & diuinis sermo, tanti ad vtilitatem omnium momenti, vt Ludouicus Strada S. Bernardi Monachus non dubitaret nostra Collegia vocitare tyrocinia urbium, & publicæ pietatis. Ad hæc agentibus animam adesse; damnatos ad mortem solari; pestilentia contractis, subsidia corporum, animorumque ministrare, cui tam heroico operi quam multis suorum centenis Societas, & litauit hæctenus fortiter, & pergit nunc etiam vitam profunderere; adiungenda his assiduitas

scriben

scribendi in omni genere tum sacrarum, tum communium literarum, emolumento Christianæ virtutis veritatisque singulari. Institutio denique iuuentutis à prima linguarum balbutie ad vltimam scientiarum metam, pari simul animorum progressu ad veram pietatem; ingeniorum ad doctrinam; neque dispari ornamento rei Ecclesiasticæ, & ciuilibus: ex quo illud magni, nec minus gloria militari quam sapientia laudati principis, plus esse præsidij ad defensionem urbium in Societatis Collegio, quam in arce regis opibus munita. Et Urbanus VIII. breuiori ad Poloniæ regem diplomate, *in eorum,* Payua. Rocus. Boterius, &c. inquit, *Collegiis, qua gymnasia sapientia habentur, ij gladij ancipites cuduntur, quibus feliciter soleant confundi diabolica legiones: & alibi, qui lacte pietatis iuuentutem nutriunt, & armis lucis hæresim aut profligant, aut exterrent.* Duo certè Poloniæ reges Sigismundus & Stephanus Imperatores duo Ferdinandus primus, & secundus ad stabiliendam suis in regnis religionem Christianam, hæresim nouitate miserè laborantem, nullum se aiebant firmamentum expertos validius, eruditione Iuuentutis, Societatis Patribus commissâ. Quod item de eadem peste ab regnis Indiarum & Lusitaniæ prohibenda scriptores non dubiæ fidei affirmant. Quapropter huc semp. r. errorum signiferi neruos omnes verterunt vt de urbibus, & regnis exterminarent Societatem nostram, quò vt dixit præclarè ac regiè Henricus IV. Gallia rex, cum ea & musæ, & adolescentiæ altrices, casta fides, & vera pietas cum musis pariter exularent. Illa quidem Vlnæ ab Zuinglij asseclis, tanto molimine, sumptibus, ac fama, erecta Academia ad florem lituanæ Iuuentutis latè venenandum, in solitudinem recidit, postquam Societatis Patres eadem in vrbe scholas inchoarunt, tanto illo concursu ad Patrum academiam conuerso. Hinc porro quantum, & quam multiplex bonum hominum generi, ardens Ignatij attulerit caritas, nec à me sat decet, nec sat valet paucis comprehendere: norunt hoc familia, Academia, clerici, religiosi, ciuitates, & earum nonnullæ carendo penitiùs, quàm fruendo perspexerunt. Ad momenti summam sufficiat quod cordatissimi homines scripsere. Si de cætero otiosa, hoc vnum egisset Societas, atque ob hoc vnum instituta esset; fuisset tanti.

Vt vero nihil omisit Ignatius quo posset animis prodesse; ita rationes quam accuratissimè exegit, tum crediti ad hoc cuique muneris, tum prouentus ex eo collecti. Primis fundatarum initiis scholarum, volebat de numero auditorum quot hebdomadis moneri; religione Obedientiæ obstrinxit qui nostris in Italia & Sicilia præessent, hebdomadis etiam singulis ad se diligenter perscriberent quicquid ad salutem animarum suis in Collegiis actum esset, quod idem ab iis, eadem lege teneri, quot mensibus voluit, qui Societatem in Germania, & Hispania regerent; ab iis vero qui apud Indos præessent, annuatim; præter alias gestorum enarrationes vnoquoque mittendas quadrimestri. Quod tam sollicito calcari incitabat operarios ad strenuè agendum, gnaros quantoperè Ignatij cura in id incumberet, vt scribens ad illum Andreas Frusius quæ ab vndecim patribus in Dei gloriam

XVI.

Quam accuratam Ignatius rationem à suis exigere, gestorum in proximi salutem.

gerabantur Venetiis, sic Epistolam ordiretur. [Satisfacio his literis P. V. mandato, ex quo inter alia complura, singulare id haurio, quod me supremi metu iudicij afficit. Nam si tantulæ rei, nullo nostro periculo reddenda ratio, multa nos verecundia suffundit, utpote conscios muneris parum à nobis cumulatè impleti, tametsi nostra non hic tribunali sistuntur peccata; sed de iis solum inquiritur quæ per nos egit diuina bonitas; quanto pudore necesse fuerit confundi, & obrui in illo communi examine, non diuini modo operis negligentius tractati, & occupatorum perperam ipsius donorum; sed omnium prorsus errorum, adeoque etiam illorum, quæ vix inter errata numeramus.] Nec erat metus huius causa quod ipse cum sociis oriatus esset Venetiis, narrat enim de scholis quatuor linguæ tum Græcæ tum Latinae; de concionibus festorum dierum; de traditis Christianæ doctrinæ principiis, confessionibus absque numero, iisque vite sapius vniuersæ, nec raro externorum nobilium, qui Brixia, Vincentia, Patauio, & circum aliundè confluxerant; de pauperum alendorum, cura & iuuandi utroque in homine carceris; de comparatione honesti receptus, ab turpi quæstu abstractis feminis assignandi, de eruditione Turcarum ad sacrum baptisma; quibusdam vero Apostatis à Mahomete impurissimo ad Christum; Lutheranis, quos illuc bona fors tulerat, ad Ecclesiam reuocandis; de cooptatis demum piis sacerdotibus non paucis in consortium sanctarum eiusmodi occupationum; quæ omnia breui veris vnus spatio peracta significat Frusius anno 1552. Tales Ignatio legenti Epistolas, lucebat in ore incredibilis animi voluptas, erumpebantque præ gaudio lacrymæ, ac sublatis identidem in cælum oculis, crebræ Deo gratiarum laudes, qui tam vilibus ministris tam ingentia patraret nec puto, abesset: ab simili sensu, cuius sub pectore micaret scintilla feruidæ caritatis, si recurreret quæ apud nos seruantur volumina literarum, quibus vndique terrarum docebatur de cōuersionibus ethnicorum, hæreticorum, & sceleratorum, aliisque Apostolici spiritus eximiis fructibus. Contigit autem inter tam plenas multorum epistolas, à Iacobo Lostio è Sicilia ad illum scribi, quamuis inde continuis messibus pius labor nostrorum abundaret, illam tamen hebdomadam fluxisse sterilem, nec se quicquam habere quod scriberet, nisi quod planè nihil haberet. Quam epistolam deosculatus est, & pro ingenua scribentis modestia non minus iucundè accepit, quam si multorum valde insperatam pœnitentiam nuntiaffet. In rectoribus porro tanto quisque illum delectabar magis, quanto esset petendo strenuarum operarum subsidio crebrior, & importunior; vocitabatque Angelum Senensem, Panormitanum, Neapolitanum, præpositos innuens illis Collegiis: ac licet apud se Romæ aliquamdiu haberet homines vtilitatis laudisque præcipuæ; haud sua vnquam causa, vel ob oneris sui partem in eos despectendam retinuit, sed in alia diuisit loca; nec quenquam passus est certo affigi Collegio, nisi parem illic viribus suis haberet materiam, aut esse alibi fructuosior non posset. Quod si Rectores doluissent, eorum querelis satisfaciebat, rogans quid essent igi-

tur acturi, si fato fungerentur quos sibi eripi noluisſent. Quanquam operum partes quas vno diuini obſequij iudicio ſuis diuidebat, poſtpoſita mortalis cuiuſuis interceſſione; tam iuſto veroque examine librata cernebantur, vt quos præter Dei gloriam nihil moueret, implerent opinione æquitatis, nec poſſent illas improbare, & viri vndecumque magni, ſuam de iis ſententiam, in eius arbitrio ſecuri reponerent. Inter hos Cardinalis S. Crucis, anno 1547. Ignatium monens, occupati ab ſe Tridenti Lainium in colligendis erroribus quos eſſet Synodus damnatura, quod agrè poterat alteri committi, ſubdebat [ſi tamen aliud tibi videbitur, opùſque imperfectum relinqui, vt primum ſignificaueris, id fiet] quæ ratio noſtrum labores eo conuertendi, vnde maiores ad Dei gloriam acceſſiones affulgerent, ad hoc illum induxit, ſtupendum planè conſilium, euocandi Romam Xauerium vſque ab Indis, ac niſi appuſſum literarum quibus redire iubebatur, Xauerij obitus præuertiffet; non ambiguè reipſa conſtaret, tum publico Eccleſiæ vſui, tum Societatis nominatim, Xauerium futurum fuiſſe in Europa quam in Oriente fructuoſiorem, nam vtroque hoc orbe in lancem impoſito, cum aliunde Indorum cultura non deeſſent præſtantes Euangelij præcones; ſed harum proſecto partium, cura debuit geri, hòc magis ſollicita, quod in iis cor latet, ex quo in membra longiſſimè diſſita, vitæ aut ſecus; boni malivæ vis omnis diſfunditur: & hoc etiam in eo quod ſequitur ſpectauit Ignatius, cum enim ad eum Xauerius Antonium Fernandium adiutorem miſiſſet, expoſiturum coram, miſeram Indorum deſtitutionem, & conſcripturam quæ ſecum duceret auxilia operariorum, re diu multumque verſata Ignatius, induci non potuit ſuis Europam ſubſidiis priuare, quæ vt eſſent ingenti numero, ſed erant nihilominus neceſſitatibus temporum longè imparia; & P. Ribadeneira, preces in Antonij cauſa dolentiùs interponenti: ſcias Petre, ait, & certum habeto, non minus has plagas ſtrenuis operis egere, ad tuendam inter Chriſtianos, fidei ſacræ incolumitatem, quam ad eiufdem primordia ethnicorum animis inferenda.

Huic diligentia repetendi ab ſuis aſſiduè operis à conditione illorum, & caritate ſua nequaquam degeneris, comes aderat par cura fingendi illos ad hoc opus, exornandique iis dotibus quibus ad auſus diuinæ gloriæ ſtrenuos paratiores accederent, adhiberi que ad eos aptius à Deo poſſent: & cum vbique non liceret magiſtri coram, bonique ductoris officio fungi, præſtabat hoc ipſe per literas, in quibus ſe ſuis præſentem ſiſtebat ſua illa flagrantem caritate, qua quocumque illæ mitterentur omnia inflammabat. Harum vnã ad Coninbricenſe Collegium, meminit Martinus S. Crucis, Romam in hunc modum ad amicum Scribens. [Venerunt ad nos Patris Ignatij expectatiſſimæ, & optatiſſimæ literæ: præter eam quam omnes inde hauſere voluptatem, incredibile eſt quam acres ſingulis ad omnem virtutem, & ſcientiam ſubdiderit ſtimulos, nec ſemel legiſſe fatuit, rogant multi quot hebdomadis relegi, nec deſunt qui eius duxerunt

XVII.

Quam efficaciſſimæ Ignatij ad ſuos Epistoſa, & quanti apud ipſos earum vna ponitur eximiis plena documentis.

Apographa quæ semper in oculis habent; ac meritò, cuncta enim complanat quæ moram nobis in cursu ad Deum facere consuerunt, in eumque nos mirificè incitat & confirmat.] Aliam eiusdem Epistolam Ludouicus Mendoza quanti faceret ostendit, rescribens, sibi venisse gratiorem quam si pignus sacræ purpuræ pileum à Pontifice accepisset. Errarim longius ab historiæ filo, si vel tantum selectas ex iis literis sententias aliquot retulerò: vnã dabo solummodo Epistolam integram, in reliquarum specimen & saporem, illius aequè, vt spiritu, sic prudentia animatam, eam ipsam quam mox aciebam ab eo Conimbricam ad nostros missam. [Gratia & amor æternus IESV CHRISTI Domini nostri, sit semper in fauorem & auxilium vestrum. Amen.

1. Sæpè, cum litteris Fratris nostri Simonis, tum à sancta Cruce, de vobis nuntios accepi. Neque Deum fugit, bonorum omnium fontem, quantam lætitiã animo & consolationem hauserim, cum quibus stimulis diuina Maiestas vestra in virtutem studia incitaret, accepi. Quod etiam in his plagis tanto à vestris locorum interuallo, & longinquitate disjunctis, magno est multis animo & exemplo. Atque illud quidem omni vero germanoque Christiano, meritissimo iure, lætandum intelligo, cum & Dei creatoris nostri gloriam quantum maximam honorèque diligere, & ipsius imaginis, quam pretioso sanguine vnigeniti filij sui redemit, vtilitate emolumentoque gaudere, communi omnes obligatione teneamur: mihi verò in primis in Domino lætandum, qui non modò nulli in hoc genere cedere, sed peculiari etiam amore vestri ardere, & flagrare debeam. Sit laus & Gratia Deo Creatori nostro, ex cuius infinità liberalitate & munificentia, bonorum omnium ratio gratiaque redundant. Faxit diuina Maiestas, vt suus ille fons diuinæ misericordiæ, largiori in dies perennitate scaturniat, vt quod in vobis clementer inchoauit, assiduâ accessione, cumuloque perficiat. Nec verò dubito, quin summa eius bonitas, immensus amor, caritasque paterna (quæ ad perfectionem nobis sponte largiendam, quàm nos ad eandem vestigandam paratior est) ad egregios exitus sua cæpta perducatur: quod si secus haberet, æternus eius Filius ad eam perfectionem, quæ à solâ ipsius benignitate dependet, nequaquam in hæc verba nos hortatus fuisset: estote perfecti, sicut pater vester cœlestis perfectus est: vt quod ad illum attinet certum omnino sit, illum semper esse ad liberalitatem paratum: modò altam in nobis profundamque humilitatem, & dignum suã gratiã desiderium inueniat, & benè acceptis beneficiis vt, & in impigrã gratiæ cooperatione versari incessanter nos videat. Quo sanè in genere committendum non puto, vt qui vestrum in hoc virtutis stadio, brauij studio gratiæque decurrunt, non eos suis aculeis suscipiam. Quamobrem vestrum est ad acquirendam virtutem, vestram omnem operam industriamque conuertere, si quam non modò in vestro Regno, sed alibi passim, in multorum animis expectationem concitastis, sustinere velitis: qui cum vobis interiùs, & extreriùs, suæ præfidiis gratiæ vndequaue vallatis,

Matth. 5. 48.

vallaris & peculiari quodam favore dotatis, benignè Deum facientem aspiciant, à vobis non immeritò insignem quemdam fructum, & extraordinarium expectant.

2. Et verò, quem tanta, quanta vos seruiendi Deo obligatio deuincit, vulgari labore & famulatu non est contentus, qui par quidem obligationi ante vestram vocationem fuisset, quia quod tunc temporis non in minimis erat ponendum, iam certè vobis in nihilum verteretur. Neque enim Deus vos solum eduxit, de tenebris in admirabile lumen suum; & transtulit in Regnum Filij dilectionis suæ, quod cum aliis fidelibus vobis voluit esse commune; verum etiam vt melius puritatem studiumque Rerum ad suum obsequium pertinentium tueremini, è voragine illà gurgitèque mundano vos amantes extraxit; non solum vt ne vestra salus & innocentia in discrimen veniret in mediis procellis, & tempestatibus iis quas nunc bonorum & opum, nunc honoris & gloriæ, nunc voluptatum audissimus turbo, ac inportunus metus naufragij & iacturæ, excitare consuevit; sed etiam insuper vt ne vestrum animum humana res viles atque labiles irretitum tenerent, & vestrum cor in varias partes distractum occuparent; quò gloriæ diuinæ, quò vestræ saluti, quò auxilio proximi, (quem in finem vos condidit) vos totos certatim penitusque dedatis. Tamen si autem quidquid Christiana Doctrina complectitur, ad eum vos finem dirigat & perducatur; nihilo tamen secius vos eò vocauit, vt ad Dei gloriam, proximique salutem Iuge sacrificium vos exhibeatis: eius bonum & progressum spiritualement, non tantum exemplis, desiderijs, internis orationibus assidue procurando; sed medijs etiam, & instrumentis externis, quibus vt alter alteri succurreret, & proximum iuuaret, diuina providentia præcepit. Atque inde videre licet, ad quàm celsum, nobile, & regale genus viuendi vos extulerit, cum nec in hominibus, nec in ipsis Angelis, quàm in se Deum magnificè laudare, & eius re-creatas, pro earum captu, ad ipsum conuertere, nullum exercitium officiumque sublimius reperiri possit.

3. Gaudete igitur, & infinitas agite Deo gratias pro tanto beneficio: cui utcumque pares, vt esse possitis, particularis gratiæ ab ipso auxilium opemque postulate. Nam magnà certè vobis opus diligentiam, vt tantum finem assequi valeatis. Quæ retrò sunt, quæso, in gratiam IESU CHRISTI obliuiscimini: Et quasi nunc primùm tam longum iter suscipere, virtutis viam indefesso progressu alacriter metimini: Et in bonis vestris sanctisque exercitijs ab omni tepore atque pigritia, tanquam ab hoste capitali abhorrete. Illos sibi quisque ad imitandum proponat, quos diligentia insignes & magnanimitate videbit. Cauete ne filij huius sæculi maiori curâ & sollicitudine in caducarum rerum, quàm vos æternarum assécutionem, incumbant. Pudeat, quòd in mortem illi, quàm vos in vitam citiori gradu ferantur. Viles, abiectos, imbelles vos, ignauosque putate, si vel vnus in aula reperiatur, qui vt terreni principis fauorem nescio quem

1. Petr. 2. 9.
Coloss. 1. 13.

Præu. 13. 4.

quem, & gratiam aucupetur, ipsius nutibus diligentius seruiat, quam vos, ut gratiosi apud cœlestem Regem Imperatorémque euadatis: Et si in bello miles generosius pugnet ut victoriam obtineat, futilem gloriam colligat exuias consequatur; quam vos ut de vobis victoriâ strenuè partâ aternam gloriam in cœlesti Regno consecuti triumphetis. Quorca per IESVM CHRISTVM vos oro, & obtestor, ut nullum vnquam in diuino seruitio teporem admittatis: quandoquidem, arcum frangit intensio, animam remissio: & contrâ ut testatur sacra pagina, Anima operantium impinguetur. Fouete semper in sinu cordis vestri viuidum quemdam sanctumque seruorem ad quosvis pro virtute exantlandos labores: quia ratum aliquod & eximium facinus, sexcentis vulgaribus minutisque antecellit: ad quem enim virtutis gradum multis annis piger non potest adrepere, exigua temporis intercapedine, diligens mirabiliter volat.

Apoc. 2. 2.

4. Certum est etiam pigros, quod se ipsos non vincant, nec ad animi pacem, nec ad perfectam vnquam vllius virtutis possessionem venire; cum tamen diligentes vtrumque paucis diebus facile consequantur. Eodem accedit, vsu ipso & experientiâ patere, non ignauos & tepidos, sed arduos & gnauos in obsequio diuino animi pace & tranquillitate potiri. Et meritò quidem: dum enim in victoria sui ipsorum laborant, ut amoris proprii se à vinculis laxent, vsque ab imis fibris mœstitiam, mœrorem, aliosque turbulentos motus animi euellunt, & sensim sine sensu virtutum habitudines suis animis induunt, à quibus parati, quasi natura duce, deinceps operantur, & ad sanctam à Deo percipiendam lætitiâ consolationemque parantur: quia vincenti dabitur manna absconditum. At verò contrâ negligentia & tepiditas semper, mœstos parant ignauos labores, quod illorum causam, amorem nempe proprium, non procul amandem, nec bonis operibus Dei gratiam mereatur. Nullum ergo laborem in bonis omnibus, laudabilibusque exercitiis detrectare debetis: quia vel in hac vita, in studio perfectionis Religiosæ, & in constanti bonorum operum & virtutis exercitio, sancti seruois fructum degustandum capietis. Deinde si mentis oculos in gloriæ aternæ præmium mercedemque iaciamus, nullo negotio nobile illud S. Apostoli in animum inducemus. Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis: quia, quod in præsentem est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate aternæ gloriæ pondus operatur in nobis.

2. Cor. 17.

Dan. 12. 3.

Quod si in mundo, in Christianis omnibus, qui Dei cultum & obsequium profitentur, seruo ille elucere videtur; quanta vos tandem manet in cœlo Corona, si ad vestram vocationem vos totos singatis; cuius tota ratio, non in eo solum consistit, ut ipsi apud Deum in famulatu simus, sed ut alios multos ad eundem trahamus? De illis enim sic scripturâ loquantur: Qui ad Iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ fulgebunt in perpetuas aternitates. Quod in illos conuenit, qui & in ipsa spiritualium armorum

armorum tractatione, & in solerti ad illa preparatione, diligentia quam maximam sua munera exequentur. Neque enim sufficit opera per se bona facere, sed bene facere: cum vnus ex prophetis dicat: maledictus, qui facit opus Domini negligenter, & Apostolus, qui in studio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium. Item: non coronatur, nisi qui legitime certauerit, quod de illis dicitur, qui dum adhuc in viuis versantur, ne latum quidem vnguem de officio discedunt. At præter omnia velim vnumquemque vestrum cum zelo gloriae Dei, proximorumque salutis, IESV CHRISTI Saluatoris nostri puro & sincero amore lucere.

Jerem. 48. 10.

1. Cor. 9. 24.

2. Tim. 1. 5

6. Ad quem finem estis vocati, infractis animis enitimini; cum tot eius causam vobis à Deo auxilia, & Instrumenta suppetant. Hæc instrumenta sunt omnia gratiæ dona spiritualia, quibus nos in omni bono opere, nos inquam, à natura ipsi adeo aduersos, rebelles, contumaces, hæcenus præuenit & præuenire dignatur: Hæc instrumenta sunt incredibiles promissiones suæ gloriae, vt communionem suam immensam præstantiam, quod ipse est natura, nos gratia euadamus: instrumenta denique, tota ista rerum vniuersitas est; cum non solum quæcumque subter, sed etiam super orbem cælestes sunt, illæ nimirum omnes diuinæ mentes, cælestesque Hierarchia nostris sunt ab eo ministeriis destinata: Omnes enim sunt administratorij spiritus in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capient salutis: Quod si omnia hæc instrumenta sufficere non videantur, se ipse instrumentum præstitit, cum pretium nostræ salutis, in cruce se obtulit, & in Eucharistiæ augustissimo sacramento in viaticum, & duce huiusce mortalis peregrinationis se dedit. Heu quid illi sufficiat, cui non tot bona, & incitamenta sufficiant, vt ad sui principis se obsequium componat: Et vt ad hoc maiori promptitudine, & alacritate curandum pluribus nominibus nos obstrictos haberet posthabitam quodammodo suam infinitam gloriam, quam fruebatur, præstantiam, vt eandem nobiscum aliquando communicaret, tanto beneficio nos indignos affecit; nostris miseriis se onerans, vt nos illis leuaret; seipsum vendi volens, vt nos redimeret; infamari, vt gloria donaret; pauper esse, vt ditaret; vsque adeo denique infamam mortem sibi deligere, vt nobis immortalem & beatam viuendi rationem impertiret. Itaque si vinculis obligationis tantam vos ligatos videtis, & ad eius seruitium, accretionemque gloriae toto pectore aspiratis; in hoc vos tempore versari habetote, quod etiam atque etiam industriam vestram zelumque requirit. Videte quantulus honor diuinæ Maiestati in præfens habeatur, veneratio exhibeatur, obedientia præstetur. Imò verò cum intimo maximoque dolore diligenter videte, in quantam vbiq; gentium ignorationem versetur, nomen eius blasphemis vocibus profcindatur; & IESV CHRISTI sempiternæ sapientiæ doctrina contemnatur, vitæ sepudietur, pretium sanguinis vilescat, & quadam ratione, quantum in nobis est, penitus perdatur, & in nihilum occidat. Tanta illorum paucitas, qui ad salutem vtantur.

Heb. 1. 146

T t

7. Videte

7. Videte vestrum proximum tamquam imaginem sanctissimæ Trinitatis, ipsius gloriæ capacem, cui totus orbis utpote templo sancti spiritus, membro IESU CHRISTI, pretioso eius sanguine redempto, famulatur; videte inquam, proximum, quot & quantas misérias incurrat, in quibus tenebris ignorantia iaceat, quibus terrestrium desideriorum, vanarum opinionum, impotentium appetituum procellis obruatur, quot & quantum hostium impressione laceßatur & impugnetur, cum periculo perdendi non reculas caducas & perituras, sed Regnum gloriæ & felicitatem æternam; & simul incidendi in pœnas intolerabiles & supplicia sempiterna: videte, inquam, ut IESU CHRISTI gloriam, honorémque defendere, & proximi salutem procurare debeatis: certè videbitis, quæta ad quoscumque suscipiendos labores præparatio sit adhibenda, ut apta ad eum finem vos diuinæ gratiæ instrumenta præstetis, præsertim cum tam rarum sit bonorum operantium genus, qui querant, non quæ sua sunt, sed quæ IESU CHRISTI.

8. Atque eo Consilio, ita locutus sum, ut vos excitarem; & ad eorum qui parum festinant, tarditatem cursus, pernicitatem adiungerem; non ut in aliud extremum minus cauti feruoris vos impellerem: nam ex tepore pariter & feruore nimio, morbi animi proficiscuntur: Rationabile obsequium vestrum, inquit Apostolus: & regis Prophetâ, honor Regis iudicium diligit; scilicet discretionem: & in Leuitico diuinitus præcipitur: in omni oblatione tuâ offeres sal. Et verò hostis ille noster nullâ re magis caritatem extinguit, quàm immodico & inconsiderato in virtute progressu. Nequid nimis, ait paroemia. Quod cum in omnibus tum etiam in iustitiâ, ut monet sapiens, rationibus obseruandum. Sic enim: Noli esse iustus multum: quæ si regula & moderatio absit, bonum in malum desinit, & virtus in vitium: ac inde incommoda quæ eam mente illius, qui per extremum illud, iter facit, depugnant, alia ex aliis quàm plurima enascuntur.

9. Primum illorum est, diu illum Deo seruire non posse ut equis accidit, qui post nimium iter incursum fatiscunt. Sic sæpè vsu venit, aliorum operas nostri gratiâ impediti, cum nostras aliis præstare deberemus. Alterum est illum sibi moderari non posse, qui nimias celeritates præcipitanter suscipiat: nam substantia festinata minuetur, ait sacra pagina. Atque ita æstus & præcipitatio caput ruinæ est; qui enim festinus est pedibus, offendit. Tertium est, illi curæ non esse, periculo nimij & insolentis oneris suam nauem liberare. Quia si periculosum est, illam ad portum fortunatum appellere, non minoris periculi & discriminis est, tantum illi pondus atque onus imponere, ut necessariâ depressione subsidat. Quartum est, nouum hominem, non autem ut par erat, veterem Crucifigi, cum prædebilitate, exercendæ virtuti vacare non possit: Atque ex S. Bernardo, per immodicum illum feruorem quatuor nobis iniuste subripiuntur, nimirum, corpori effectus, animo affectus, proximo exemplum, Deo honor: ut qui ita se gerit, tanquam sacrilegus, quod templum Dei vitium tam malè habuerit,

Rom. 12. 1.
Psal. 98. 4.
Leuit. 2. 13.

Ecccl. 7. 17.

Prou. 13. 11.
Prou. 19. 2.

habuerit, illorum omnium sit quæ attigimus, reus; & rationem Deo reddere teneatur. Ad hæc suum proximum bono fraudat exemplo, quod vnius casus cæteris sit terrori, & multorum feruori in viâ virtutis teporem adspergat, & ita proximo offendiculum pariat. Quamobrem idem sanctus huiuscemodi hominem, reum veritatis, & inimicum pacis nominatim proclamat. Præterea genus illud hominum arrogans, superbum, gloriosum esse solet, & in iudicio suo cæteris præferendo, & in eo saltem, in quod ius non habet, sibi arrogando, cum in propriâ causâ quod superioris est, personam velit iudicis sustinere. His autem incommodis alia quædam accedunt: nempe, tot armorum onus subitur, (quod Dauidi contigit in armis Saulis) vt vsus nullus eorum consequatur, & calcaria quidem, nullum autem frænum indomito equo intractabilique paratur. Vt discretio & prudentia sit opus, quæ vt optimè Diuus Bernardus monet, inter vtrumque extremum progrediatur. Bonæ inquit, voluntati non semper credi expedit, sed frænanda est, sed regenda est, & maximè in incipiente, si vero vobis rara & inuentu difficilis discretio videbitur, per obedientiam, ad quam confugiendum, eius defectum ad securitatem supplete; quod si quis proprio velit adherere iudicio, D. Bernardum audiat. Quidquid sine voluntate vel consensu Patris spiritualis sit, vanæ gloriæ deputabitur, non mercedi. Et dicti huius reficite memoriam. Quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Quapropter per obedientiam voluntates vestras, & iudicia mactate, & nimiam corporis debilitationem vitate.

10. Neque tamen putetis velim, displicere mihi, aut suam apud me laudem non obtinere, quod de vestris per litteras mortificationibus accepimus: si quidem non me præterit, sanctos olim, sanctas id genus insaniendi rationes, præsertim suæ conuersionis initio magno suo fructu & progressu virtutis, ad sui victoriam, & maiorem virtutis acquisitionem adhibuisse: sed illi, qui dante Deo, suæ iam voluntatis & amoris proprii victores euaserunt, longè certè satius erit, vt se ad normam moderationemque discretionis componant, nec ab obedientia recedant, quam vobis maximè, & illam pariter commendo virtutem, quæ alias omnes continet, cuique præcepti nomen Dominus noster fecit his verbis: Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem: Neque verò duntaxat inuicem vos perpetuò diligere & amare debetis, sed amorem illum omnibus communicare, excitantes in vobis, quoad eius fieri poterit, salutis proximi ardentia desideria, & iustam illius, vt IESU CRISTI sanguine & morte redempti, rationem habentes vt eâ præparatione, & internæ caritatis incremento, apta diuinæ gratiæ ad cooperationem tam arduam, & præstantem conuertendi animas ad Deum finem nostrum vltimum, instrumenta euadatis. Neque vos proximo inutiles esse credatis, quamdiu affectiones huiusmodi sentietis: quia præter fructum vestrum, multis modis illi vos fructuosos præbetis: in primis quidem præsentis labore, & illius suscipiendi intentione,

T t 2 cum

1. Reg. 17.
39.Bernard. ad
Orat. de
monte Dei
vitâ solit.1. Reg. 15.
23.

Ioan. 15. 12.

cum vos omnino totos ad eius instructionem, & ædificationem formetis. Etenim quando miles egregiis armis ad sua cœpta se munit, nemo laborem eius ad obsequium sui principis spectare negauerit, licet ante moriatur, quã vota sua implere potuerit. Itaque ad alias peculiare pietatis orationes, cuiusque vestrum est quotidianã se Deo in proximi salutem, oblatione dicere. Secunda ratio iuuandi proximi, studio pietatis virtutisque censetur. Ex illo enim, ad eos, cum quibus agitis, pari pietate, & virtute informandos magna vobis aptitudo oboritur. In effectiõnem naturalium rerum præter communes causas, vt cœlum, astra, elementa, peculiaris & proxima (quod vsu constat & Philosophiã) causa necessaria est, quæ forma simili producendæ sit prædita: perinde id est placitum diuinæ sapientiæ vt causa proxima, qua vitur ad aliquem humilitate & caritate exorandum earumdem virtutum ornamentis effulgeat. Itaque dum operam virtuti nauatis, simul saluti proximi consulitis: nam licet ad perfectum absolutumque instrumentum, vitæ sanctimonia scientiãque requirantur; nihilo tamen minus tum ad percipienda, tum ad communicanda dona sancti Spiritus, multis partibus litteris bona vita antecellit. Tertia ratio est virtutis vestræ exemplum, ex qua, non solum per vestras, quæ Dei est gratia, sed per omnes etiam regiones Europæ, bonus odor afflatur: qui sanctitatis & bonæ vitæ odor, vt in immensum excreseat, sua dona nostrum Dominum vobis conseruaturum, aucturumque confido. Quarta ratio iuuandi proximi (quæ longè & latè patet) sanctis desideriis precibusque continetur. Verum hæc rationes, & alias huiusmodi, quarum non estis nescij, melius didicistis ab illis, cum quibus agere & communicare licebit, quàm ego docere, aut scribere valeam. Quamobrem multarum rerum scriptiõne abstinemus, quibus hoc tractare argumentum possimus; sed cum scribam ex occasione, acceperimque vos aliquid à me litterarum expetere, iam vnus ad vos litteris me pariter, & vos consolandos putavi, nihil aliud impresentiarum habeo, vnum dumtaxat precibus à Deo saluatore & Domino nostro suppliciter contendo, vt sicut vos tantã vocationis gratiã dignari, & efficaci voluntate vosmetipfos, sibi consecrandi, impertiri non dubitauit; sic sua dona donis, & gratiam gratiã cumulet vobis, vt perpetuò in virtutem crescatis, magisque ac magis in suo sancto obsequio ad suam ipsius gloriam, & emolumentum Ecclesiæ perseueretis. Datum Romæ IV. Nonas Martias, anno Domini. M. D. XLVI.

Vester in Domino Nostro.

IGNATIUS.

XVIII.
*Ignatij opera
in auxilium
animarum.*

Cuius nonnulla hic protuli argumenta, pars est eius amoris potissima quo in salutem animarum pectus Ignatij feruebat, est enim tum vniuersalior, tum validioris efficientiæ, tum post ipsum quoque perennatura dum

quæ

viuet Societas, hunc ipsum in finem ab eo conflata; vt tamen nihil prorsus aliorum manibus gessisset; per se tantum quod egit, titulum meretur, Apostolicæ caritatis. Principio vidimus, concepti vix animo diuini amoris, cœpisse in alios incendia mittere, nihilque iam tum quæsisse mitius, quam in transmarina Christiani nominis prædicatione vitam profundere: censuimus mores ab eo latè restitutos, Mantefæ, Barcinone, Compluti, Salmantica, Parisiis, Alpeitiæ; reductos ad matrem hæreticos, ad regulæ legem cœnobîa; ad honestatem clericos, academias ad sacrorum frequentiam; plurimos à mundi naufragiis ad portum ordinum religiosorum. Sodalitates præterea stabilitas; sublatam iurandi, ac ludendi perniciosam consuetudinem, & execrabilem ex meretricio exempli offensionem. Ad hæc inuenta extranea raræ vixque auditæ caritatis, ad reuellendos è flagitiorum luto sceleratos, immersum aquis rigentibus corpus; repetita vltro, confessione & lacrymis annorum in sæculo admissa, ad emolliendam Sacerdotis mali duritiem; ac præ aliis quibusuis exercitia meditandi, quibus ad constantem profligatæ mentis emendationem perduxit innumeros, inter quæ omnia etiam nihil non, & periculorum adierit, & malorum perpassus sit, nullæ tamen hunc accusationes, opprobria, vincula, non inflictæ ad necem ab impuris plagæ; ad ignominiam à doctis maculæ, ignorantis, hæretici, & incantatoris vel transuersum vnguem ab salutis alienæ studio retardarunt, nec eluione tot ingruentium malorum continua, eius incendij vapor intepuit, quod in illius animo Deus accenderat. Post firmatam autem Romæ stationem, inter alia secundis successibus instituta, conuersioni Iudæorum primum incubuit, annique vnus spatio, quadraginta ex ipsis sacro fonte lustrandos ad Christum perduxit: exhibant vero de illius manu tam doctè ab lege, & Christianis moribus comparati, vt magistri magis quàm discipuli viderentur, eosque adhiberet ad Christum eorum gentilibus suadendum: præbebat iis domi hospitium; & de tenui erga nos, piorum liberalitate victum; donec iam numero domus angustiior, ad proprias ædes illis conquirendas denique adiegit, quæ post eluctatas difficultates grauissimas, tandem euictæ sunt, Deo serui sui constantes conatus adiuuante. Impetrauit deinde à Paulo III. ne qui ex iis ad Christum transirent, bonis vt antea, cedere cogerentur, quæ priuati damni sublata difficultas, ingens fuit illicium parendi gratiæ, ad sacrum baptismi clariori tunc facie prælucenti, cum nullus eam metus obscuraret. Exorauit quoque ne liberi, Christum inuitis parentibus amplexi, vlla hæreditatis particula fraudarentur, quam iis natura destinasset; vtque bona incertis creditorum vsuris male parta, conuersi retinerent. Interea denique, vt sumptu profuecharum Italiæ publico alerentur, dum cathecumeni ad Christi lauacrum parabantur. Præter hos pueris ac puellis omni ope parentum ac nomine, tecto, victuque destitutis consultum cupiens, tutum iis receptum curauit, vt hanc alioqui siccaret penitus, scaturientem furibus, ac meretricibus sentinam; præuenterque propudiosa flagitia quibus

presertim
Roma stabilita.

patet extrema, & otiosissima egestas. Duas ergo illis comparauit domos, maribus vnam, feminis alteram, orphanorum appellatione: in quibus tum extra periculum educantur, tum arte quisque sibi accommoda imbuti victum sibi quaerunt, & publico seruiunt. Verum haud paulo maiori sollicitudine institit, vt pauperum virginum pudorem, ætatis, & inopiæ discriminibus subductum in tuto collocaret, ne illum honestatis egenæ nundinatrix vasa, necessitas, ministerio infami venderet. His cœnobium S. Catharinae, à Funariis nuncupatum fundauit, certamque descripsit qua illic vterentur vitæ rationem, dum aut nuptui darentur, aut attonderentur in sacras moniales. Promouebat opus Ignatius multorum conatibus, in quos familiari consuetudine, & exemplo sua tanti boni desideria transfuderat: in iis excellebant Iacobus de Crescentiis Romanus insigni familia prognatus; Laurentius à Castello; & Pauli III. piis largitionibus præfectus Franciscus Vannuccius. Cum his suum communicabat consilium, quo aditu iniri, quorum prouehi liberalitate, cuius Cardinalis tutela fulciri ab iis exquirebat; quot & cuiusmodi hominum conscribi sodalitas, qui possent fouendum, augendumque id opus suscipere. Quibus inter ipsos maturè consultis, prior ipse rem aggrediebatur, manca tamen fuit humana prudentia in sustentando negotio duplici, contra multa hinc inde obstantia. Altero S. Marthæ, Germanici Collegij altero: & quidem S. Marthæ, inter assiduas Ignatij occupationes hæc erat sanè operosa, ereptas cœno, ac inferis meretrices, honestati, ac Deo reddere. Præpositus licet, ac ferme valetudine attrita, venari tamen pia indagine miseras; probrosis ex ædibus eas reuellere, palam Roma spectante comitari, securoque asylo includere; in quo monitus aliquando tempus in cassum, & operam conteri, quod hæc prostibula quantumuis nunc lota viderentur, cras repetitura lutum suum essent; respondit, sat beatum se fore si non ea solum, sed vitæ totius opera, & labore, vel earum vni suasisset, noctem vnam insontem ducere. Adiutrices illi misericordis industriæ frere, matronæ nobiles non pauca, quæ prædas infelices suis domibus dignabantur, in quibus matronis singularis fuit Leonora Osoria vxor Ioannis de Vega, Caroli V. apud Pontificem oratoris: Sed Deo iam contra spem vulgi, cœpta Ignatij laius secundante, cum tot poenitentibus receptacula deessent, ad quaerendam domum animum appulit, in quam omnes sub vnius ductum conuenirent, (cœnobium enim S. Magdalena viris iunctas nequaquam admittebat; solutas vero, dumtaxat si vellent monialibus adiungi) rem totam cum iis contulit, à quibus spes erat plurimum iuuandam; verum seu metu difficilis exitus, seu sumptus maioris quam ferrent cuiusque domestica commoda; etsi nemo à cœpto planè recederet, cœteris tamen præibat nemo. Quare Ignatius, rei velut iam sibi à Deo creditæ, manum seriam admouet. Pro templi nostri tunc foribus effodiebantur lapides ex parietinis veteribus ad fabricandum nescio quid, illos vendi iubet, confectos inde centum aureos ducatos confert in cœmendam S. Marthæ sedem, Moueri ad hæc multorum pietas, re-
putare

putare Ignatium suorum, ac sui, & nominum, quibus bene multis premeretur immemorem, tantillum hoc, sed quantum haberet alacriter dare; ergo suo quisque pro commodo, & misericordiae instinctu contribuere, ex quibus tandem ad Februarij sextum & decimum anno 1542. patuit locus receptui miserabilium feminarum: eius in posterum fulciendi administratio sodalitati commendata, quae S. Mariae de gratia dicebatur: clauis eius tres, grauius totidem, & nobilibus matronis commissa: lex enim loco posita est, ne vel inde exirent coniugatae nisi ad maritos rediturae; vel aliae nisi futurae moniales, aut conditione deinceps certa, extra periculum victurae. Nec illis defuit tutelaris praeses Cardinalis Carpenfis, qui Societatem quoque suo patrocinio fouebat. Illarum confessionibus attributus est vir sanctus Iacobus Equia, cuius tum illic perpetuo agentis, tum Ignatij ope, eos fructus virtutum edebat pietas, vt inusitata earum laude passim sacra pulpita personarent, magnaue hinc illi domui fierent liberalitatis incrementa: paucis itaque annis censa sunt trecentae, seu quae in illam se olim subdlexerant stationem, siue quae adhuc ibidem alebantur: multae quin etiam honestae virgines locum illic optarunt, breuique in eum creuere numerum, vt constandum ex iis coenobium fuerit, quod anno 1546. inchoatum numero haecenus & religiosa floret probitate; conuersarum exinde sedibus in aedes translatis, quae vulgo Piorum vocabantur. Afflabat operi aura secundior quam vt ferri posset a daemone, absque sensu iacturae quam inde fecerat: Primam in id rabiem despumat per impurissimos homines, qui ereptas sibi amicas indignati, experiuntur omnia, vt eas a portu in naufragium infame retrahant. Quae frustra fieri dum vident, tum vero omni contumeliae genere domum illam incessere; nocturna mensium quatuor lapidatione fenestras vexare; impudicis, ac belluinis clamoribus viciniam implere: ob quos nec Equia stationem suam deserente, nec remittente Ignatio consueta subsidia pietatis, famosis vtrumque, & alios de Societate libellis scindere aggressi, tam propudiosis narrationibus urbem incestarunt, vt earum ruborem etiam stylus refugiat; iis etsi liquida non dabatur fides, at stolidioris vulgi execrationi inlontes obiectabant: ergo signari digito dum prodirent, congressu auerti, vocitari earum mariti quas ipsi in suas alii abutissent; insimulari denique apud Pontificem, (vsque adeo effrons impudicitia) auctoritatis vsurpatae, & hoc scripto supplici accusari, Ignatium Pontificem agere; coenobia suo arbitrio figere; noua regulae ordines creare; iactare se quotquot a viris propriis discessissent in exilium actarum, nisi se in eam reciperent domum; eius scilicet vnus, ac sociorum deinceps futurae; postremo de iis habitam quaestionem, litemque ordinatam, at hic nimium caeca errauit vesania: probe operis gnarus, eiusque auctoris Pontifex, causam, Ignatio petente, ad tribunal iudicum reiecit, vbi palam nudata calunnia in caput artificum recidit; accusatores, ad palinodiam publice damnati, fassique publico instrumento se innocentibus affinxisse praedarum rapinam, quam pati non poterant, sanctissimo

eorum

eorum studio sibi ex vnguibus creptam. Altera, quam aiebam Ignatij opera in Germanici collegij institutione versata est, singulari & obsequio numinis, & fauore. De quo id vltro solum indicabo quod Ignatium propriè attinebit, reliquis pro amplitudine, aliàs dignius tractandis; fuit enim inuentum Cardinalis Moroni Collegium illud: ipse Pontificis in Germania Nuntius perlustratis quas illuc intulerat cladibus Lutherus, Cleri passim inscitia, & fœdis moribus abusus, magna inde feruebat voluntate, illis prouinciis medendi: quod futurum putabat si Romæ, lectorum ex iis iuuenum seminarium conderetur, ex quo tum solidam recte sentiendi scientiam ducerent, tum agendi, quibus in patriam postliminio reuersi, quas fatam fulcirent fidei veritatem, & labantem illic auctoritatem Romani Pontificis. Ad explorandam rem adhibitus ab eo Ignatius, magni viri sanctum consilium mirificè laudauit, eique in illam, quicquid in suorum, ac sua foret potestate prolixè detulit. Sub hæc, vnâ Moronus, & Sanctæ Crucis, qui & ipse rei Christianæ vtilitatibus plurimum studebat, rem ad Iulium III. referunt, à quo non modo approbationem, largâque ad dandum ei principium pecuniarum subsidia, sed etiam Pontificium diploma quod staret firmiter retulerunt. Mandatur Ignatio vt adolecentes Germanos felicitat (quibus etiam Belgæ tunc quidem adiuncti sunt) iisque vitæ morem, & canones describat. Conuenere initio quatuor, & viginti, qui die Simoni & Iudæ Apostolis Sacro, anno 1552. collegij primordia fecere, concionante ad S. Eustachij Ribadencira, & coram multis Cardinalibus, eius Instituti rationes, & emolumenta prædicante. Quantopere autem Germanis hæreticis id displicuerit, abundè vel vnus testatum reliquit Chemnitius Lutheranus, aiens hanc vnam, etsi aliæ deforent, ob causam, posse Societatem, exitium Germaniæ, & reformati Euangelij ruinam merito compelliari. Tam egregiè tamen, & tanto cœpta compendio, nihil propius abfuit, quam vt in progressu elisa conciderent; Paulus enim quartus, Iulio tertio, post Marcelli secundi Pontificatum breuissimum succedens, consueto largitionis subsidio abstulit; & quâ bello Neapolitano, quâ annonæ ac famis angustiis, contributio illa exaruit qua Cardinalium plerique id Collegium sustinebant. At stetit contra hæc Ignatij animus, certo prospiciens eam esse inchoati negotij naturam, vix vt vnquam restituendum esset, si semel disici sineretur: iuuenes itaque alios alio in nostris Collegiis extra urbem alendos amandauit, nonnullos Romæ sua impensa tenuit, ad quam cum esset pecunia, vsuris, ob difficultatem temporum grauibus sumenda, procuratori domestico animos addidit, certo asserens fore, vt submissis quamprimum Deo fauente largitionibus, ea nomina deleterentur (quod breui res ipsa comprobauit) & futurum quandoque, vt Collegium id egens & angustum, in grandem numerum, & parem numero annonam amplificaretur, quo vaticinio Gregorij decimi tertij innuebatur munificencia, qui tum illud, tum alia opimis prouentibus instruxit. Hinc item illud Ignatij ad Cardinalem Augustanum, tam accisis tunc rebus, atque annis id negotium

negotium desperantem, luadentemque profus deponere, per me, inquit, deponat quem minium grauat, sustinebo id solus, tamen venundari me propterea opus sit.

Et hic illud recurrit peculiare Ignatio magnæ animæ constans robur, in susceptis ad Dei gloriam vrgendis, contra in opiam & aduersa durans, quoad sine optato confecta cerneret, cuius roboris triplex erat hic neruus, prior agendorum diuturna, & æqua, procul omni affectu consideratio; alter diuturnum eorundem precando examen, & consultatio cum Deo; tertius, alieni quoque, sed pefitorum iudicij, iisdem licet iam deliberatis interpositio, vt in disturbando, de purpura Francisco Borgiæ iniicienda negotio euenit; in quo vt diximus cum negaret se vel omnium hominum supplicatione inflectendum ad eam dignitatem in Societatem admittendam; subdebat tamen, si placitum aliter Pontifici foret, æquè se tranquillo animo laturum; vt si nunquam oppositum sensisset. Hanc eius expertus firmitatem Cardinalis Carpenfis, intercessionem suam poscentibus ad eum aliò quam constituerat flectendum, consueuerat respondere, clauum fixit, nihil restat sperandum; imò etiam magnis principibus suadebat Iulius tertius vbi res à Deo commissæ Ignatio ageretur ne vellent cum eo contendere. Factum aliquando, vt quærens admitti ad quendam ex Cardinalibus horas quatuordecim solidas, placiditate summa operiretur aditum sibi dari: die quodam Aluitum, Neapolitanæ ditionis pagum profecturus, itineri dixerat, eum diem tanta vis imbrii interceptit, vt rogaretur à Polanco valetudinis eius sollicito, commodiorem expectare; at is, anni sunt triginta ex quo casus nullius interuentu quicquam omisi vel distuli, quod in Dei obsequium suscepissem, ingratiis, & ventis, & imbribus Polanco comite itineri se dedit.

Accedunt alia iam dictis documenta effusæ caritatis in communem quantum animarum, in iis fuit multa quotidie ad Deum ardensque precatio multæque lachrymæ pro Christi Vicario, Ecclesiæque vniuersæ; pro conuersione ethnicorum, & hæreticorum; pro Christianis principibus quorum impetiis, & exemplo tantum inest ad diuina & æterna momenti, vbi verò priuatæ salutis, aut publicæ peculiaris instaret necessitas, nocturnis precibus diurnas augebat, magnam noctium partem cum Deo exigens, & suorum vota suis in subsidium addebat, vt in creatione nouorum Pontificum; Regum inauguratione, tempestatibus in Ecclesiam, maximè ab hæresi motis, & in peccatorum infamiam correctione exoranda, inter quos fuit pro quo sexagesimum iam annum confessionis sacræ piaculum auersante, preces sibi ac suis priuatas, & publicas indixit. Sunt etiam caritatis actuosissimæ monumenta, singularis certaminis in Lusitania extinctus furor, antiquis in eum legibus suasu Ignatij ab Rege instauratis: reuocata ad disciplinam veterem moniales, quas illi in Catalaunia, Sicilia, & Italia Princeps Hispaniæ Philippus, Siciliæ protex, & Cardinali aliqui commendarant: Tribunalis sacri institutio promotæ & Cardinalibus

XIX.

*Constantia
Ignatij susceptis
causis Dei causa
negotij.*

XX.

*Alia eiusdem
animarum
studij
argumenta,
& familiaris
cum proximo
agendi ratio.*

bus sex quæſitoribus commiſſa ad arcendas ab Italia hæreſes : reconciliata inter Pontificem , & regem Luſitaniæ gratia : actum cum Ioanne de Vega , vt Carolum quintum induceret , ad claſſem turcarum inſeſtationibus opponendam ; & cum Preſteianne vt Æthiopiã Romanæ Eccleſiæ gremio redderet , de quoad eum & literas , & ſocios miſit . Ad hæc integrata inter cõiuuges magnos Alcanium Columnnam , & Ioannam Aragoniæ cõcordia fanè perarada , & quam diu fruſtra ſupremi etiam principes tentarant . Sed dum homines non ſatis concoquunt , plus verbis duobus priuatum effeciſſe , quàm ipſi tot machinis valuiſſent , volũtque agendo in partem eius gloriæ venire , ſedatos amborum animos , peiore diſcordia inuicem abruperunt . Occaſionem hanc tametiſi obiter , ſed fructu non mediocri occupauit , nam quibuſdam in oppidis , & pagis quæ erant tranſitus , Chriſtianos mores deſuos erexit ; legem menſæ diuinæ ſingulis menſibus adeunda , conſenſu publico induxit ; rogantibus Patres attribuit , qui magna deinde animarum meſſe agrum illum verſarunt , quorum ne facilè deficeret labor , principes locorum Dominos rogauit miſſionum illarum patrociniũ gerere . Ignatii quoque eſt , legis ab Innocentio tertio quondam lata iſtauratio , à Paulo tertio impetrata , qua pœnis grauibus verantur medici continuare ægrotis medendi officia , niſi confeſſionis medicina ſaluti ſuæ ægroti cauerint : in quo ciuium opportunitati ne quid vnquam deeſſet , quod poſſet ab noſtris proficiſci , ſtatuit vt primum janitor de patre aliquo peteretur ad confeſſionem ægroti audiendam , ſignum ære domoſtico mox daret , omneſque ad vnum Sacerdotes , & quiſquis præſeſt palliati ad ianuam currerent , quocumque res poſceret parati . Quod vero denique , homines diuino ad dictos obſequio qui regunt , exempli doctrina quam præceptionum , validius incitat , primum ſe omnium ad hæc caritatis benefica munera ferebat , ſui vſque adeo oblitus , imbecilli , & cruciatibus ſtomachi pœne perpetuo laborantis , vt iactaretur inter noſtros nunquam Ignatium melius habere , quàm cum plus haberet quod ageret , ac ne Præpoſitus ſuorum ſollicitudine abſtraheretur ab aliis iuuandis , ſic inter vtroſque partiri ſeipſe conſuerat , vt diem proximo , gregi ſuo noctis horas ſex ſeptemue tribueret . At vlla vix illi ars erat compendioſior , & quaſtuofior animarum , familiaribus de animi habitu , Deoque colloquiis , in quo tantum valebat , agebatque vt traditum legamus , vix quenquam reſcitum cum eo egiſſe , quin aut alius omnino ac venerat , aut propè alius inde receſſerit . Atque hunc ipſe nominabat Societatis modum genuinum & proprium , & quidem maximè , ſi adhibeatur vt par eſt , circunſpectè , alioqui facilius afflare de mundana fuligine in religioſum , quam de religioſo colore mundanis obliationem . [Imprimis (ſcribit ex eius familiaribus intimis non nemo) parens noſter Ignatius , eorum caritate totus accenditur quos aggreditur Deo expugnare , totus ea impletur , toto pectore illam ſpirat . Quamlibet interdum perdiſſimi ſint , amat in iis reſiduam Chriſti fidem , amat ſaltem

virtutes

virtutes quibus exciderunt, amat sanctam quam gerunt Dei imaginem, & Christi sanguinem quo tincti, & empti sunt, & ab dæmonis, ac turpitudinum asserti tyrannide: Explorat deinde naturæ habitum, & temperamentum; bile ignei, an pituita lenti, alacres an melancolici; quo vsi eatenus, quo tunc viuendi genere vtantur, vt hinc sibi modum agendi cum iis effingat, quo ipsi iucundius capiuntur. Nec primo aditum, commodis suis implicitos, de animi rebus statim adoritur, quod foret hamum sine esca & illicio iactare, sed prouide catus, de iis plærumque sermonem iniicit, in quibus quisque tunc vertitur, de commerciis, si mercator; si miles de bello; de gubernatione, si aliis præsit, sensimque id efficit, vt ab iismet de rebus animi tractandi nascatur occasio: nam inde iam vltro ducente materia confurgens, & merces alias, & longè diuersa prælia, atque imperia eloqui; hoc est lucra æternum mansua; vitiorum impugnationes, & victorias; tranquillum suimet imperium. Quo more aiebat in colloquium, cum iis nos ingredi, vt ipsi nobiscum exirent] hæc ille, quibus haud absimilia scripsere qui viderant, & curiosius obseruauerant. Nempe refert Ludouicus Gonzales, quoad religiosum, & sanctum deceret, vrbani congressus ratione scita, & nobili qui Ignatio præstaret se nosse neminem. Tum, quod in eo magnoperè suspexit Polancus, acceptum fuisse omnibus & ex æquo gratum, nec iis tantum promiscuè, quos distraheret inuicem discrepantia ortus aut genij, sed iis etiam, quos nationum auersa indoles, vel bellorum vtriusque hostilitas committebat: itaque dum acres nunc inimicitia, nunc bella, Imperatorem inter, & Regem Gallia feruerent vtriusque apud Pontificem legatis, & præsulibus partium vtrarumque similiter carus, eadem vndique comitate, & vrbantate habebatur, quod addit Polancus non humanae fuisse solertia, vt quam eò vsque sua tenuitas non attollat, sed ex familiaris consuetudinis candore, id vnum spectante fideliter, & agente, vt animarum prodesset commodis, easque, Deo gratas exhiberet. Eam demum ait erga sceleratos, amoris teneritudinem proferre solitum, vt in caritatem, & suauitatem deflueret totus, quo pacto pia mater iacentis filij miseratione se macerat, blanditurque illi sedulitate haud paulo delicatiori quam sano, & valenti. Quod erat tam notum, vt B. Francisci Borgia germanus frater, eius per literas amicitiam expetens [vt me inquit, V.P. velit inter filios censere, nullius possum meriti titulo sperare, nisi quod aut frater Patris Francisci sum, aut magnus peccator, quorum profecto duorum nominum admodum dubito, ad conciliandum mihi P. Vestra beneuolentiam, vtrum sit futurum potentius.] Erat Iacobo Lainio tam acutus conscientia, ac tener sensus, vt morte peius labeculam quamlibet horreteret, quod autem non omnes ita essent affecti, & quædam interdum extra lineas disciplinae domi agi notaret, iis æquo grauius angebatur, dolebatque illa non raro apud sanctum patrem. At is aliquando talia queritantem, acriter obiurgauit, ne febrim quidem parcens qua tunc Lainius iactabatur. Illo enim tam tristi odio aduersus næuos aliorum, ab iis nos animo

abduci quos maculant, inflectique potius ad eorum horrorem nescio quem ex deformitate qua laborant, quam ad eos, spe boni iuuandos, quod iis diligendis, posset ex ipsis expectari. Inducto ad eum quem diximus aditum de diuinis sermone Ignatius, (in quo *tanquam potestatem habens*, teste Borgia versabatur) tunc sibi iam satisfacere, tunc omnia pandere caritati suæ spiracula; itaque animo, incendi, vt in vultu ipsius flamma pectoris legeretur. Certum quidem est se audientibus tantum ignis afflasse, vt ab eo digressi, non raro ad confessarium procurerent, peccata illico posaturi. Quod idem publicis illius concionibus effectum, vt in platea monetæ veteris, & Alteriorum, in quibus, vt plurimum ad populum dicebat, illic principio ab turba puerorum explosus, & luto appetitus, sed exerente se paulatim in animos, eius vi dicendi, & efficacia spiritus in eo loquentis, multis confluentium lacrymis, & conuersione morum est auditus. At si quando ab illo hominum genere crebrius adiretur, quorum occalluissent aures ad vtilia, nec aliud quærerent nisi supina otia fallere, insinuatione omni super sedens, abruptam iis ingerere de negotiis animæ allocutionem, de morte, & iudicio tractare, de turpitudine peccati, atrocitate ignium æternorum, ac similibus austeris, quæ istiusmodi hominum quantumuis ij insurduerint, mordaci vero aures radunt. Quo facto sibi vnâ, & illis, aiebat consuli; nam vel audituros, abiturósque meliores quam venerant; vel si ægrè audissent, minimè reuersuros, ita fore, vt subripiendo sibi deinceps tempore abstinerent. Verùm gratiæ ipsius suffragio in aula officia intrudi poscentibus, facultatem sibi negabat esse accessum quouam iis procurandi, præterquam in aulam Christi regis, hac si aliam vsquam nacti essent quærendo meliorem, etiam atque etiam redirent, seque illam docerent; sin autem, se toto liberè vterentur, vt assequerentur in ea non modo locum, sed quoscumque ambissent honorum gradus, illic obtinerent.

XXI.

*Hareticorum
fraudes ad
insiciendam
Roma Ignatij
domum.*

Hoc tam multiplici ad seruandas animas ardore, crebrâque in varias longè prouincias expeditione præstantium operatorum, Europa omni celebrabatur Ignatius, fremente interea hæresi, aduersis signis in sua exitia moueri; cumque vernaculis artibus Ignatium, & suos passim traduceret tanquam venalia Papæ mancipia, cuius fidem Romanam tantis conatibus tuerentur; sed fuit inter hæreticos qui fore cautius putauit, si talium hominum, aliquem sibi constarent manipulum, quem suis apprimè venænis imbutum Romæ haberent vicinum Pontifici, vnde quaqua versus breui suam pestem profaret: commentum Philippi Melanctonis eiusque assecclæ. Hanc sibi prouinciam suo periculo assumpsit Calaber eorum discipulus, nomine Michaël, vafer ingenio, & acutus, hic è Germania cum Romam venisset, Societatem quam petebat, rite probatus obtinuit, nihil eo ad oculum sanctius, nihil modestius. Ad sacra tanto frequentior, quanto nullam iis præbebat fidem, magnam vero hinc sui colligebat. Datur homini, vt solet tironibus, triclinij cura, additurque socius Manareus, cui vbi se credit

iam

iam familiarem, comperitque in scientiis versatum, utpote ex Parisiensi Academia recentem; ausus est eius arteriam callidè tentare, ut eum sensim sibi adiungeret. Ergo de affixis triclinio sanctorum tabulis, velut addubitans, ex Manareo requirere, in quem usum eæ essent, ac num sibi timeret ab scelere idololatriæ dum iis caput, & genua flecteret? respondit Manareus quod debuit; cui subinfert Sycophanta, at vide sis quæso, noueram in Germania Theologos insignes, qui religioni hoc sibi ducerent, laudarentque beati Ioannis verba quædam, quibus id disertè videtur damnari, *caute*, inquit, à *simulachris*. Neque ulterius tunc quidem progressus, eundem aliàs socium rogauit quid significaret illud S. Petri *salutate vos fratres qui sunt in Babylone*? Manareus Romam ab Apostolo, sic ait vocatam, quod ex omni tunc superstitionum, & falsitatis colluue constaret, & *magnam* (ut loquitur S. Leo) *sibi videretur assumpsisse religionem, quia nullam respuebat falsitatem*. Cui subridens homo vaferimus, etiam inquit, Germani Theologi Romam intelligunt, sed alia veriùs, ut dicunt ex causa, nempe quod prospiceret Apostolus Anti Christum (quem ipsi Papam esse affirmant) sedem illic esse positurum, quam regius vates pestilentia nominauit: atque hinc Manareus ambigere desit, an hic esset lupus in ouina pelle, cuius tamen ut fieret certior, necessitudinem præferens in dies arctiorem, fabulandi materiam sæpe ex talibus ponebat argumentis. Illum è contrario tantum non irretitum, tenere se ratus hæreticus, confidentiùs erroris dogmata, simulata dabitatione depromebat; quæ iam numero quinque, & viginti cum sub diuersis paulatim congressibus notasset Manareus, restabat rei indicium cognitori legitimo faceret. Quæ cum arcani fiducia duos inter hæctenus latuisset, experiri subiit, an posset tres de præcipuis positionibus ab eo scriptas elicere, de quibus inter se serio decertarent, sed coram amico amobus iudice, ne alioqui contentione inutili pugnaretur, conditio placuit, & peius cupidus quam bene consultus hæreticus in eam descendit. Euerardo Mercuriano viro doctissimo præfente, tres quæ petebantur positiones scribit, & Manareo tradit paraturo secretam de iis disputationem. Manareus tùm illas tùm alias, tùm quicquid inter ipsos actum religiosè, & candidè ad Ignatium defert: Ignatius ex templo ad præfectum sacrorum quæstorum Carrasam Cardinalem qui fuit postea Pontifex, inde cultu quem ex sæculo tulerat indutum hæreticum domo pellit, ex qua vix egressum, sacri tribunalis satellitium excubans in carcerem ducit, vbi Lutherana conuictus hæreseos, triremi perpetua damnatur, fraudulentiæ pestilentis condignas pœnas luiturus. Primam hanc fabulam cum infeliciter egissent hæretici, concinnarunt aliam non multo meliorem: magistros suorum dogmatum, domum nostram immittunt subornatos, qui possent illic impunè docere, hoc est Venetiis, piæ, ab ignoto mecœnate, largitionis nomine, libros multos, quos Romam peruectos professorum domui reddendos curant, cistis grandibus duabus claudabantur; harum pars suprema, in reliquorum specimen obiecta,

scriptores exhibebat catholicos; Lutheri, Melanctonis, similitumque fœx, fundum velut in insidiis tenebat. Seorsum dum possent per otium compingi, nam solati ac nudi venerant, in Bibliotheca reponuntur; cum eidem, vt reor cœlitus, Manateo incidit cuiusmodi auctorum essent ij codices, velle inspicere; partēque illorum maxima aduertit, damnatæ doctrinæ lethale toxicum exsudare. Quare illos Ignatius (quod tunc cautum nihil esset de iis ad sacrū tribunal perferendis) omnes igni addixit, & sic vtrobique vulpinæ fraudes vanuerunt. Sed quod ij apud nos pessimis artibus in cassum tentauerant, hoc ipse optimis apud illos effecit. Multos enim Luthero variis in locis abstractos Ecclesiæ reddidit: inter quos Romæ audaculum iuuenem, & sui erroris tum pugnacissimum defensore, tum satorem præfidentissimum, vt qui prima nondum barba tinctus, clandestinum illius magisterium professurus procul aduenerat. At suas pedicas tam cautē nequirit tendere, quin detegeretur hæreticus, & quæstoribus fidei listeretur, à quibus ætati donata temeritas, cogitatumque potius de illius emendatione quam de supplicio; sed frustra, nec minando quicquam, nec suadendo mouebatur, adeo errori animum penitus, & pertinaciæ obstinatus; nam vt subtilis esset ingenij, scire certè plura non poterat, quam per ætatem discere licuisset, ad extremum igitur veluti confictum Ignatio traditur, excipiturque ab eo domi humaniter, cum omni significatione benivolentiæ: agit cum illo identidem de Deo Ignatius, sed de illo sapius cum Deo, vt suis primum apud Deum precibus illum expugnaret, deinceps etiam colloquutione quam ipse, & alij partes accommodatam illius ingenio cum eo miscebant de rebus fidei quas aut impugnaret, aut minus probaret: manus denique veritati dedit, erroresque publicè confessus respuit. Post autem rogatus, tam initio durus, & inflexus, qui se repente tam cereum, flectique facilem præbuisset: aiebat Ignatium sua id quidem, & suorum doctrina, sed magis vitæ sanctimonia patrassè, sic enim se ratiocinatum, si foret à fide Romanæ Ecclesiæ, alia vsquam vera fides, Deum profecto haudquaquam commissurum, vt eos homines lateret, qui vitam viuerent tam puram atque illibatam. Hæc hæretici iuuenis expugnatio, aliam reuocat iuuenis pariter, sed hebræi. Confugerat hic ad Ecclesiam, petieratque sacro fonte tingi; alebatur interea domi nostræ vbi necessariis rudimentis ad sacrum Baptisma cœteri etiam catechumeni parabantur; dies dicta Baptismo solemnibus imminerebat, cum ecce tibi miserum corripit tam diu iterum Iudaismi, & improuisa rabies, vt nec blandimentis, nec rationum vlla vi moueretur. Dolens vehementer Ignatius hanc sibi prope de manibus extorqueri prædam, ante omnia opem, ad illam Deo asserendam, ardentem precatus est, inde ad se accito, mane, inquit, Isaac nobiscum (erat id hebræo nomen) tribusque his tantummodo vocibus, ita subito Deus hominem immutauit, vt primi deinceps tenax propositi, illud non multo post Christo renascens expleuerit.

Nunc

Nunc eo nos rerum progressus induxit, vbi erga Deum qualis Ignatius fuerit spectemus; inde quo pacto ad fruendum illum pretiosa morte perueniret. Atque hic imprimis admirari subit quam æquatis perpetuo vicibus, & filij more Deo confusus sit, & paterno affectu ab eo defensus. Fuit vita Ignatij à conuersione ad exitum, ærumnarum catena, ex periculis, & calamitatibus conferta, velut totidem annulis, & vicissitudo laborum continua, nonnunquam etiam eorundem pertinax, & longa perpeffio, egestas summa, cruciatus morborum, insidiarum aduersantium, desertiones amicorum, odia publica, probrosæ accusationes, vincula, lites, lethalia verbera, & illud denique per omnem vitam *quotidie morior*, tametsi varijs moriendi figuris, in quibus tamen haud vsquam timidior eius securitas, vel animi quies turbatior, quam si vitam egisset in Edeni horti delictis beatam. Hac nimirum ex causa quod non modo pro Deo tot & talia toleraret, in quo vt amoris, sic iucunditatis summa, & cardo est; verum quod cum Deo illa etiam perferret, hoc est paternæ ipsius tutelæ securus aded, & certus, vt omnem sui in eum deponeret curam; quicquid autem aduersi contigisset, totus vellent ex eius nutibus pendere, à quo tam posset facilè id depleri, quam esset piè atque beneuolè illius sibi consilio, & prouidentia conscitum: quo modo ait Augustinus, faculam, aut sursum recta extuleris, aut inflexeris deorsum, planèque inuertes, flammæ semper acumen sublime vibrare. Nec sustinendis modo molestis, & tristibus, sed suscipiendis quoque magnis, & arduis, spes omnes habebat confusione integra in Deo defixas, vt qui humanitus, ex consueris agendi præsidis futuri exitum ariolabantur, temeritati facilè tribuerent, quod plena Dei fiducia aggrediebatur; solitus dicere volenti grandia in Dei obsequium præstare, cauendum maximè ne nimium saperet, suumque vnus cerebrum, & manus; industriam scilicet, viresque consuleret: hæc si consulissent Apostoli, numero pauci, scientiarum rudes, aspectu contemnendi, nunquam magnum illud omnique potentia ineluctabile, de orbe expugnando, de regibus, & sapientibus cruce domandis, Christoque subdendis fuisse aggressuros, sed hoc ausos maiora & animosius, quò se iis impares nouerant, certi se illius numine rem gesturos qui *eligit humiliter natos, inhoratos, illiteratos, vt quicquid magnum essent, & facerent, ipse in eis esset, & faceret.* Ab hac Ignatij securitate philosopha, incredibile sit quantos spiritus Xauerius hauserit, hæc imbutus Indias petiit, de hac inde in Europam sic scribit [Semper animo obuersatur quod ex optimo patre nostro Ignatio frequenter audiui, hominibus de Societate modis omnibus enitendum, vt propullarent ab se metus illos quibus auerri se ab integra Dei fiducia sentirent.]

Fiduci huius, diuini securæ præsidij, monumentum illustre Ignatius posuit in fundatione Romani Collegij. Re carens; grandi are obstrictus; calamitate temporum à spe subsidij exclusus; comætu cibario domo nullo, multos tamen illic in Societatem admittebat quorum propterea crescebat.

XXII. 7

Qualis erga Deum Ignatius, ac primum de Dei fiducia.

Aug. l. 18. de ciu. c. 49.

XXIII.

Fiducia Dei edita ab Ignatio ex pla.

crescebat quotidie præter modum sumptus; sic enim fieri addecer, inquit ille satisfaciens Patri cuidam, à quo satis capi non poterat, qua prudentia isthæ gererentur; sic inquit, aduersis fluctibus, ventisque nauigandum, tantoque in Deo spes confidentius firmanda, quanto desperanda videntur omnia. Huic vero illius inuitata expectationi, respondebant ij semper exitus, vt domi nunquam inopia cresceret, quin suppetiæ auerentur, vnde admiranti, percunctantique Bobadillæ vnde tot alendis sufficeret sociis? piarum ipsi largitionum catalogum texuit, quas à diuersis accepisset; verum Bobadillæ summam illorum computanti, ne mediam quidem partem sumptuum æquare; ita ne? respondit Ignatius, ergo nos à Deo nulla in re pendere? nec nisi piarum largitionum fiducia Deo confidere? in Dei manibus illa inuenio, quæ non inuenio in manibus hominum, adeoque si nihil hi dederint, accepturus sum à Deo omnia. Vt autem impensis diuine liberalitatis, ei Collegio initium dederat, ita illud iisdem promouit, erant in eo Patres duode triginta: Rectorem illorum Manareum accersit Ignatius, iubet totidem patribus, ibidem cubacula, suppellectilem, & victum parari, & quantum centum sociis sat esset. Ad hoc erant Polanco fabricæ præfecto mumni aurei quinque; haud quidem residui, sed quod non essent legitimi ponderis; operi nihilo secius accingit sese, illius arario confisus cuius gloriæ seruebat, ope quidem illius tam prodiga, vt breui tum ades, tum alium omnem ad habitandum apparatus, hospitibus nouis, duobus & septuaginta instruxerit. Probauit Ignatius omnia præter granarium, lectis, & mensulis in aulam quidem multorum capacem transformatum, sed nudis sub tegulis, nulloque tabulato; versusque ad Rectorem, certè pauperum more, vult, inquit, Deus suos habitare, at non vsque adedè miserè, vt videris velle; dectant fortassis Deo pecuniæ, ad imponendum istic è tabulis lacunar, vt eos propemodum sub dio agere oporteret? atque id quamprimum imponi mandauit, vtque omnes hi sumptus fuerant Dei nominibus adscripti, sic sunt ab eo quantoeyus persoluti; vt esset minimè dubium, quæ nomina in Dei obsequium Ignatius faceret, ea sibimet Deum imputare. Verumenimvero, dum centum quos dixi collegium incolunt tantas Romæ, annonæ caritas ad bellum accedens, rei cibariæ, & pecuniarum inuexit angustias, vt etiam valdè locupletes, suam non sine incommodo tueri dignitatem possent, tantum aberat, vt possent opitulari egentibus; quinimo familiarium numerum Cardinales ipsi minuerent. Ergo Ignatium, penes quos erat collegij administratio, super hoc adeunt, videbatur enim quibusdam nimium arrogans, eam tunc multitudinem alendam retinere, cui dempta stipe nihil profusus superesset; at enim ab iis, vt suadebatur aliò mittendis alienum adedè viderunt, vt tunc etiam pro iis meditaretur emptionem quinquaginta millibus nummorum, nec sua illum Dei fiducia, in suppeditandis tam amplæ familiæ necessariis sefellit; nam ne obolo quidem suis auarius adfuit, quàm si ea annonæ communis difficultas, ad eos minimè pertineret. Quod Ludouicus Gonzales admirans, cum

miraculo

miraculo attribueret; Itane miraculo (ait) foret potius mirum si aliter fieret, certò miraculum fuerit, si desit Deus sua ope confisis, nequaquam vero si iis succurreret; necdum tu hastenus aduertisti quò plures nobis adiuncti sunt, eò nobis annonam copiosius auctam esse; attendamus tantum diuinis obsequiis, Deus nobis quæ opportuna fuerint videbit, ego planè si opus factò sit, quàm fidenter hos centum admisi, tam facilè alios ad mille admiserim; perinde siquidem Deo est mille, vt centum, aut denos alere. Re autem vera Deum illi suæ familiæ peculiari suo sumptu necessaria commoda curassè, manifesto non semel indicio patuit: contigit quandoque signum dari ad mensam, cum nec frustum panis domi suppeteret, punctòque temporis eodem, largam stipem submitti, quæ tanto numero abundè sat esset. Alias vinum, panis, omnia cum deessent, repente omnia adfuerè: patente siquidem carrucariis ianua, dum ligna intro demitterent quæ dono aduexerant, reuersus ianitor tantum illic frumenti, vini que reperit, quantum ferre aliquot iumenta potuissent, humano vel angeli ministerio incertum. Ad hæc Ignatio post stipem nouis casibus imminutam, nihilo ægrius domum nouis locis augente, dispensator domesticus Ioannes à Cruce, ab Laterano se recipiebat, inclinabat in noctem vesper, cum amphitheatro propior in hominem incidit nunquam antea sibi visum qui aureis centum, silentio in eius manu repositis, derepente attoniti oculis se subduxit. Et huic simile aliud eidem euenit: summo mane quiddam empturus exierat, homini occurrit, qui plenum illi & graue marsupium tradidit; quod autem nondum satis illuxisset notare illi hominis vultum non licuit, sed facti pereulsus nouitate, vt erat valdè simplex, subueritus est ludibrium dæmonis adulterina pecunia suam periclitantis paupertatem, templumque ingressus proximum Dominicanorum ad Mineruam, Deum rogauit, cuiusmodi fraudes ab se defenderet. At enim illa gratiarum non metus fuit materia; probatissimi nempe auri summa, quæ nobis contracta nomina diluit. Visus quoque Deus affini huic ludo, Polanco animos addere cui nostrorum Romæ temporaria res, tota incumberebat; capsam enim prostantem, & apertam versans, dum veteres inter, & reiectos pannos, cartas quærit amissas, glomum offendit aureorum, qui tam erant pulchri, & lucidi vt si recens cusi ex officina prodiissent, & præsentem quidem inopiam perquam commodè leuarunt; à quo illic fuissent quamdudum, & vnde repositi diuinari non potuit. Hinc frequens in ore habuit idem Pater, ad sumptuosa quamlibet opera nunquam se argenti quod in numerato sibi foret, rationem ducturum, sed hoc solum si ea mandasset Ignatius; eius enim dictorum fiduciam thesauro quouis fore sibi semper locupletiozem, cumque vir esset alioqui magni animi & capacis, suam tamen illi crebro Ignatius exprobrabat timiditatem atque angustias pectoris, nullam spebus volens præfigi metam in eo statuendis, cui magna largiri & grandia æque pronum sit ac velle. Neque aliam profecto nisi Dei, tantum subsidiariam respectabat manum Ignatius, quare die quodam à Marchione Sarriano Re-

gis Catholici ad Papam legato, quem honoris gratia uisibat, exceptus solito frigidiusculè; hinc ortum putauit quod Societati cum esset intimus auctoritatem qua summa ualebat doleret in nullo ab Societate adhiberi, & Ribadeneiræ quem comitem duxerat, significauit ab annis triginta doctum se à Deo humanis uti præfidijs in rebus etiam ad Deum spectantibus, haudquaquam tamen iis ita niti, ut eam haberet confidentiæ anchoram, nec se id legato dissimulaturum, ut intelligeret suam nobis beneficam gratiam, fiducia illius dispendio non interpellandam, qua spes omnes nostras à Deo præcipuè suspensas habere nos decebat.

XXIV.
Tutela, fiducia Ignatij in Deo reposita.

Diuinæ opis fiduciam quam enarrauimus, alijs magis Ignatius quam sibi contulit. Quæ uerò propriè illum tangit, eam ex tota eius uita relegendi opus sit, quæ fuit quidam illius mutuus pro Deo satagens; cum Deo uicissim tuente, ac fauente confictus. Hinc suscepta pro Dei honore ardua, extræque spem posita; reiectum quicquid humani subsidij poterat, confisum Deo minuere animum; aduersorum contemptus, quæ uitam aut famam impeterent; aditus periculorum continui, sed ita sereni, & alacres, ut si aut mari tranquillo luderet, aut in Dei sinu quiesceret. Vice uersa Deus, quanta, quam varia, & admirabili tutela, egenti succurrit, periclitantem confirmauit, defendit vexatum & supra quam fore uidebatur ad metam perduxit quam in salutem animarum sibi præfixerat. Barcinone testes sanctimonie radios ex eius mendici facie vibrauit, quo à nobili matrona eiusque coniuge reuerenter ac liberaliter haberetur. Venetijs pij Senatoris beneuola reprehensione, iacenti in publico, domi eius hospitium parauit. (Patauij, ut omnes tunc temporis externi, pestilentie suspectum), in urbem tamen uti promiserat induxit, custodum uel oculis uel animo, ne aspectabilis fieret præcauens; Cyprum nauiganti, uentum iussit reflare salutarem, quo toties nauæ in altum reiecti sunt, quoties deserto in scopulo sceleresti exponere illum uoluerunt. In Palæstina à mancipio Armeno barbære acceptum, manifesta Christi præsentia diu recreauit, omnem tollens infirmitatē ab eo iniuriæ sensum. Illudum à Nauarcho, & reiectum iussūque sanctitate pro nauigio uti; uetus est Deus Nauarchi naufragio, dum interim quæ sanctum portabat nauis gratuita, portum, licet uetusta, & quassa tenuit. Exagitato passim Dei causa calumnijs, cognitionibus, carcere, Deus amicorum, patroni, defensorum quos recusauerat, & denique omnium loco fuit, restituitque in eum famæ gradum, ut suspiceretur tanquam alter in catena Paulus. Compluti miserum, traducti ab se Ignatij fidem tanquam rogo digni, ignis adprecatione confirmantem, eo ipso die, igne domi consumpsit, ne qua Dei seruo ex illius imprecatione suspicionis fuligo adhereret. Adornatam in fonti Parisiis publicam, & infamem pœnam, in publicum illi triumphum conuertit. Rectore Collegij, palam ipsius genibus aduoluto. Parisiis item ob adiunctum sibi Xauerium gladio appetitus subita ope seruatus est, exterrente homicidam Deo, prosternenteque ad eius pedes pro uenia supplicem. Bassani ab socio transfuga, eremita postpositus,

tus,

tus, & ab eo spretus eremitâ, vtrunque honorem, miraculo duplici recepit, leuitate socij spectro terribili firmata; & docto cœlitus eremita de vera Ignatij sanctitate. Romæ tandem à fœda hæretici nota, quam coniurati calumniatores ei impeerant; à nece quam illi ferebat sacrilegus; ob admissum in Societatem filium, & ab vno è suis pertinaciter aduersante, diuina bonitas illum eripuit: nam eisdem Romæ subministravit illi testes, quos in Hispania, Gallia, Italia, sanctimonix iudices laudatoresque habuerat; & vibratam in vulnus homicidæ manum repente siccauit (quæ pœnitudine postea in vsum rediit) & contumaciam socij se vlturum suscepit. Et vero huic in S. Ioannis Lateranensi Basilica, vir aspectu ferox flagello minatus est nisi Ignatio pareret, quod etsi terrore adactus fecit, eius tamen flagelli, tempore, & loco ictus sensit, cuius solo horrore ad futuri emendationem fuerat percussus.

Hac consensione animi & curarum, semper Deo Ignatius, Deus Ignatio studuit, quod est mutuo ardentem amantiam: in quo Ignatius, vt coram Gregorio XV. Cardinalis de Monte, eximie dixit, eius in arcano Cardinalium Senatu virtutes referens, *martyrum, & multorum renouauit exempla sanctorum, qui sui penitus obliui, de diuina gloria tantummodo laborabant.* Verum vt est amoris vnde quaque perfecti, sui propter Deum semper immemorem viuere, sic ad eius quoque excellentiam amoris pertinet; propter Deum, nunquam sui omnino obliuisci, hoc est habere seipsum semper in oculis, seipsum seueri examinis inspectione consulere, ad notandum ecquid forsitan inlit, quod Deo non satis placeat. Qua in re certo affirmari potest fuisse Ignatium summè exquisiteque diligentem. Hora ei exhibat nulla quin colligeret sese, & quicquid per illam dictum, actum, cogitatum sigillatim ad lydium vocaret, ita quot horis currit dies, vultu animæ cultiori, Deo se toties sistebat ornator, nouoque auctus proposito, sequentis horæ occupatione vincendi præteritam. Vbi ardet ingens Dei amor, ibidem splendet & magna lux, in hac vero quid Deo placitum, aut secus cernitur; & sollicitus vtrunque oritur ambitus amouendi ab sese næuum quantumuis leuem, & pæne oculos fugientem, etsi viris sanctis nihil leue, si Deo displicet, cuius cum vrantur quam sui amore flagrantius, vltro intuiti sint ignem quemuis ex quo emergant expiatiores, vt mirum non sit ad hoc quamlibet illos diligentiam adiuuere, vel crebrum examen, vel acerbis de seipsis pœnas. Aurum præterea diuinæ caritatis à metallico distat, cui ad supremam, natura vel arte, obfusam excocto, nihil dici potest ad auri excellentiam deesse; operibus vero caritatis sua inde perfectè dignitas, & excellentia, non constat quod concreione aliena insensibilium quoque defectuum nihil eorum legi aut pretio decedat. Sancti enim viri, Deo eiusque amore incensi, suam Deo vitam solent opponere; hoc est qualem, & vellent, & esse deceret attendere, vt digna Deo esset, ad quem cum nihil sit tam sanctum, quin multo vitio scateat, hinc sua omnia velut officio, rectoque imparia, lance assidua trutinant, ac nouo meliorum

XXV.

Summa Ignatij in purgando animo cura, illius Examina, forma particularis examinis.

proposito expoliunt semper, & absoluunt. Quæ humilitatis caritatisque palestra perpetua magnos breui progressus virtuti adiicit, in hac Ignatius cum exerceretur assiduitate semper acri, & vegeta, illorum mentem capere satis non poterat, qui cuperent quidem Deo perplacere, & in agone pietatis eminere; hanc tamen cordis interrogandi, expiandi, perficiendi frequentiam strenuam fisdéque haberent. Vnde illud eius, visum patri cuidam valde mirum, qui roganti quoties animum eo die ad examen vocasset, cum responderet iam septies, hem! ait Ignatius, tam raro: quamuis multæ ad noctem etiam tum restarent horæ. Præter hanc sui inspectionem tam crebram, & sedulam, & prolixiores duas de media die, & ante somnum, aliam in usum reuocauit; antiquorum patrum inuentione consecratam, sibi que Manresa ab eodem illorum magistro spiritu suggestam. Examen ab eo particulare nominatur, quod in expugnando singulari aliquo vitio tandiu occupetur, dum id radicitus extirparit. Est hoc inter alia mirè potens ad animi scoriam breui tempore absumendam, obtinendamque puritatem conscientie illibatam, si tamen præscriptis ab eo regulis peragatur. Harum aliquot hic describam vtilitati magis legentium ad imitationem consulturus, quam piæ curiositati ad cognoscendam viri sancti industriam. Igitur vis omnis cum tanto in hostes singulos exumpat lentior, quanto in multos exerta diuiditur, raro integrâ potitur victoriâ, etsi continuo prælietur: ex quo fit, vt præter communem contra omnes pugnam, singulare seorsim cum vno aliquo certamen, cautius ineatur, isque ante alios petendus quem magis auersatur Deus, vel quia capitalior per sese, vel quia damnosior. Mane prima sit euigilantis hæc cogitatio, & ardor, pugnandi cum eo defectu quem expugnandum legerimus, poscendique ad hoc à Deo robur, & animum: sit deinde ad manum consuta in libellum carta, cuius pagina qualibet quatuordecim signetur lineis, quæ dies hebdomadæ, septem binariis referant, sic tamen vt sequens linea præcedenti sit semper breuior. Harum enim est usus ad subducendam secum quotidie bis ratiunculam; ante pradium excutienda pars diei transacta, signandûmque transuersis tot prima in linea ductibus, quot nobis contigerint in vitium lapsus cui debellando attendimus; idemque serò factitandum. Quod autem sperare ratio suadeat fore semper lapsus numero pauciores, ob id prioribus, posteriores lineæ ducuntur breuijores. Quanquam duci longius primis oporteret, si conferretur id examen in actus virtutis alicuius complures quotidie edendos: nec putet fortassis inconsulta cuiusquam grauitas nimis puerilem suorum hanc lapsuum geminam computationem. Valet primum ad tempus cum matutino pomeridianum; hodiernum hesternum; exactam hebdomadam, superiori conferendam, & videndum ecquid in melius, vel in deterius itum sit, ac inuestigatis labendi causis, de cætero cautius iis occurrendum. Valet eadem ad æquandâs vtcumque cum Deo rationes, offensio-num vnâquamque pœnis singulis exsoluendo: ita Ignatius importunam suam ridendi consuetudinem peculiari examine impugnans, quoties risisset,

fisset, totidem sibi catena ferrea inflictiis plagis noctu exfoluebat. Quin & interdium mox, vt errasse se viderat, sublatis statim ad Deum oculis, vel admota pectori, quasi aliud agens, manu, veniam tacite precabatur; ac Manresa dum egit, vt numerum lapsuum teneret quos per exaamen ferotinum animaduertisset, nodis illos signabat fune quo praecegebatur implicitis.

Tam incensa Deo placendi studia, cum aequali eiusdem amore, ac diligentia tam exquisiti tribunalis, coniuncta; dici non potest Ignatij animum quam sublimem leuarint, ad purgatissimam sanctitatem: mille in se suaque omnia apertos pandebat oculos, vt qui Deo adstaret continenter, eiusque ex se pulcherrimam in qua totus harebat speciem optaret quantum fas homini referre, atque omnem horreret labeculae umbram, qua in oculis Dei formosus animae obscuraretur nitor; accedebat his auulsum, & liberum a creatis pectus, vnum in iis amans & appetens Deum, & in eo vno vniuersa. Nihil erat in humanis, cuius voluptate, aut desiderio tangeretur, & perinde habebat iis prorsus carerere, quam supremo iure omnibus dominari; praeter Deum enim flocci omnia pendere, extra illum cuncta, quantacumque haec forent infinitis sub illo abiecta spatiis spectare, ac pro nihilo spernere, summa eius votorum apud Deum solaque ambitio Deum diligere, & in eius amoris pretium, amando crescere. Hoc vt impetraret a primo vitae mutatae initio concinnauerat sibi hanc preculam, quae nisi ad homines virtute perfectos non pertinet, si non ore tenus, sed ex animo recitetur. *suscipe Domine vniuersam meam libertatem; accipere memoriam, Intellectum, atque voluntatem omnem, quicquid habeo, vel possideo mihi largitus es, id tibi totum restituo, ac tua prorsus voluntati irado gubernandum. Amorem tui solum cum gratia tua mihi dones, & diues sum factus, nec aliud quicquam vltra posco.* Alia est, pio multorum vsu frequentata cuius initium. *Anima Christi sanctifica me, &c.* & Sancto Ignatio attributa, opinor quod eam non raro includit, meditationum suarum colloquiis; ex quo etiam natum putem, vt in requirendo illius auctore minus diligentes, suis libris eam vulgauerint velut proprium sancti viri partum; at ea cuiuscumque tandem, non est plane S. Ignatij, legi enim illam in libro Lugduni ann. 1499. typis impresso, cum esset tum octennis Ignatius: addebaturque recitaturis praescripto tempore, indulgentia poenarum; at Bonifacius, etsi sit eius nominis postremus, saeculo integro Ignatium praecessit. Itaque nihilo segnus quaecumque gessit, facturus fuerat, tametsi nulla in futurum, meritis praemia, Deus poluisset, siquidem nulla re caritas generosa in natus heroicis diuinae gloriae potentiùs rapitur, quam Dei ipsius dignitate, atque ipsomet Deo: inde illa eius, vt de Paulo agens Chrysostomus loquitur, *amoris insania*, qua securitatem propriae salutis securitati posthabuit diuini honoris: nam si daretur optio ex hac vita, statim certoque in aliam, aeternum beatam transeundi; vel in hac harendi, sed incertum illius obtinenda, certum tamen augenda animarum lucto, diuinae gloriae;

XXVI.

Rebus terrenis omnibus superior Ignatij animus.

aiebat: itaque apud se sentiebat, optatum se hic manere, ac fore periculo, tantò quæstus maiores, quantò plurius est suum Deo honorem vindicari, quam nostris omnium rationibus prospici, quanquam hæc propria securitatis dilatio, haudquaquam periculo futura esset obnoxia, sed ex diuinæ caritatis profusione securior. Ex his liquet in relatione paulò ante laudata quam iure dictum sit [tanto illum Dei amore flagrasse, vt in eo quærendo semper esset, nec aliud mente reuolueret, loqueretur, aut cuperet, nisi Deo placere, eiusque exequi voluntatem, ad hoc ei se totum tradidisse, voluisseque in omnibus adherere; cæli etiam, si necesse foret terræque iactura.] Testis est Hieronymus Natalis ex quo Deo se dedit Ignatius, seruitutis suæ mensuram, & calcar, maiorem Dei gloriam tenuisse, hoc est animo nunquam factis præsentibus explendo, incrementa boni semper continuanda destinasse, direxisseque ad illum diuini honoris apicem, in quem possunt, tota cœlestis gratiæ nobiscum adnitentis contentione euadere. Sensere hoc idem Romanæ rotæ cognitores, dum in causâ ipsius ab se approbatis collectisque actis [suas, inquit, omnes ad Deum cogitationes, verba, factaque retulit, velut eorum finem, in Deum eiusque honorem, & gloriam direxit, habemusque ex ipsius scriptis, fuisse hoc tesserarium eius signum, in ore ipsius assiduum, *ad maiorem Dei gloriam.* Hanc & exquisiuit, & consecutus est vbique, hanc suis esse agendi regulam voluit: ex quo illa efflorescebat mentis acritas, qua B. Pater abundauit, & oris quam prætulit imperturbata serenitas, perpetuæ index lætitiæ, adeoque constantis, vt cum aduersis durius quateretur, tunc esset hilarior: inde illa quoque interior pax, & in omnes animi sui motus, affectionesque imperium, quod intuentibus velut admodum singulare suspiciebatur, cum idem semper, sibi que similis, nullo vnquam casu mobilis compareret, & hæc animi pax fructus est intimæ caritatis.] Hæc illi, & iis mirè consentiunt quibus illum Iacobus Mironus eius familiarissimus ad viuum depingit: [Parens, inquit, noster Ignatius magnis ab natura ornatus est dotibus, magnos mente aluit spiritus, quibus illum diuina gratia in summum euexit virtutis fastigium: nihil nisi grande pro Deo molitus est, & feruorem quæcumque ageret spirarunt. Societatem, eiusque munera si introrspicimus, ardent omnia ignibus caritatis. Quare hoc institutum, modumque procedendi noster (sic illum vocabat Ignatius) totus est in quærenda maiori Dei gloria, & honore, vt patet ex libro constitutionum, vbi vix caput est quo non inculcet, illud Dei vbique maioris gloriæ studium. Fuitque hic ardor in eo perpes, Societatis fundandæ principium, & incitamentum, dum secum sollicitè, diu noctumque inuestigat qui posset Deo maiorem gloriam, & gratiora semper curare obsequia. Eò spectant, & inde profluunt omnes ministerij nostri partes, caritatisque opera quæ obimus pro Instituti ratione, nec omnino nobis satisfacere possumus, si pro Deo tantum iis incumbimus; maioribus tenemur officiis, eam scilicet Deo interius gloriam exteriusque procurandi, quam eius gratia iuuante maximam

mam valemus] haftenus Mironus, quibus sane haud inferiora vir sanctus exigebat, tum ab se, tum pro cuiusque modulo ab suis, vnde laicum adiutorem, in virtutum, & operis studio negligentem interrogavit aliquando, cuinam suum laborem in Societate locare se crederet, cui vitam, & operam nauare? aientique sibi propositum Deo famulari, Deo, infert sanctus famulari, & tam solute ac languide? exin sane id tibi abire impune non patiar; nam si dares homini operam, esset forte huius socordiae vultus, aut excusatio; Maiestati vero infinitae cui vt mille vltra quam possumus obsequia praestemus, ne minimam quidem partem officij explemus, huic, inquam, vix eius aliquam laboris quem valemus, operam dicare, quanta quaeso id culpa fuerit?

Suspicienti gradum amoris erga Deum qui pectus Ignatij, flammis iugibus vaporauit, fateor mihi, & verba idonea, & sensus deesse argumento pares; nam si verè ac scite Bernardus, amoris linguam, non amanti peregrinum sonare, ac barbarum, quanto magis expertem amoris si tentet de amore loqui, voces deficient, ac sententiae propriae; sequentur inertes prorsusque alienae? atque hoc pronius, quod ij etiam qui toti Deo ardent, eoque intime perfruuntur, vt velint maxime, loqui tamen de illo nesciunt; significandis enim coelestibus, lexica nostra voces non suggerunt. Suo quodam libello Ignatius in quem animi sui affectus referebat interiorem suam arcani cum Deo commercij familiaritatem expressurus, scribit auditam sibi quandam interius absque vocibus musicam, & concentum nullo ab sensibus deprehensum sono: At hic plane in terris nihil eiusmodi esse. Multo vero minus sermonem inuenero eorum interpretem, quorum nec mente concepit sensa, nec quae ipsemet experiebatur eloqui aliter valuit, quam imagine aliqua ab sensibus mutua; si minus falsa, certè minus vera, & germana. Velim praeter omnibus extricare illius intelligentiam, quod suo cuiuspiam in paucis carissimo quandoque aperuit; certè quidem se minime victurum, si ad viuendum id haberet solum, quod sibi natura tribuebat. Ex quo sane dicto nihil assequor, nisi esse hanc metam perfectae caritatis supremam, & vltimam, quae transformatum in Deum hominem, vsque eò perducit, vt ducat magis ex Deo vitam quam ex seipso. Haud secus ferme vt cognatae arbori plantae, ac circum adrepentes; cum ei inhaerint, vnam videntur ex duabus arborem facere; ac natiuam licet figuram, & animam seruent; plus tamen succi, vitaeque ex illa, cui nexu penetrati adglutinatae sunt arbore, quam ex se hauriunt; vigent, crescunt, eduntque fructus quidem suos, sed de succo ductos alieno, aliaque radice; hanc enim sibi animae potius, quam ligni, confusione mutua propriam vindicant. Quae fortasse mens fuit Apostoli cum exclamaret. *Vino ego iam non ego, vinis vero in me Christus.* Nam & ipse vivebat per sese, sed ad Deum amandum vim sibi tantae necessitatis impresserat, vt modo quodam inexplicabili, eo magis amore quam anima viueret, nec posset ab eius anima is amor, coniuratis caeli, terrae, ac tartari viribus auferri, quantumuis ferro posset de corpore

XXVII.

Quanto Dei amore Ignatius, etiam cum vita periculo arserit.

corpore anima expelli. Vixisse hanc vitam videtur Ignatius rebus omnibus mortuus præter Deum, nullòque alterius actionis sensu, nisi caritatis erga Deum, cui videntur ab eius obitu, quiduis alii agentes medici subscripsisse, dum negarunt annis, & valetudine sic attritum, ac prope consumptum, absque miraculo viuere potuisse: ac sanè Deum sibi magis suum, quam seipsum duxit, vsque eo, vt si innoxius inferorum posset addici illi, torquendum se atrocius dixerit damnatorum maledicis in Deum vocibus, quàm pœnarum illarum horrendo cruciatu. Quanquam & hic idem, quo viuebat, & spirabat amor, vitam illi tantum non præfocabat, redigebatque interdum ad extrema. Et obseruatum est quibus morbis in postremum discrimen adductus est, eos ex incendio corporis ortum habuisse quod inflammauerat animus, solito in Deum vehementius exardescens. Sic anno 1550. die Christi Natalis, ab te sacra bis consequenter facta in eum languorem solutus est, vt de vita periclitatus sit: quare nisi alternis diebus, operari sacris non poterat, ne violenta illa contentione deficeret; fuitque non rarò post sacrum celebratum, in cubiculum reportandus, tametsi facello contiguum, adedò penitus exhaustus, vt nec in tres passus, valeret procedere. Quod ita prope necessariò fiebat, cum ad sanctum altare (haud scio qui melius explicem) instar esset earum nubium, quæ dum in aquas totæ fluunt, simul & fulgurant, velut igneæ totæ essent: soluebatur in lachrimas totus, totusque sic ardebat; vt toto ex ore flamma emicaret: totumque, corde incitatus palpitante concuteretur corpus, & rumpendum pectus, venæque laxandæ viderentur. Sic loquitur ipsemet in aduersariis quibus, more sanctis veteribus recepto, ad priuatam memoriam, & vsum, animi arcana consignauit. Aderat facienti die quadam Nicolaus Lanoius, & erectis forte in eum oculis, post solemne *Memento* Deo dictum, videt insidentem capiti eius flammam, & periculi specie territus ad extinguendam illam currit; sed aduertens sanctum abalienatum à sensibus, & dulcibus lacrymis placidè diffluentem, damni ex ea nihil pati; rem esse diuinam credidit; at introspicere animum si daretur, præter ignem certè nihil in eo vidisset. Horam sacro insumebat vnã, nisi qui tẽpore minimè ardeatur, diuinus spiritus, illũ diutiùs motaretur. Quod autem nostris sacri tempus media clepsydra metiretur, horam ipse sibi integrã sumeret; non priuatæ legis studio id factum (qua nusquam esse sustinuit à communi regulâ immunis) sed necessitate qua in laxando affectibus animo cogebatur crebro insistere, nunc voce linquente ad legendum, nunc vsu sensuum ad pergendum. Hos porro affluxus diuinorum patiebatur etiam orando, cui aliquot dabat quotidie horas: noctes vero habebat trifariam diuisas; pars vna gubernationi; quieti altera, dabatur. Sed interiectis semper facilioribus pietatis officiis: quam in rem consuebat, precatoriam Virginis coronam in lecto retinere. Tertiam precationi dicauerat: huius inchoandæ hæc erat forma. Consistebat aliquando rectus, præsentis Dei Maiestatem animo repetens; inde illum demissa totius corporis inclinatione adorabat: post

post vel de genibus, vel in humili scabello sed reuerenter compositus sedebat; vixque mentem in Deum collegerat, cum ibant in lacrymas oculi; serenitatem beatorum, facies induebat. Ita duas post sacrum horas, quotidie transigens, pascebatur illa quam dixit Augustinus *Saginatam veritatis, saginatam lucis immortalis sapientie*. Quo tempore ad illum nemini patebat aditus, nisi negotij grauitas, moram omnem responsi negaret, tunc enim intrabat Ludouicus Gonzales, qui sub eo domui præerat; vt rem illi, commissam exponeret. Quod cum ei euenerit sapius, debet hoc eius quod refero pro indubitato testimonium haberi [Memini, ait, quoties ad illum, quod crebro cogebat necessitas, cum illo acturus adij, vultu offendisse tam splendido, vt defixus licet in re quam tractandam ferebam, ad eius conspectum mei iam immemor stuperem. Nec enim erat illius species qualem haud raro piorum quorundam dum orarent notaueram, sed inusitatum spirabat quiddam, planèque diuinum:] itaque Lainius qui ob illam cum Deo necessitudinem tam arctam, assimilabat Moyfi Ignatium, similitudinem augere potuit splendoris huius præstantia, qui ex consortio Domini, in eius facie effulgebat.

Hæc vero tam intima cum Deo familiaritas, haudquaquam precandi, & sacrificandi spatium definiebatur; Deo se vbicumque, & quoties vellet, & quicquid ageret præsentem sistebat; conclauæ quidem fenestella iussit aperiri, qua in aram maiorem, & augustissimum Sacramentum pateret profectus, vnde velut alius Daniel ex cubiculi secreto, & procul arbitris, illuc intentos haberet oculos, vbi totus animo habitabat: haudquaquam tamen ad inueniendum Deum rupto egebat pariete, qui tenuissimo tantum ab eo difunctus velo pro arbitrio illud reduceret; imò cuicumque operam rei daret, Deum semper habebat in oculis, quod inter homines rara quoque virtute præditos est valdè rarum; idque opinor quod vocat Apostolus, *conuersationem in cælis*, Deum perinde spectare solitam, vt chorus stellarum errantium suum solem, à quo dum variis orbibus circa terram cursus stectunt suos; lucem interea, ignemque accipiunt, & in eum reflectunt; eratque hic in eo fomes sapiendæ momento flammæ, ad minimum quemque precandi aditum; vel enim cum angelo Virginem salutans; vel mensam consecrans solempni adprecatione; vel de diuinis legentem aliquid, imò solum audiens IESV, & DEI nomen, velut in flammam insilisset, animo totus, & vultu ardebat. Quanquam autem de diuinis acturus cogebatur stylum, demittere, quod inter discipulos, tametsi præstantes, quales primi fuere illius socij, & qui vna vixere; vix erat qui eum satis perciperet; at ne ita quidem, nisi obiter, & raro, loqui humiliter de Deo aggrediebatur; conscius sibi non esse integrum affectus illos immodicos premere, & inflammati animi aperta indicia non præbere: in hæc quanta vi raperetur facilè vel hoc vnum probet, quod tradita pueris fidei elementa, breui ad cæteros, adhortatione solitus claudere, huic semper concepta subdebat hæc verba. Deum amate toto corde, tota anima, tota voluntate,

Y y que

VIXX

XXVIII.

Ex re qualibet Ignatius in Dei cognitione gratiam assumebat.

quæ ille dum diceret, sic incendebatur vt illius igne auditores etiam vrentur, vltimisq; iis verbis sapius homines conscientia profugatissima, velut hærente iaculo confixi, mox ad Sacerdotum conciderent pedes, & confessione, fletu crebro, singultusq; abrupta, cum Deo in gratiam redirent. Quod testatum reliquit, qui viderat Lainius. Demum quicquid vidisset Ignatius, gradus illi ad Deum, & ingressus fiebat, conscendebat frequenter in domus turriculam, vt libero cæli aspectu fruere, obseruabatque clam, & audiebatur flens, & has voces rumpens, quam sordet terram cælum aspicio; imò id illi moris fuit siue discumberet, seu per urbem incederet, colloqueretur, assideret, aut quid simile faceret; crebro cælum tantisper oculis figere, inde in sese descendere, hoc est vno volatu in Deum attolli, eodémque ad se Deo plenum redire, & facem vtrinq; geminatam pectori subdere. Quo item signo (ita erat vulgatum) denotabatur ab ciuib;: ille, aiebant, pater, qui cælum suspectat continuo, & sermones de Deo perpetuo infert. Cantu præterea musico efferebatur extra se in cætum beatorum, tantúmque ex eo hauriebat liquidæ voluptatis, vt illâ etiam reficeretur corpus: vnde non vulgari tributum modestiæ, sui que vincendi proposito, quod inter dolores stomachi quibus sapissimè torquebatur, abstinerit se hoc solatiolo, quod non esset in communi apud nos vsu, etsi erant in promptu qui possent pio cantu afflictum recreare. Accedebat herbarum florúmque consideratio qua capiebatur mirificè, sugerebátque ex iis rorem mellitæ pietatis. Audiebant illum nostris super iis aduersione studiosa differentem, & philosophantem de manu illorum artifice, digerentéque illorum partes, & formam figurante, coloresque ducente, cum ingenito afflatu suauissimi odoris, quorum vnum in corpusculum elegans, & scitum perpes, & sapiens decursus, supremi artificis sapientiam, potentiam, gloriam, inspicientium oculis prædicaret: his se oblectans deliciis inambulabat interdum in domestico hortulo, aded extra se in Deo habitans, vt eius spectaculo è fenestra patres auidè gauderent, eoque se, vt refert qui aderat, felices putarent. Hoc rerum omnium ingens theatrum, quod pulchritudinis, prouidentia, opúmque diuinarum, magnitudinem, & sapientiam repræsentabat ei velut in speculo, fontem quoque illi creauit lacrimarum, cuius nunquam dum vixit, exaruit vena, quanto infestior affecto corpori, tanto sitiens animæ dulcior, & pretiosior, horarum pensum exsoluenti, tam multa versibus singulis sese ingerebant, vt in id dici bona pars abiret, atque vnde alij transcursu rapido sese expediunt, nauis instar, profundo abdita negligentis; è contrario ille, vnionum piscator, passim insistere, natate in aliquo vnus versiculi sinu, & noua gaudere cælestium rerum deprehensione, tantâque inde sanctorum fletuum copia obrui, vt cæcitatibus periculum frequenter adierit, fueritque necesse Sacerdotale ipsi officium à Paulo III. breuiore precum recitatione commutari. Hoc ipsum discrimen tum alias, tum præcipuè rem sacram faciens subiuit, tunc enim penitus eliquabatur in lachrimas: quod conspici-

catus

catus aliquando nescio quis ad S. Ioannis in Laterano, fecit quod homines in terram curui dum sibi arrogant, de viris Deo cœloque assuetis sententiam dicere; & Francisco Stradae qui facienti Ignatio ministrabat tam secreto quam stolidè in aurem; prorsus, ait, fieri non potest, tuus iste Sacerdos, quin sit, aut fuerit, omni ex parte sceleratus, toto enim quod peregit sacro, illacrimari non desit, rodentibus opinor diro morfu ream eius mentem flagitiis. Ita quidem is de triuio censor, pronuntiaturus ni fallor sanctum, si vt viderat lugentem sic vidisset inter celebrandum effusus ridentem. Hac autem vi tanta lacrymarum, in dies oculos grauius adurente, ne illos omnino extingueret, iubentibus medicis à Deo impetrauit vt possèt iis moderari, sed tam mirabili potestate, vt pro imperio cieret illas, vel premeret.

Postremum hic edo argumentum, eius caritatis qua iucundè arsit Ignatius; deliciarum quibus abductus à sensibus; familiaris cum Deo consuetudinis qua potitus est maximè singulari. Do illud vt promiseram ex paucissimis illius autographis schediis, in quibus pro more quotidie sua cum Deo intima adnotabat, & quæ manum ipsius dum reliqua vreret fugerunt, ex annis quinque, & triginta quos sanctus exegit, menses vix quatuor habemus iis aduersariis consignatos, eosque plurimum scriptis adedò concisis, & breuibus, vt videantur notarum compendia: vbi vero lucem curiositas maximè optaret, adedò obscuris, & sermone pendente, ac mutilo, vt possit ad marginem multis locis adscribi, quod Prophetis saepe necesse est *tenebrosa aqua in nubibus aëris*. Sunt ergo quæ reddo ipsa sancti verba ex chirographo Hispanico Latina.

Huiusce dici lacrymæ, visæ sunt mihi præteritis multum dissimiles, ita lento affluxu aderant, interiores, dulces, absque magno strepitu, & motione; tam vero altè ab intimo, vt non suppetat qui illud explicem: totum vero me ad Dei amorem commouebant interior, exteriorque affatus cuius mihi concessi diuinitus tanta interior erat harmonia, vt eam non possim exponere. Die insequenti, vt ante proximo, vbertim lacrymæ in sacro, & sub sacrum, & cum his eiusdem interioris affatus vsus fructus; qui sermonem, & concentum cœli, similitudine referebat: crescente mihi cum lachrimis sensu pietatis, & affectu, cum me vt diuino cognoscendi, & intelligendi modo animaduertem Postridiæ quoque magna copia lacrymarum, interiorque affatus mirabilis.

Virgini supplicans, vt mihi apud filium, & Patrem adesset; post vero filio, vt me cum filio, sua apud Patrem diuinum, commendatione dignaretur: sensi me attolli in conspectum Patris, capillos arrigi, commoueri vniuersum corpus ingenti ardore, quem consecuta lacrymæ cum sensu pietatis vehementissimo.

In ipso precandi aditu, cum multa vbertate, & profusione lacrymarum, cum intensissima pietate, & crebra intelligentia, perceptioneque SS. Trinitatis, harum, & similiarum perceptionum atque notitiæ tam erat frequens,

quens, & tanta iucunditas, vt me ad eam explicandam memoria, ingeniumque deficiat.

Tantam expertus sum cognitionum, congressuum, gustuum diuinorum exuberantiam cum perpetuitate lachrimarum, & vocis deliquio, vt Deum, & Dominum quoties nominarem, videretur mihi animi penetrabilia subire, cum obsequio, & admirabili humilitatis reuerentia; vt videatur inexplicabilis.

Post orationem, noui motus interiores isque insoliti, singultus, & lacrymae, totus in amore Iesu: verbis, votisque praoptando cum illo mori, quam cum vilo alio viuere.

Dum paratur altare, & occurrit animo Iesus, sentiebam me agi ad sequendum illum, reputabamque intra me rationem summae paupertatis eligendae, hanc esse humana qualibet maiorem, quod Iesus Societatis esset caput. Cum rediret in mentem Patrem me filio suo consignasse: hoc consilio, vt imprimeretur mihi tam alte Iesu nomen, & tantoperè confirmaretur, succurrebat noua lacrymarum, & singultuum copia.

Colloquenti mihi cum diuina Maestrate obortus est fletus ingens, amorque tantus, vt viderer mihi supra omnem modum cum eius amore coniungi, nec tam excellenti eatenus, rara, & amoris tam lucidi dulcisque gratia potitum. Postea, etiam in facello nouae lacrymae, nouique sensus pietatis in SS. Triadem semper desinentis; ad altare autem sacris vestibus induto, affluxus lacrymarum maior, singultuum, & intentissimi amoris; omnia erga SS. Trinitatem. Rem vero sacram facienti, tantus diuinorum sensus, tot lacrymae, vt pergens ambigerem an essem pergentibus lacrymis iacturam oculi factururus, adeo ex fletu immodico dolebat. Ad ea verba *Placeat tibi sancta Trinitas* occupatus sum immenso amore, & exundatione ardentium lacrymarum, & haec aliaeque de caelo gratiae tendebant omnes in SS. Triadem a qua deducebar, & in eius amorem trahebar. Re diuina peracta, iam sacris exuto, & oranti haud procul ab altari, noui singultus, & lacrymae, omnes ex amore Trinitatis, eratque illius amoris tanta suauitas, vt non possem inde abscedere, reliquo etiam ex in die domi, & per urbem redibant amoris impetus vehementes, motionesque ad lacrymas, repetita memoria Beatissimae Trinitatis.

Colloquens cum Spiritu sancto, vt sacrum de illo facerem, cum iisdem lacrymis, & sensu pietatis, videbar illum videre, ac sentire in claritate expressa, & flammæ igneae colore, modo insolito.

Dum instruitur altare, ac postea, & sacris ornatum, & sacrificantem, cum magnis interius motibus, & ardentibus lacrymis, & singultibus vox saepe defecit, tum insignis auditus, & conspectus Dominae nostrae apud Patrem mihi multum propitiae. Ita, vt in orationibus ad patrem inde ad filium, & in consecratione, non possem non audire ac cernere, cum sit ipsa pars, aut ianua eius tanti fauoris quo intus fruebar (nempe illa monstrante,

strante in filij carne suam quoque inesse) cum tam multiplici intelligentia vt scribi non possit.

Precationis consuetæ initio ad finem, magnos sensus percepi & multum lucidos pietatis. Extra domum, in templo, & celebrans, vidi cœlestem Patrem, aut eius Dominum, personarum trium intelligentia, & in Patre secundam, & tertiam.

Suscepta luce quadam, & corroboratus, dum intrarem sacellum precaturus, sensi, aut vidi potius virtute supernaturali SS. Trinitatem, & Iesum obiectum mihi tanquam intercessorem apud ipsam, vt mentem meam hoc viso dignaretur, cuius rei auditu ac visu obortus mihi est ingens fletus, magnæque amoris plenitudo. Sacram rem faciens multis cum lacrymis piisque sensibus, vno præsertim loco, eadem quæ prius SS. Triadis, species mihi obiecta est, semper cum accessione amoris erga diuinam Maiestatem.

In sacro ad illud *Te igitur*, sensi, vidique non obscure, sed clara in luce, imò valde clara, etiam ipsum, siue essentiam diuinam, in speciem solis, aut paulò supra quam nobis sol comparet, ex qua essentia videbatur exire, & deduci Pater. Itaque dicenti. *Te igitur clementissimè Pater*; obiciebatur prius essentia diuina quam Pater, & in hac mihi obiecta specie, aspectuque essentia SS. Triados, absque distinctione personarum, vehementi sensu erga rem quæ mihi representabatur affectus sum, cum ingenti motu, & profundissimis lacrymis, amoræque versus esse diuinum SS. Trinitatis vehementissimo. Sacro inde peracto, dum oro ad altare, idem se mihi diuinum esse, seu visum idem quod prius se mihi obiecit, in modum spheræ, & modo quodam ita personas tres sicut primam cernebam, istoque aspectu, ac sensu, nouis potiebar affectibus, & lacrymis.

Etiã in sacello, implente animum affectu magno, erga SS. Trinitatem, cum magno amoris cumulo, & vehementibus lacrymis, non vidi, vt aliis retro diebus, distinctas personas, sed velut in lucida claritate vnã essentiam, quæ tota me in sui amorem rapiebat: sacrum inchoans, non poteram præ immenso affectu pietatis, proferre. *In nomine patris*, &c. totum exinde sacrum cum summo affectu, profundissimis lacrymis, & amore qui totus in SS. Trinitatem ferebatur: idem pariter aliquando erga Iesum sensi, velut eius in umbra, & ductu esse, haud vlla tamen propterea imminutione vnitate cum Dei maiestate, sed magno potius eius incremento.

Magnos hausi sensus pietatis, dum ad sacrificandum me pararem, animo reputans ad hoc opus fore, vt essem angelo similis, nec defuere suaves lacrymæ. Inde aliquoties vidi, nunc quidem patris essentiam, primùm essentiam, tum patrem; pietatis affectu prius essentiam, tum patrem spectante; nunc vero alia ratione, ac sine distinctione huiusmodi.

In sacro sæpe sapius subsistens, cum varia multaque notitia SS. Trinitatis, quæ tanto lumine mentem peruadebat, vt posse non crederem, diuturno studio tantum scientiæ mihi accedere. Alias in oratione, cum magno sensu pietatis, & ardenti caritate, gustuque diuinorum, ad hoc ex parte,

vt me quodammodo attolleret tendente, postea in sacro, lacrymæ quàm ante fusiores, interdum voce interclusa, tot ac talibus interim de SS. Trinitate perceptis vt quod præterea de illa caperem nihil videretur superare.

In hoc sacro cognoui, sensi, & vidi *Dominus scit*. Me de patre loquentem, & agnoscentem personam esse SS. Trinitatis, illius amore hoc enixius affici, quod inessent illi speciatim aliæ personæ, idque experiebat etiam in oratione ad filium, & Spiritum sanctum, eorum singulis perfruens, iisque me deuouens, & trium illorum esse me gestiens. Tanta mihi res videbatur, vt finem non facerem confundendi mei, quis tu? & quid promeritus? & vnde hoc tibi?

Sacris operans cum singulari pietate, lacrymis, & ardore, oppresso nonnunquam etiam sermone, dum Patri supplicarem, videbatur Iesus preces illi meas offerre, illasque adiuuare, eo sensu ac visu qui non potest exponi.

Stanti mihi ad focum, redibat iterum in oculos Iesus, post etiam in vrbe ac per vicos, eunti redeuntique à Cardinali Carpenfi, locisque aliis, spectabilis aderat, multis lachrimis, multisque animi motibus affluebam. Quo tempore, Iesum audiens, ac videns, tanto amore incendebar, vt fore vnquam tam potens aliquid non putarem, quod me possêt ab eo se iungere.]

XXX.
*Desiderium
moriendi ad
videndum
Deum.*

His oblectabatur deliciis Ignatij animus, præcerpebatque iam aliquid de immortalium gaudiis; quorum denique summa, & caput est Deo frui cognito, & amato. His recreabatur eius vita, & retinebatur fomentis continuis, cum quibus vbi deficerent, defecturam pariter aiebat vitam: neque vero his ipsum diuina bonitas, larga manu beare, in vltimos distulit vitæ annos, cumulatam iam aucto caritate. Ex quo sæculo valedicens, Deo nomen dedit, paucis etiam mensibus, quos egit Manresæ in luctu pœnitentis, tam crebro se illi præsentem Christus, spectabilémque exhibebat, vt Ludouico Gonzales dixerit haud satis meminisse, vtrum id vices, an quadragies accidisset, & Virginem quoque Dei matrem, non raro ab se fuisse conspectam: ex quibus cætera non difficulter assequimur ab eo tacita, qua tractu annorum quinque, & triginta, in hoc genere illi cuenerunt, crescente in dies auctu perpetuo illius caritate. Iam pro illo quod ex se poterat in Dei gloriam proficisci ad animarum quæstum obsequio, quo nihil ipsi erat in vita carius, cum ab se non prorsus impetraret, vt discessum è vita peteret; precum tamen vices obibant flammæ ardentis in eo diuini amoris, quæ morantem in Deum trahebant, poscebântque votis flagrantibus absolui animum tenui vinculo, quo adhuc corpori hærebat. Vnde illa eius consolatio gaudio suo impar, ex sola mortis cogitatione, ex qua illi tantum affluebat beata voluptatis, vt soluerentur in fontes oculi, æstualet pectus extra modum, essetque necessariò animus aliò auocandus, quod eius non esset sat capax gaudij, nec ei valeret imperare. Vt autem infiniti conscius, &

amans

amans boni, & in id mente affectuque immerfus, præ illo omnia despuit, nec intelligit qui possit aliud, præter illud optari; ita si quem nostrum audisset Ignatius, curas suas in annum sequentem, vel menses aliquot mittere, demirans aiebat, Heu me! at vnde hæc tam diuturnæ vitæ fiducia? Cumque ex vitæ incerto liceat, gaudere læta spe Dei quamprimam possidendi, iuvat teipsum lubentius fallere diuturnitatis illius expectatione, cuius certus si fores, dolere te mœrore non commolabili deceret? Enim vero paucorum animus ignitis alis sursum attollitur. Erat Ignatio hæc in terris mora, violentus labor, nisi quæ penitus in cælo, & in Deo, quàm in terris, & secum versabatur, vt solis radij tamdiu extra solem effulgent, & viuunt, quamdiu viuunt in sole; & in terras proiecti, ab eo minimè recedunt. Præterquam quod illa non modo quotidie, verum vt significauit ipsemet, quoties liberet, præ gustatio quædam immortalium voluptatum; & illa rerum diuinarum tam secreta, quàm crebra spectacula, imaginibus quidem mortali aspectui congruis adumbrata, sed euentia animum ad res cognoscendas, multo illis figuris altiores; hæc inquam, iuncta inexplicabili quam ex iis ducebat deliciarum ybertati, vitam illi acerbam effecerant, assiduis scilicet, Dei clarè, coràmque fruendi desiderijs ægram, sibi que implacabiliter iratam, dulci quidem, sed graui adèdè tristiquè tormento, vt vno valeret Dei ita iubentis arbitrio mulceri. Accedebat quod inter homines nihil sibi agendum præterea cerneret, iis plenè officiis defunctus, ad quæ à Deo electus fuerat. Tria auditus est ab suis dicere, sibi vehementer in optatis fuisse tandemque sibi abundè præstita, ex quo facilè intellectum, eius è vita discessum, vt re ipsa euenit, imminere. Videre optarat auctoritate Christi perpetua ab summo eius in terris Vicario Societatem stabilitam. Libellum Exercitiorum eadem Pontificis approbatione communitum. Constitutiones per Societatem vniuersam, in opus & vsum redactas, quæ tria, vt breui collecta numero, amplum tamen illi gaudendi theatrum expanderunt: quod doctè aduertens Marcellus II. Pontifex, sacræ, ac profanæ historiæ scientissimus, die quodam in cœtu virorum sapientum de Societate, & Ignatio colloquens, negauit ab se lectum, quenquam inde ab Apostolorum temporibus tot fructus factorum ab se operum vidisse, quot & quales vidisset superstes Ignatius. Societatem enim annorum vix sedecim, vidit toto iam orbe diffusam, Christiana sacra linguis & notis, & barbaris prædicantem; integros populos, idolorum subductos tyrannidi, Christo, & Ecclesiæ subiugantem: vidit Prouinciarum duodecim accitu, & plausu fixas in iis sedes obtinere, Italia, Sicilia, vtraque Germania, Gallia, Aragonia, Castella, Boëtica, Lusitania, India, Æthiopia, Brasilia, centumque in eas domiciliis perpetuis tributam, præter illa quorum feruebat propinqua fundatio. Vidit foelici præfagio metatum sibi iam in cælo locum per Hozium, qui primus ex sociis obiit; & in sanguine Antonij Criminalis, pignus accipere, tot veri Dauidis fortium, quorum erant deinceps in India generosi labores, gloriosa morte coronandi, Vidit refer-

tam

tam hominibus sanctimoniam laude, literarumque insignibus, quorum alij in Lusitania, Apostolorum cognomentum nacti; in consessu totius Ecclesiam alij apud Tridentum, cum admiratione auditi; alij ad summos etiam expetiti honores; duplici gloria tam promeriti honoris, quam reiecti; destinati alij ad res Ecclesiam ab sede Apostolica Nunciij, & hæc quidem vidit Ignatius, at securus maiorum atque meliorum, quorum essent hæc tantum præludia. Nam Iulio, tertio, ægrotans, rogatusque ab suis annorum aliquot à Deo inducias petere, ne Societatem nondum planè firmatam desereret, respondit, Primi, Dei bonitate, vt confido fuerunt boni; succedent iis alij meliores; secundis tertij etiam meliores, vtpote qui præter strenuitatem agendi foris, interiore vti sunt disciplina tunc ad vnguem perfecta, & legum suarum obseruatione accuratissime obstructa. Fructus denique vidit suorum Exercitiorum vberimos totam passim excolentium Europam: vidit labores filiorum magnis à Deo fortunatos successibus, qui cum perferrentur ad eum assidue, tantum infundebant in eius animum beatissimæ voluptatis, quantum ex oculis ciebant dulcium lacrymarum. Sic Dei amore inexpleto flagrans, & votorum compos quibus insudarat, velut præter discessum, nihil iam in vita superesset, totus ad cælum anhelabat.

XXXI.
Mors Ignatij
sui contem-
ptu insignis.

Postquam igitur Deo visum desiderio eius annuere, id ita fieri voluit, vt ne quæ precibus filiorum, paterno discessui mora, denuo interponeretur: cum enim iacenti ante aliquot annos supremam horam instare crederent, circa lectulum flentes, & supplices à Deo flagitabant, ne se patre tam caro orbareret, quo vno Societas inter sæuissimos conflictus, & minas exitij sustentabat sese: etsi enim erant postremis his annis Ignatius exhaustus virum, minus iam habilis regendo, eamque ob causam Francisci Borgiæ, cui per Hispaniam vices suas in nostros commiserat valde amplam fecerat potestatem; sed pro constanti habebant Patres Societatem propter illum à Deo seruari, eiusque apud illum eximia gratia fulciri; ad hæc nimirum quantum intererat, præsentis eius exemplo fingi, & consolatione assidua erigi. Ergo Iulio ineunte anno 1556. valetudine solito grauius afflictus, sensit aliquot illos quos sibi morbus vindicabat dies, exilij sui fore reliquias; eiusque etiam aliquanto prius minimè dubius, Leonoræ Mascarenia, quasi per literas valedicens, aiebat se vltimum ad eam scribere, suas illi ad Deum preces deferere, cui futurus iam esset in cælo propior, quas vt eatenus fecerat, impensurus interim esset dum viueret. Armis tunc, & milite strepebat Roma ob bellum aduersus Neapolim; ea re vehementer dolens mœrensque vir sanctus, secessum aliquem optauit velut in breuem à tumultu, & molestiis quietem, seu magis in solitarium proximi exitus apparatus. Locum sibi delegit in prædio quod paulo ante Rom. Collegio inter S. Balbinæ, & Thermas Antoninianas ipse coëmerat: veriti patres ne id cælum, cui nullus suberat à quo emendaretur habitator, per ætatem illi foret infestius, rem coram in dubium vocare; ille in suis, sui nunquam tenax,

tenax, medici iudicium quarere, is erat Petronius ei peramicus, qui loco diligenter inspecto, negavit quicquam ab eius aura metuendum. His confusus, & Societate Polanco, & Madridio commendata eò se recipit, sed breue id otium degustarat, cum debilitatem iam inueteratam, tantus auxilium defectus, vt domum fuerit reportandus. Haud tamen id aliter acceptum quam pro fortuito accessu imbecillitatis qua pridem languebat, cui succurri magis censebant medici congruo alimento quam pharmaco, & ne tenui quidem, qua tentabatur febricula, de remedio aliquo videndum, iudicabant; denique aliis tunc domi ægrotis, cum multum timeretur, nulli erat suspectus Ignatius. At ipse voti quamprimum fruendi conscius, & promissionis diuinæ moras, & momenta subducens, cum Deo, & secum silentio profectioem suam adornabat, vt eam tacitus, ac furtim prope modum, quod optarat, obtineratque contra spem omnem diligentia humanæ, iniret. Sanctissimo Christi corpore refectus, altero post die Polancum accersit, quem annos complures, ab secretis habuerat, suprema eius ad illum verba, & die proximo ad Deum transitus, Patrumque ex eo sensus, ex Polanco, quam ex me gratius cognoscetur, hanc de iis ad omnes qui per vniuersam Societatem tum præerant dedit Epistolam. [Pax Christi, &c. Ex his R. V. cum suis cognoscet, sic Deo placitum, vt hinc optimum patrem nostrum Magistrum Ignatium ad se euocaret, Iulij ultimo, hebdomada sexto, pridie S. Petri in vinculis in libertatem electorum ex mortalitatis vinculo assertum. Sic demum beatus Dei seruus diuturni voti compos factus, quo multos iam annos Dei, ac Domini laudandi cupidus, cœlestem patriam spirabat, quamuis interea peregrinandi labor ferretur ab eo patienter, & fortiter. Quod autem nobiscum hæcenus fuerit, Dei munere factum est, vt cœpta per eum Societas, illius exemplis, prudentia, & auctoritate, sanctisque precibus corroboraretur; nunc missis utcumque firmata radicibus crescentique, ac frugem tot latè mundi plagis ferenti, eundem abstulit, vt eò vberius diuinos illi affluxus exoraret, quo fonti bonorum esset propinquior. Domi quidem hic, & in Collegiis, vt sensu non careat maximo, obitus tanti patris cuius dulci presentia orbamur; sed caret dolore hic sensus, habentque lachrimæ, suauitatem quandam religiosæ consolationis, & augentur eius absentia spes, & alacritas animorum. Videbatur, ad eum quod attinet, longis ipsius laboribus quies tandem deberi; morbis solida sanitas; lacrymis, & perpeffioni continuæ, felicitas immortalis. Ad nos autem quod spectat, non videtur eius dolendum iactura, quem illic habemus, vnde nobis illius ardentissima caritas, expectationem addit solito ampliorem, fore scilicet, vt Dei bonitas, communi Ecclesiæ bono Societatem virtute, numero, & sedibus, eo intercessore promoueat. Sed optat opinor; R. V. nosse distinctius cuiusmodi (beati nunc in cœlo) Patris nostri ad Deum transitus fuerit, Domi complures, & quidem grauitè ex morbo iacebant, inter quos P. Magister Lainius, & D. Ioannes de Mendoza. Patrem nostrum Ignatium etiam

aliqua tentabat valetudo, ex febris dierum quinque, aut quatuor, sed leui aded, vt ex arteria vix discerneretur; ac licet magnopere debilis langueret, id tamen cum præter solitum nihil esset, nullam nobis suspicionem faciebat. Die Iouis cum me aduocasset, iussu valetudinis curatore tantisper exire, monuit, tunc demum opportunum videri, vt Pontificem adirem, significarem de ipsius periculo extra spem omnem valetudinis posito, ac supremam ab eo adprecationem tum sibi, tum P. Lainio cuius tunc etiam dubia erat salus demissè rogarem; adderemque; vt ante, in terris dum ageret, preces ad Deum quotidie pro illo fudisset, facturum se idem impensius, si se diuina bonitas in cælum admitteret. Ad hæc, aio, ex ea inualetudine medicos nihil metuere, quod in ea febriculam vix deprehenderent, ne dum aliquid lethale; me vero confidere, aliquot ei Deum propitium vitæ annos in sui obsequium additurum. Quibus ille; ita, me vndique destitutum, inquit, viribus sentio, vt nihil restet, nisi animam agam. Conatus hic tamen sum illum erigere, fiducia vitæ longioris, quam planè illi futuram sperabam; adieci me apud Pontificem quod mandabat facturum, sed cum dandæ essent sub vesperam in Hispaniam literæ, quæsiui possemne Pontificis aditum in diem alterum differre; at ille quantò citius ait tanto id mihi acceptius; age tamen vt lubet; hodie an cras, tu videris. Ego vt possem Pontifici certius ex iudicio medicorum nuntiare de periculo, si quod esset; interrogauit Alexandrum Petronium, eorum archiatrum, nobisque peramicum; petiique ex eo, mihi bona fide, vt morbi statum ediceret, retulique quod ipse parens noster de extremo suarum virium defectu sentiebat. Sed ille me in diem posterum distulit, quod nihil dum tunc noui acciderat, vnde pronuntiare in futurum posset. Ergo secutus quod solet humana cautio, in diem veneris adire Pontificem reieci. Sub noctem vero cum doctore Madridio in iacentis cubiculum redimus, & prima iterum noctis hora, cœnanti adsumus, de negotio quodam Collegij cum eo tractamus, quæ tam expedito peregit animo, vt ego omnium securus, nihilque hinc periculi veritus, ad somnum concederem: Die insequenti sub exortum solis ad eum reuersi, in extremis agentem reperimus. Hic ego properè ad S. Petri magna doloris significatione Pontifex nuntium excepit, prolixè abeunti bene precatus est, & quicquid aliud poterat in Paris gratiam concessit, qui hora, post solis exortum secunda adstantibus circum patribus, Madridio, Frusio, & aliis, placidissimè animam efflauit. Mirati sumus beati senis humilitatem sanctam, qui certus de proximo discessu, neque nos accersere voluit, solemni donandos adprecatione; nec de successore quidquam indicare; nec nominare sibi Vicarium; nec obsignare constitutiones; nec eorum aliquid agere, quæ sunt alioqui Dei seruis, eo vitæ actu supremo satis familiaria; certum vero fuisse instantis obitus, pridie quàm is contingeret, ostendit; cum nihil vnquam eum audisse meminerrim tam liquido futurum dicere, vt de hoc obitu; & de adfuturo ad nostram Romæ leuandam inopiam comite, qui vertente anno, eodem tempore

tempore adfuit. Verum de se ipse tam abiectè, & humiliter sentiens, nolensque in alio Societatis fiduciam quam in Deo recumbere, vulgari more à nobis recessit, exorauitque forsitan à Deo, cuius vni studebat gloriæ, ne quid mortem suam insignem faceret, vt viuens semper peculiaria Dei dona secreto presserat, demptis aliquibus, quæ in lucem proferri, exempli ratio iubebat. Simili modo sapientia diuina, suos quidem interdum miraculis decorat, vt iis sub sensum cadentibus illos permoueat, qui subtilioribus minimè tangerentur. Aliàs vero miraculi vice, virtutum ingentium fructus mirabiles, amicis largitur, diuinæ testes non dubios gratiæ, aliorumque animi donorum, apud illos, quibus est purgator oculus ad excipiendos fidei radios, quam videtur Deus inisse rationem cum Societatis capite; vt eam pariter cum membris ipsius reliquis obseruat, dum magnis motibus, & conuersionibus animorum vbique, apud omnes, in Societate, & foris, ope tam debiliū operarum patris, ostendit Dei digitum hic esse. Redeo ad Patrem nostrum, cum ad occurrendum putredini, condiri cadauer placuisset, eximerenturque ad hoc intestina, admirationi, & exemplo fuit, quod comparuere vacua, exsucca, arida, quæ sunt à peritis pro indicio habita tum insolentis inediæ cui se inde ab tyrociniō perfectæ virtutis assuefecerat; tum constantiæ, ac fortitudinis vultu semper eodem & alacri: tantum laborum, ad eò exhausto corpore durantis, eius item inediæ quam dixi, argumentum fuere calculi, in contracto, illius, & indurato iecore reperti, confirmatumque quod bonus senex Iacobus Equia, beatæ memoriæ aiebat, pridem Patrem nostrum miraculo viuere, nec enim capio, sic læso iecore, quo pacto vitam retineret, nisi Deo vitalia marcida supplente, vt Societatis necessitatibus seruetur. Distulimus in seram vespeream diei Sabbathi beati corporis sepulturam, fuitque ad illud concursus ingens, & summa religio etsi loco eodem in quo obierat, nondum in publico iaceret compositum. Alij manibus, pedibus alij oscula figere, coronas alij precatorias admouere; quidam ægrè repelli, qui segmenta vestium aliqua, vel quid simile quod vsu attrectasset indulgeri sibi postulabant; datum tamen meminisse quicquam est, vel ab consciis permissum. Adfuere etiam pictores qui vultus speciem coloribus exceperet, quod is dum viueret, multis petentibus semper negauerat.] &c. huc vsque Polanci literæ; in quibus monendum, religiosam adprecationem à summo Pontifice haudquaquam Lainio nominatim, Ignatium petendam mandasse, sed sibi, & alteri cuius siluit nomen, fuitque is Martinus Olaius, qui tunc sanus, & valens, paucis diebus iura cessit. Verum quod Lainius eò esset redactus, vt biduo post sacro & viatico, & oleo fuerit muniendus. Putauit Polancus dum Augusti sexto ante morbum Olaij scripsit, certo Lainium tacito nomine ab Ignatio designatum. Quod animaduertit ipsemet Polancus, emendauitque tertio quas nobis reliquit historiarum volumine; ego tum rebus ex vero illustrandis notare debui, tum vt obuiam item collaturis Polanci Epistolam, cum vaticinio Ignatij qui Lainio frequenter prædixerat,

xerat, futurum sibi in Societate regenda successorem.

XXXII.
*Statura &
habitus
corporis.*

Erat Ignatio statura infra mediocrem, oris maiestas, ut plurimum grauis, & in se collecta. Vbi foret benevolentiae edenda species, emicabat cor totum ex facie; soloque occurfu, vel accessu plus afflabat hilaris animi, quam aliorum exquisita propensi affectus significatio. Scribit Eleutherius Pontanus, cui fuit diu notissimus, cum in conspectum se daret, mox ad grauitatem ac modestiam composuisse circumstantes; sibi vero delicti cuiuspiam conscios non sustinuisse illius praesentiam, nec ausos vultum contueri; splenduisseque illius faciem. Quod in sene attrito, & emaciato, indicabat aliquid natura superius; color ei in oliuatum; acres oculi, & viuaces; frons ampla, nasus in summo tantisper eminent, deorsum ad nares planior; caluities capitis, & ex contracto quondam cruce, incessus aliquantum notabilis: temperies indolis mirè ardens, sed virtutis imperio ita edomita, ut pituitosam magis medici dicerent. Eam tamen naturam corporis compositionem ad nutum omnem summæ rationis, sic docuerat effingi, ut ubique affectum æqualiter crederes, nullo præ cæteris instinctu agi, quod æquè motibus præiret omnibus, à nullo traderetur. Quæ meram viuentis ac spirantis effigiem referat pictura nulla est, præter eam quam Alexander Criuellus Mediolanensis, qui post sacra purpura est ornatus, furtiua pictoris opera ex eo duci iussit, secum interim familiariter colloquente, planèque piæ fraudis ignato: nam quæ ex mortuo, & collapsa iam forma ductæ sunt, non reddunt animi spèrmen, illamque potissimum oris dignitatem, & luminum vigorem, eius maximè proprium. Romæ tamen habemus opus Iacobini Conti pictoris excellentis, ex vultu quidem mortui exceptam, sed ex viuentis perfectam imagine, quam tenebat is pictor animo impressam, quod esset solitus apud eum peccata deponere, eumque sapius videre: habetur hæc omnium maximè germana, quod & sit vltima, & doctæ manus penicillo expressa.

XXXIII.
*Qui sensus
sociorum in
obitu Ignatij.*

Iam quod ait Polancus Romæ nostros morte Ignatij, delibet os magis teneriore sensu pietatis, quam mœrore afflictos, etiam amantissimi eius essent, eoque vnicè Societatem niti persuasum haberent; idem potuit de aliis omnibus extra urbem sociis scribere, ubi primum ad illos Ignatij obitus peruenit. Videbatur iis lacrymarum dolore, & luctus diffidentia interdictum, quasi nec patris, nec tutoris, nec boni vllius iacturam fecissent. Omnium animos occupauit, gratulatio imprimis lætissima coronatæ demum condigna gloria tanti viri sanctimoniam, & laboris; confidentia deinde tanto certioris ab eo præsidij, quanto iam altior Deoque propinquior, & Societatis labores esset inspecturus, & iis facillè opitulaturus. Vtriusque affectus excepta statim sunt non ambigua pignora; nam quo Romæ momento obierat, matronæ nobili visendus, Bononiæ adstitit. Fuit hæc Margarita Gillia Societati plurimum addicta, totaque in iuuandis pauperibus, in prece, in templis, & nosocomijs. Huius cubiculum die Iulij 31. mane repentino

repentino concussa, & valido motum, somno excitat dormientem, perterrefacta, vt oculos aperit, videt luce ingenti locum omnem fulgere, sanctum in medio clarius radiantem, spirantemque vultus hilaritate, & pulchritudine felicitatem beatorum; ad hæc abeuntis salutatione blandè compellatur. Hem! ego, inquit, Margarita, discedo, vt vides, meos tibi filios commendo. Sub quæ, mox videri desit. Illa stupens simul, & gestiens ad Franciscum Palmium accurrit, visa auditaque, ingenuè vtpote confessario, explicat, cumque illi semper ignotus fuisset Ignatius, at suis illum sic lineamentis distinctè depingit, vt ex eius familiaribus, nemo propius vero, distinctiusque potuerit. Quod tamen Bononiæ nihil esset de Ignatij periculo morbove rescitum; Palmio nostris, matronæ visum referenti, dilata tunc quidem fides est; paucis vero diebus, mortis nuntij cum venissent, hora obitus, cum viso collata, intellectum est sanctum Patrem æterna gloria donatum. Quantam vero curam dilecti gregis è cælo gereret, opemque, illius tunc tenuitati, & amoris suo congruam præberet, manifestum fecere argumenta nec fera, nec dubia. Nam vltro præterque spem omnem officiosè ab Cardinalibus, & viris principibus, Societati patrocinia sunt delata: & Petrus Ribadeneira ex Belgio vbi de mandato Ignatij mensem iam septimum, in cassum egerat, repente in aulam vocatus, cumulatè quæ tandem flagitaret omnia impetrauit: petebat autem ab rege Catholico Philippo II. Societati aditum in eas prouincias. Cui cum obstarent potentissimi aduersarij, & regis animus à susceptis ferè immobilis, Ribadeneira apertum cœlitus putauit: cognito vero sancti Patris decessu, agnouit pariter eius in eo negotio manum, quod eo in cœlum intrante, inde Societati impetratus venisset in Belgium aditus, qui ex hominibus frustra diu fuerat expectatus.

De Ignatij meritis, & sanctimoniam quam magnificè senserint eius coactanei maximè insignes; tot constat, ac tam illustribus monumentis, vt extra modum futura sit eorum recensio, etsi eorum dumtaxat lectissima, & grauissima memorentur. Pauca igitur dabo ex variorum ordinum hominibus excepta: atque, vt ab nostris incipiam pro singulari habitum est tot eius filios, tam perspicacis, & excoctæ virtutis, tandem illi domesticos, & familiares, nihil vnquam remisisse de reuerentia qua illum obseruabant; sed è contrario, processu temporis, & consuetudinis cum illo mutua auxisse, quanquam velari sacrae imagines identidem soleant ne conspectus perpetuitate illarum veneratio obsolescat. [Ego (inquit testis iuratus Philippus Aupolinus) Romæ Societatem ingressus dum P. Ignatius viueret, in ea æquè apud externos, vt apud nostros, sanctitatis opinione illum vidi, vt concursus fieret ad videndum illum cum domo exiret, & per vicos transiret. Nos qui domi præsentem fruebamur, venerabamur tanquam sanctum, vt etiam ex collo, eius præsegmina vnguium pro reliquiis gestaremus, quæ ab adiutore illius administro certatim eliciebanus: foris quoque, vt eum cognoscerent, & alloquerentur confluebant magno numero viri graues, &

XXXIV.

Ignatij fama
sanctitatis
apud suos.

magni, eius sanctitatis acciti fama: & animaduersum, qui ex eius affatu non rediret melioris vitæ, aut perfectioris desiderio incensus, vix esse re-
 pertum aliquem; solo quin etiam aspectu mœrentes, & afflictos ad se
 adeuntes solabatur] hæc ille, quod autem de præsemine vnguium ait
 Romæ ab nostris factitatum, idem apud Indos Xauerius, de illius egit
 chirographo, nam eius rescisum literis cum ossæ schidia Thomæ Apo-
 stoli, appensum pectori gestauit, iisque reliquiis, puerorum manu, quo-
 rum ad hoc operam adhibebat, innumera patrabat miracula, suo quidem
 qui eas tradebat, sed & eorum quorum erant, etiam merito. Patri præte-
 rea, laborum in India socio suadens, vt se magis obedientiæ præberet do-
 cilem, & præpositis, tractabiliorem, nihil efficacius adinuenit, quam si ho-
 minem rogando, interponeret amorem, & obseruantiam qua Patri Igna-
 tio tenebatur. Scribebat ad eum de genibus, literæque nq̄rabāt lacrymis;
 tua sancta caritas; & Pater animæ meæ, tituli erant quibus hunc compel-
 labat; dolens vero tam diu, tam procul ab eo degere, suumque illius re-
 uisendi desiderium testatus, promptusque si iusserit in Europam redire, hac
 clausula absoluit, *filiorum tuorum minimus, & omnium longissimè exulans
 Franciscus.* Quæcumque illi ab eo veniret amoris testificatio, soluebat il-
 lum in vberes fletus, animi iucundè pièque gestientis. Decumanis suis ter-
 ra marique periculis, supremum hoc habebat effugium, patris sui Ignatij
 merita Deo obiicere, perque illa salutem, & præsidium obsecrare, sermo
 etiam eius haud impar opinioni tantæ, sanctitatem illius miris enuncia-
 bat modis sic enim retulit adiutor, Bernardus nomine, Cangoximæ in Ja-
 ponia natus, primusque illic sacro fonte ab Xauerio tinctus, & Romam
 missus, narrare sibi solitum aiebat Xauerium de Ignatio grandia, magnæ
 virum sanctimonix nominare, ac venerabundè, quâ sublimitate de illo existi-
 maret prodere; haud ramen cum illo egerat, cum iam adepto virtutis api-
 cem, ex quo Romæ ad summam apud Deum gratiam, & virtutum excel-
 lentiam annos sedecim profecit. Demum paulo ante quam viuis abiret
 prolixam ad eum, notisque insignem intimi amoris Epistolam non dubi-
 tauit inscribere *Patri meo in Christo sancto Ignatio.* Eadem Iaium, & Boba-
 dillam Ignatij socios, tenebat eius opinio. Ille ab stomachi dolore ad ex-
 trema redactus, omnisque prorsus inops remedij, cum publica in via Ro-
 mam inter & Venetias proiectus iaceret, patris sui Ignatij tum viuentis,
 representauit Deo singularia merita, vt iis sanitatem sibi exoraret. Vix per
 ea precari desierat, cum desit pariter stomachi cruciatus. Alter Romam Ty-
 bure cum venisset, ardere cœpit Febri vehementissima, memôrque se in
 eo conclaui decumbere vbi paulo ante animum Ignatius efflarat, illius
 sanctitate, & gloria confusus, opem ab eo cum lacrymis petiit, sensitque
 repente febri omnem extingui, atque, vt ipse loquebatur, sic sibi detra-
 hi ac si lecto stragula demeretur, addebâtque hoc suum testis vnus dictum,
 instar esse duorum, quod ipse miracula iactantibus ægrè se credulum præ-
 beret. Accedit his B. Franciscus Borgia, cui magno fuere in honore, quæ
 Ignatio

Ignatio in usu fuissent: nam Roma in Hispaniam redux, & secessum captans solitarium, & sanctum ubi extra homines ageret, aptiorem voto non reperit quam Ognaten, tribus ab Loiola milliaribus seiunctum, videbatur id solum, sanctum quiddam sibi aspirare, & perpetuos subdere stimulos ad viri sancti imitationem. Prius tamen quam illud reciperet sese, voluit Loiolum palatium visere, locumque ingressus, ubi primum Ignatius hanc lucem viderat, veneratus est fletu, & oculis illam humi in illis que parietes, ex quibus tantum orbi bonum, cœlitus prodisset. I: hic etiam Hieronymi Natalis post annos aliquot idem sensus. Superstiti adhuc Ignatio, scripsitque se indignè admodum tulisse, quod Loiola dinastæ, natalem ipsius cubiculum, in vilem culinam deturpassent, cum debuissent in sacellum conuertere: præter quod, Natalis eiusmodi erat de Ignatio existimatio, vt quicquid animo fingeret omni parte virtutis absolutum, minus eo putaret quod reipsa edebat, peragebatque Ignatius. Usque eo, vt eius quandoque reliquiis beatum se crederet, ni foret ab eo vetitus illas retinere cum enim dolore dentium iam diu Ignatius inuicta patientia torqueretur, misertus Natalis chirurgum accersit, qui dentem affectum eximeret; quod suo ingenti conatu chirurgus, & dolentis cruciatu fecit, quod astè solidis hæreret radicibus, sed ita immoto, sedato fixoque Ignatio, vt si ferro statua scalperetur. Extractum dentem suffuratus Natalis, non satis Ignatium latuit, qui repetitum, sic contemptum proiecit, vt frustra illum curiosè, diu Natalis requireret. Apud Lainium quam apud iam dictos, nihilo fuit Ignatij gloria leuior, Fabrum illi, quoad res diuinas, velut puerum viro, ætatis integræ opponēbat. Erat tamen Faber, quod hic obiter dictum sit, quem Litaniis inter sanctos Xauerius in preces vocabat, nec fuit illud de vtroque tam dispar Lainij solius iudicium [Fabrum (scribit Ludouicus Gonzales Madriti noueram: egeram cum illo de rebus animi fat diu, talēque perspexeram qui me in maximam sui raperet admirationem, nec vsquam gentium credideram posse reperiri cœlestibus Deoque pleniorē. Audiens sub hæc de Ignatij dotibus, præstantiæque præ fociis fidem quæ solet narrantibus dabam, cum esset præsertim sociorum dux, & caput. Verum ubi Romæ Ignatium conueni, & communicauit cum eò de rebus animi, euauit mihi ex oculis Faber, puerumque iam duxi si cum Ignatio conferretur.] Attentis deinde Lainius singularibus donis quibus Ignatium locupletarat Deus, perduxeratque ab inito conuersionis suæ cursu per longinqua, & aspera, ad condendam felici exitu religiosam militiam, cuius orbe iam toto legebat victoriæ fructus quos seuerat, reuerenter admirans aiebat. *Complacuit sibi Dominus in anima serui sui Ignatij*, tandem æger, depositusque à medicis, quo tempore Ignatius in extremis erat, veritusque ne se metu morbi augendi, celatum vellent ipsius obitum, rogabat singulos qui ad se adibant Estne mortuus vir sanctus? mortēque deum illius cognitā; manus, & oculos in cœlum sustulit, eiusque velut cœlo beati suffragia enixè poposcit Deum rogans, si gratum haberet, sibi quoque

quoque donaret patris vestigia quamprimum subsequi, seque illius meritis felici transitu cum eo iungeret. Aliorum de illo perpelli opinio noluit, ut preces pro mortuo funderent, sed è contrario precum illius præsidia postularunt: Fulvius Androtius, religiosus virtutibus insignis, ad aram pro illo de mortuis secundum facturus cum staret, obtinere id ab se non potuit, coactusque est mutato consilio de augustissimo Iesu nomine facere, ac sæpius repetens *Pater Ignati ora pro nobis*, gratiæ affluentis experientia, sentire vim cœpit eius, quam vocabat intercessionis. Postremò dicat pro testimonio inter Ignatij alumnos, summè illi carus, & intimus Petrus Ribadeneira, qui gesta illius conscripsit primus, & edidit. Hic iureiurando testari iussus de sanctitate Ignatij quid sentiret, rationibus decem testificationis suæ veritatem affirmavit. Nolo has dare hic mutilas, sed quales habentur publicis tabulis consignata. [Interrogatus igitur Madriti P. Petrus Ribadeneira anno 1595. Iulij XIII. coram Illustrissimo D. Gaetano Patriarcha, & Pontificis in Hispania Nuntio, de vita, & Sanctitate P. Ignatij, quid, & quibus nixus argumentis sentiret; manu pectori admota, ut moris est Sacerdotibus, iuratus seuera dicturum, respondit, habere se Ignatium pro sancto, sempèrque habuisse, atque inter sanctos valde magno, & Dei amico, seque in hanc mentem, subsequenter rationibus adductum.

1. Quòd per longam annorum sedecim, octo vero etiam intimam cum eo familiaritatem, nihil in eo vidisset, nihil ex eo audisset, quod posset merito veniali culpæ, nedum lethali attribui. Haud quidem idcirco, quod crederet, nunquam illum venialia peccare, cum probè id sciret. *Non est iustus qui non peccet*; & illud *septies in die cadit iustus*; sed quod eius & verba, & opera eiusmodi essent, & ad eam exacta normam, ut ex eorum aspectu, vel auditu, non posset illa peccati vllius damnare; nam otiosa, querula, iniuriosa se nunquam audisse, ac ne tum quidem cum suos argueret, vidisse vnquam in compositum, iratum, indignantem ultra quam ipsemet videri aptè ad eam reprehensionem, & consultò veller: quare illos motus præuertebat semper ratio, non subsectabatur.

2. Quòd in P. Ignatio multa observasset virtutis heroicæ, & raræ sanctimonix opera; nominatim vero in precandi assiduitate; in teneritate affectus, & piorum sensuum; in profusione lacrymarum, earumque deinde laxandarum vel inhibendarum facultate; in ardore ingenti diuinæ gloriæ servandarumque animarum, in mundi, ac sui despicientia, in abiectissima sui demissione; in patientia alacri ærumnarum; in conflictationibus fortiter, & mira constantia perferendis; in cunctis negotiis animæ supra humanum prudenter tractandis: in aequalitate animi, & vultus, nullis aut aduersis, aut prosperis mobili; aut si quid interdum mutari videretur, cum tristi aliquo, & improviso percelleretur casu, tunc comparebat alacrior: in aliis denique virtutum omnium ornamentis de quibus libro quinto scriptæ de illo historiæ agitur.

3. Quòd

3. Quòd esset lectus diuinitus in Societatis fundatorem, ac patrem, & eam Deo adiuuante statuisset, rexisset, toto orbe sparsisset, ex eaque per suos, tam vberes, gratosque fructus collegisset; nec enim videri fieri potuisse, quin tanto operi destinatum, instruxisset Deus iis dotibus, quibus ad illud egregie patrandum idoneus fieret, cum praesidia gratiae iniuncti muneris magnitudini paria, suppeditare consuerit. Cuius rei patebit admirabilitas clarior, si quae illam circumstant spectentur attentius: vt est vitae ab tanta vanitate, ac mollitie, in tantum suimet contemptum, & vexandi sui ardorem mutatio; diuini magisterij doctrina (vt qui esset literarum expertus) donumque Exercitiorum spiritualium, quorum vsu primos tum sibi adiunxit socios, tum eorum complures qui eum sectati sunt postea, praeter alios multos, qui partim religiosorum ordinibus variis dedere nomen, partim conditionis pristinae emendare prauitatem. Primorum sociorum qui omnes Hispani, & Galli fuerunt, inductus animus, vt spebus omnibus abiectis se affectarentur, & bellis immanibus Hispaniam inter Galliamque furentibus, mutua inter se, & plusquam fraterna benevolentia coniuncti viuerent. Accepta à Deo religiosae vitae forma, Ordinibus caeteris, ipsa sui natura, & ratione consentiens; quoad alia vero ab iis dissimilis, & pro necessitate temporum diuersa; quale votum est professorum addictae Pontifici obedientiae ad impugnandos authoritatis ipsius hostes haereticos, & propagandam quocumque gentium Christi fidem. Constitutiones quas scripto tradidit, medulla virtutis exquisitae, sapientia diuina, verborum ac sententiarum pondere admirandas, quarum sanè haud leue praeconium sit reuerentia, qua Societatis conuentus quinque post defunctum Ignatium habiti has venerati sunt, & probarunt.

4. Quod visis, donisque caelestibus, & vaticinijs à Deo supra modum vulgarem decoratus, quorum in eius historia nonnulla narratur, multa legi possunt in commentarijs, quae sua manu adnotauit, dum constitutionibus scribendis incumberet, ac post eius mortem reperia sunt.

5. Quod messes tulisset instituta ab eo Religio, orbe toto copiosissimam tum instauratis inter Catholicos moribus, tum conuersis ad fidem ethnicis atque haereticis, in quo sunt totidem superiora sensibus miracula quot ab sceleribus ad innocentiam, ad fidem ab haeresi, & infidelitate perducti sunt, eoque corporeis pretiosiora, quo excellentior animorum est salus quam illa conferunt, corporum sanitate, quam ista restitunt, vt viri sancti docuerunt.

6. Quòd eius intercessionem, & viuentis, & vita defuncti Deus miraculis illustrasset, quae narrantur in ipsius gestis, & actis iuridicis quae passim tot locis conscribuntur.

7. Quòd semper daemones infestissimis odijs sibi aduersantes habuisset, & continuas in illum vexationes concitassent. Notatum siquidem absente Ignatio, primos illius socios tranquille ac placide egisse; cum ad illos re-

direr, tempestatem mox aliquam in eos ingruisse, Ignatij odio ab dæmonibus comparatam. Narrabat Lainius Patavij arripitium militem qui nunquam Ignatium viderat; sic illum ad natiui oris expressam effigiem descripsisse, vt nihil posset expressius, addidissetque nullum vsquam sibi esse inimiciorem. Quod alius Romæ confirmavit dæmon, qui iuuenem Marthæum nomine occuparat, expulsusque deinde ab Ignatio est. Nam cum ipse qui hæc coram testatur, hosti maligno minaretur, Ignatium quantocyus adfore deiecturumque illum sua statione; execrabatur vociferans omnem eiusmodi hominis mentionem, quo magis inuisum haberet neminẽ, quod idem quoad rem attinet, Drepani quoque in Sicilia statim à morte Ignatij dæmon profiteri auditus est, idque à Ioanne Vega Prorege; & aliis inter quos Hieronymus Domenecus, vir sanctus, & Societatis in eo regno Prouincialis, qui Romam literas de eo dedit; hoc vero, testi qui hæc profert, pro argumento est Ignatij sanctitatis: cum etsi dæmoni nulla sit, ex se atque vltro dicenti fides, dari tamen non vana possit, vbi Dei iussu ad sanctorum honorem fateri vera compellitur, eiusque dicta consentiunt illorum meritis, aliisque probationibus, certioris, & euidentioris argumenti.

8. Quod multis fuisset toto vitæ decursu iisque grauissimis vexantium afflictationibus exercitus; ab hoste bonorum, Dei nutu conscitis, Compluti, Salmanticæ, Parisiis, Veneriis, Romæ, Societate nondum instituta; & deinceps, quæ in illum priuatim, quæ vbique locorum in eius filios; sed inuicta patientia, robore animi, & alacritate generosa peruictis, coronatissime illustri victoria, vt est omnibus manifestum. Quæ indicia sunt beneficentiæ singularis, quæ Deus illum probari voluit, & præsto adfuit laboranti, fecitque tandem hostium victorem.

9. Quod multi valdeque insignes Dei serui, & viri grauissimi, pro sancto Ignatium duxissent, quorum eius historia meminit. Certò quidem nonnulli quorum quisque per se se, magna laude splendebat sanctitatis, Faber, Lainius, Xauerius, Borgia, & alij, ad Ignatium erant velut pumili ad gigantem, idque ipsimet agnoscebant, eumque propterea suspiciebant, ac venerabantur.

10. Quod etiam aliqua in hoc teste per Ignatium Deus effecisset. (Et hic illa enarrat, quæ opportunius suo loco magna ex parte iam retuli) subdam his tantum quod Ribadeneira suo huic testimonio adiunxit, de fide quam ait integram vitæ S. Ignatij quam ediderat debere [cum nihil eo libro tradiderit cuius falsitatis sit conscius, scripsisse saltem nihil meminerit quod sciret esse falsum; imò certo credat quicquid eo libro continetur, quantum capit æstimatio humana, consentaneum vero esse; sibi enim summæ fuisse curæ, vt verax esset in omnibus, scriberetque de Ignatio quæ ipsemet viderat, quæque audierat, ipsoque vel de se narrante acceperat, vel ab aliis memorantibus fide dignissimis, vel ex autographis securæ auctoritatis habuerat. Quare ab se inspectum, & auditum quod ait, audisse certò atque inspexisse; quod referentibus aliis exceptum, verè ex aliis retulisse.

talisse. Veritatem eius historię confirmat, quod ea priusquam in lucem daretur, iubente Francisco Borgia censuram subiit virorum grauium de Societate, quorum nonnulli valde familiariter cum Ignatio egerant. Postquam vero in lucem exiit supersticibus adhuc eiusdem familiaribus antiquis patribus non paucis, in quibus tres primorum eius sociorum, qui falli quicquam in ea argueret, auctori compertus est nemo. Ea demum historia Latine Neapoli edita cum super mensam in triclinio legeretur, audirentque patres qui Romam conuenerant ad Generalem congregationem anno 1573. Mercurianus tunc Societati ab ea Præpositus Iacobo Ximeno (nunc vsque in viuis agenti, olim Societatis Romæ Procuratori, & Secretario Generali) negotium dedit, vt suo nomine Patres omnes Congregationis seorsum singulos adiret, de illa historia quid sentirent, notassentne dignum emendatione; nihil æquè auctorem auere, quam vt opus illud certa conitaret veritate, & si quid in eo minus probaretur tantorum virorum corrigeretur sententia. Patrum tamen neminem subiit de veritate historię, vel quicquam ambigere, vel alicuius momenti quicquam opponere, quod Ximenius suo chirographo abundè testatus est, fuerant autem ex iis Patribus multi Ignatio perfamiliares, vt Salmeron, Bobadilla ex primis ipsius sociis: Domenechus, Polancus (totos nomen annos eidem ab secretis, eiusque veluti pes, & manus:) Natalis cui vices suas commiserat: Doctor Madridius quem Magistro Lainio Generali Assistentem Hispania habuit, ipseque Mercurianus Generalis qui omnes vita functi, præterque hos Benedictus Palmius, & Manareus, perspectæ auctoritatis viri, qui etiamnum valent] hæcenus Ribadeneira.

Accedunt testimonia externa domesticis. Primum inter externos locum iure sibi vindicet Philippus Nerius Oratorij fundator, olim Ignatio intimus, post vero in sanctorum honoribus Collega: solebat hic vultum Ignatij splendentem cernere, & multa luce radiantem, quam ex pulchritudine animi excellenti dicebat emicare, idque Antonius Gallonius, & Marcellus Vetelleseus ex illius ore acceperunt. Indèque idem, Manareum alloquens, fieri aiebat, vt Ignatij speciem ars nulla pictoris satis exprimeret, quod in terra deessent colores quibus reddi ex vero possit cœlestis illius pulchritudo. Quo item argumento sanctitatem Ignatij Cardinalis Taurusius Senensis Archiepiscopus iure asseruit, cuius si alius illo æuo in purpuratorum Patrum Collegio, cordatissimi, & integerrimi, iuuat hic verba concepta ponere, in beati honorem, cuius sanctimoniam testabatur, cum præsertim è vita migranti se interfuisse significet, [Franciscus Maria Taurusius, S. R. Ecclesiæ Tit. S. Bartholomæi in insula, Præsbyter Cardinalis, ex Apostolica dispensatione Archiepiscopus Senensis. Omnibus, & singulis has nostras litteras lecturis, salutem in Domino. Beatus vir Ignatius Loyola, Societatis Iesu Fundator, firmiora quidem suæ gloriæ testimonia habere non potest, quàm quæ per eius instituti sectatores, vera huius sæculi lumina, omni virtutum, ac disciplinarum genere præditos,

XXXV.

Externi vultus insignes quid de Ignatio senserint.

Deus ipse euidenter exhibet Quomodo enim ij strenuè dimicantes, tam præclara in fide Catholica propaganda, in Hæreticis conuertendis, & in Christianis moribus vbique terrarum reformandis, cum summa omnium admiratione præstarent, nisi, Deo duce, cum summa omnium admiratione indutus, militibus suis præfulgeret, æterni Regni vexilla præferret, animum, vires, armorumque prælidia suppeditaret? Nos profecto quibus præcipuo Dei munere, illum in hoc ergastulo carnis adhuc degentem nouisse, eiusque animam ab ipso solutam, hinc migrantem in æterna Tabernacula, vt cerè credimus, illicò recipiendam, cum in illiusmet cubiculo tunc adessemus, precibus, votisque comitari datum fuit, adeo semper eius nomen eminentemque sanctitatem venerati sumus, tantaque de ipso à bonis omnibus prædicari audiuimus, vt nihil eorum, quæ in eximio Dei seruo ad veræ perfectionis normam imitanda requirantur, irreprehensibilis eius vitæ rationem, desiderandum reliquisse censeamus. Singularum autem virtutum, quas Spiritus sancti gratia in anima, in qua inhabitare excitate solet, quis in eo argumenta scrutabitur, quamuis innumera quoque extare non ignoremus, dum illarum species, in eius vultu apparuisse approbantur? affirmavit enim nobis Sacerdos quidam Congregationis nostræ, Antonius Gallonius nomine, B. Patris nostri Philippi Nerij intimus, orantiumque eius arcanorum conscius, de cuius fidei integritate dubitari non potest, eundem Philippum, Beati Ignatij faciem, dum adhuc viueret, micantium radiorum fulgore se intueri sæpius testatum esse. Hæc nos de B. Ignatio sentientes, ex publicis his litteris, nostræ, nostrique secretarij manu subscriptis, & sigilli nostri robore munitis, in eorum perpetuam fidem, asserere, testarique volumus. Dat. Romæ pridie Kalen. Septemb. M. D. C. EGO FRANCISCUS MARIA CARDINALIS ET ARCHIEPISCOPVS SENENSIS, affirmo.

Neque vnum hoc Philippi Nerij de Ignatij virtute præconium. Videns die quodam Gabrielem Venustum, & Rubinium in Congregationis suæ templo, rogauit an essent de Societate? & annuentibus, Estis, inquit, filij magni patris. Huic ego plurimum debeo; Magister Ignatius orationem me docuit: quæ mente peragitur. Ad eum quoque de suis transmittabat quos ad Societatem censebat idoneos, cuius tanta erat apud eum existimatio, vt quantum mihi certo compertum est, eam suo ingressu, & professione fuerit ornaturus, nisi ampliori fuisset diuinæ gloriæ propagationi destinatus. Habemus denique ex iurata fide Eugubini Episcopi, sanctum senem impetrandis à Deo precum successibus, intercessore vsum Ignatio, iam defuncto; eosque ad eius sepulchrum poposcisse. S. Nerio succedit B. Ioannes Texedius ex Minorum Observantia. Hic Ignatium aiebat spiritu Dei plenum, cuius instinctu magna libertate conficeret quicquid ad Dei gloriam

riam mouisset, Nominabat eundem Pacis templum, qui sui aspectu animos solaretur, satiaret verbis, consiliis expleret. Ludouicus Montoyus Lusitanus ex ordine S. Augustini, doctrina meritisque notissimus, qui Romæ animi arcana cum Ignatio communicauerat, Conimbrica hæc ad eum scripsit [Christus Iesus summum nostrum bonum, sanctæ animæ tuæ semper adsit, eamque sui agnitione illuminet, incendatque noua in dies accessione sui spiritus, sancto amoris sui igne. Amen. Deus me pro sua bonitate in hanc urbem reduxit incolumem. Utque P. V. professus sum, nullas istine reliquias pretiosiores, nullum utilius retuli confectum negotium, quam quod P. V. vidi, quod me in filium adoptauit, mihiq; bene precata est, ut hinc per omnem deinceps vitam, indignus licet, inter minimos Societatis Iesu fratres connumerer, quos & semper dilexi, & nunc quam unquam amantius, eosque in animo gero, ut ipsi quoque me velut unum ex suis, agnoscunt, & diligunt, tametsi sum eorum amicitia indignus, ob illas tot animæ meæ quas coram P. V. explicui miserias, cum me suo conspectu, affatūque dignata est.] Ludouicus Granatensis ex sacra Prædicatorum familia, scriptorum pietate, ac sapientia de toto hominum genere egregiè meritis, agens Ribadeneiræ gratias, ob scriptam Ignatij vitam, quam Vlyssipone à patribus nostris acceperat, utpote antiquus, ut ipse se nominat Societatis filius; ait vitam illam archetypum esse absolutissimæ virtutis, fociis omnibus ad imitationem propositum; se illam semel, & iterum lectam, optare, ut mente excederet, quò eadem qua prius aueritate illam relegeret. Ioannes Auila qui præcipua sanctitate Hispaniam, postremo hoc æuo illustrauit, causam sui amoris in Societatem P. Michaëli Turriano exponens, ait, sui hunc esse priuatum amorem, & proprium; suum enim se genium ac spiritum in Societatis genio quòd idem esset cum suo amare, ac se quoque rude atque imperfectum specimen quoddam instituti descriptum animo habuisse, cuius Ignatius non modo formarat canonem, verum etiam in opus lucemque eduxerat. Quare se quidem, cui Ioanni nomen, officio congruum, paranymphum fuisse sponso Ignatio, sibi que idem quod puero factum, saxum ingens humo attollere, frustra toto corpore molienti, ob debilitatem virium teneram, quod robatus, & nervis integris, si forte aduenerit, nullo negotio correptum illic statim reponat, quo puer in casum tentauerat. Sed præstat, opinor, de Ignatij sanctitate, totum aliquem audire Ordinem sanctimonia, & meritis clarum; quam multos seorsim qui eum viderunt testes grauissimos, is est Clericorum S. Pauli Ordo, qui Barnabitæ appellantur, audita enim Ignatij morte, hanc dederunt Consolatoriam ad Societatem Epistolam. [Postquam nobis renunciatus est hinc in vitam meliorem recessus beatæ memoriæ Venerabilis Patris Ignatij, non mediocri cor nostrum pupugit dolor, tum vestri causâ, totiūque sanctæ Congregationis Iesu, quæ tali magistro, ac parente orbata, dolensque remanserit, tum nostri quorum etiam Pater erat. Dolendum quidem quod

*Epistola Barnabitarum
in obitu B.
Patris Ignatij.*

raptus est nobis hoc maximè tempore quo bonorum virorum tanta caritas est, consolandum verò est quod ad meliora transferit. Iustis enim viuere Christus est, & morti lucrum, quia & dissolui, & cum Christo esse multo eis melius: quo fit, vt cum beato Petro Kalend. Augusti corporis soluto vinculis, ad cœlestia lætus migrauerit. Hoc tantum metuendum est, ne aliquo nostro peccato ereptus sit mundo, & sicut de S. Iosia legimus, quia Iudæorum populo graue imminebat periculum Rex Iustus ante sublatus est. Sicut Domino placuit ita factum est: fit nomen Domini benedictum, sed neque etiam omnino à nobis recessit, viuuit apud omnes quocumque se per totum orbem nomen Christi protendit, dulcis, & grata sancti viri memoria, qui tantum de Christiana Republica meritis est. Quo magistro, ac duce, Christi fides, religio, doctrina propagata est, vt ipsos quoque antipodes penetrauerit, apud quos multa millia hominum ad fidem conuersa nouam Ecclesiam primæ illi Apostolicæ æmulam, nouos Apostolos, nouos Martyres legimus extitisse. Præmisit filios, nunc post multos superatos labores pro Christi nomine subsecutus est Pater, non minus magnis curis excruciat, multarum Ecclesiarum sollicitudine confectus, in otio Martyr, in quem non tantum domus vestra tam magna tot annos recumbit, sed plurimorum alia. Communis erat bonorum omnium parens. Et quem mœrentem non est solatus dulci alloquio? cui afflicto non affuit benignus consilio? quem indigentem auxilio non iuuuit? non est tutatus? Pes claudo, oculus fuit cæco, pauperibus solamen & miseris omnibus præsidium. Reddat illi Dominus bonorum operum mercedem. Nos in tanto funere sacram, Deo Hostiam non cessamus in altari offerre spargant alij tumulo purpureos flores, hæc Sacerdotum sunt lilia, magis que vernantia, & Deo amabilia mysteria pro sancta illa anima licet iam beatæ vitæ gaudia (vt credimus) perfluente. At his saltem illum quem viuentem nobiscum pio amore coluimus, recedentem ab hoc sæculo, nequam quibus possumus muneribus prosequemur. Dilectionem vestram rogantes, vt has amoris lacrymas, fidei, & obseruantia nostræ testes libenti animo suscipiant, mutuoque nos diligant, memores in suis orationibus paruitatis nostræ: Dominus Noster Iesus Christus sit cum omnibus vobis. Amen. Ex cœnobio nostro Mediolani Kal. Septemb. 1556.

Vltimo demum loco, post homines virtutum sanctarum laudibus præstantes, Ignatij merita etiam alij testentur, quos præter virtutem ornauit Maiestas, & dignitas: in iis iure primas tenent Pontifices, sub quorum oculis Romæ agebat Ignatius. Paulus III. qui Societati Religiosi Ordinis formam dedit, existimauit Ignatium Deo plenum, datumque mortalibus ad instaurandas Ecclesiæ lates. Fuit Iulij III. de illo idem sensus, reuerentia erga illum velut in hominem virtutis absolutæ: vsus est illo familiariter, nec illi quicquam, aut gratiæ, aut prærogatiui iuris negauit vnquam quod pro Societate petiisset. Illum Paulus IV. ita obseruauit, vt ab iis quæ instituerat in Societate abstinere manus, seque aduentem non sineret de genibus

nibus agere, sed stantem iuberet tectumque pileolo secum loqui. Sed Marcellus II. parem sanctitatis, & prudentiæ vim veneratus est in illo singulariter, & amavit; suumque hunc animum haud raro, palam ac publice indicavit, ac nisi hunc Deus Ecclesiæ suæ tantum ostendere, nec ultra esse voluisset, magnis profecto in rebus luculentius spectaremus quanti Ignatium faceret, vix enim federat cum eius experit consilia, viâque opportunas ad eam quam meditabatur in tota Ecclesia reformationem, nec eius modo consilia, sed operam, & operarios optarat; attende, inquit, scribendis, fingendisque militibus, nos vero iis occupandis. Maius aliquid optasset Ioannes III. Lusitaniæ rex, nempe Ignatium in Petri sede Pontificem, & cœli claves moderantem, illo enim suo Apostolico ardore, mortales omnes illuc inducturum. Pontificum laudem excipiunt Cardinalium studia, de quibus referre sufficiat, quod tres aulæ Romanæ cognitores de eo inter cœtera retulerunt, ad eum scilicet adisse sæpius Cardinales nonnullos officij gratiâ; alios, ut venerarentur virum sanctum; quosdam, ut eius ductu in animi cura, vel in negotiis iuarentur: vulgo enim constabat, quod toties dictum, summa illum prudentia, & sanctimonia pollere: quare Cardinalis à Cueua ubi de illius obitu accepit, scripsit Ecclesiam prudentissimi omnium capituli iacturam fecisse. Ferdinandus primus Imperator nisi consulto prius Ignatio nihil Romæ tractavit. Iacobus de Mendoza variis casibus edoctus, non dubitavit profiteri, sibi in negotiis Regiis dictata Ignatij prospero semper euentu cessisse; vbi cum ab iis suo confusus iudicio recessisset, semper sibi res in deterius exisse. Tandem inter tot alios de admirandis illius dotibus sapientissimos, grauiissimosque testes, duorum tantum consolantium magis, quàm condolentium literas hic dabo, quas in eius morte, ad Societatem dedit Cardinalis Augustanus, & ad Lainium Vicarium Generalem; Ioannes de Vega Siciliæ prorex. Ortho Truchses Cardinalis Augustanus in hunc modum Herbipoli scripsit. [Haud facile dictu est venerandi in Christo ac Religiosissimi fratres) sanctissimi nostri Patris ad vitam meliorem excessu, vtrum nobis mœtor ac lætitia maior acciderit. Nam si ex huius vitæ calamitatibus ad præmia, quæ promeritus est euocatum Dei bonitate consideramus; impium esset id ei bonum, commodi nostri causâ invidere. Ex altera parte est, cur merito doleamus, vbi relictos nos orbos aspiciamus, eoque parente destitutos, qui quavis in difficultate portus nobis tutissimus erat; tamen, quia caduca cum æternis conferenda non sunt, id solatiij quod item capiendum vobis est, capimus: certi eam benedictam animam pro nobis, qui in tenebris hisce mansimus, supplicem apud Deum esse; ac precari, ut ea felicitate articulum supremum exigamus, qua exegisse illum cognouimus, &c. Herbipoli 25. August. 1556. Societatis vestræ sanctæ Deuotissimus Frater Cardinalis Augustanus, Ioannes quoque Vega Siciliæ Prorex scripsit, & militari sua eloquentia gratias egit Deo, quod cum ei visum est tempus, ad se famulum suum transtulit, relictis inter mortales tot bonitatis, sanctitatisque trophæis,

Epistola Cardinalis Augustani.

Epistol. Ioan. Vega proregis Sicilia.

quæ

quæ nec tempus, nec ær, nec aqua euerſura vnquam ſint, vt cernuntur euerſa, quæ inanis gloria ſtatuerat & ſecularis ambitio; ait ſe confidere triumphum quo receptum in cælo par foret, qui tot victorias præferbat, tótque feliciter pugnas pugnas aduerſus tot, tamque acerbos ac barbaros hoſtes, quamque merito ſancti huius Imperatoris ſignum in cælo poſſit inter ſigna ſtatu ſancti Dominici, Franciſci, aliorúmque ſanctorum: quibus Deus dedit vt tentamenta, & miſerias ſeculi ſuperarent, plarimáſque animas eriperent è faucibus tartari. Paritérque confidero (inquit) quam ſit hæc gloria, & triumphus procul ab inuidia aliorum ſanctorum heroum, quamque diuerſus ab ſeculi huius triumphis, & gloria, miſeriarum, & inuidiæ plenis, & cum damno Reipublicæ, corruptelæque coniuctis: quæ omnia eo valent, vt ingenti ſolatio, & firmamento ſint nobis ad mitigandum quamuis acerrimum talis iacturæ ſenſum; vtque expectemus adiumentum è cælo, quod melius, quam cum eſſet nobiſcum, poterit præſtare tum ſuæ familiæ, tum omnibus, qui ſancto viro noti, deuotique fuere ac ſunt.]

Nunc illa priuſquam expeditio quæ conſecuta ſunt Ignatij obitum, dandus omnino eſt hic locus, aliquot eius ſententiis ſane illuſtribus, & dignis æterna memoria, vt quæ ſint virtutis reconditæ arcana, & diuinæ effata prudentiæ, magno proſus ſiue apud Deum, ſeu nobiſcum ſit, vel cum aliis agendum vſui futura. Sunt autem ea quæ ſequuntur.

Qui ſe ſuáſque rationes Dei obſequio poſtponit, huic Deus multo melius conſulit, quam potuiſſet ipſe ſibi conſulere, ſi Dei obſequium ſibi ſuiſque rationibus non dubitaſſet poſtponere. Vbiſcunque vero ſecundi exitus optantur ſuſceptorum in Dei gloriam operum; ab tenebris æquæ, vt luce humana cauendum eſt. Hoc eſt ab inani puſilli animi timore, & à prudentia volente nimium ſapere; haud ita quidem, vt temerè in res agendas procurratur, expectenturque in opem miracula: verum ſic Deo conſidamus, vt indubitanter ſtatuamus, eius velle ac poſſe nullis teneri perpetuis legibus; nec illa tantummodo cum de illius obſequio agitur, ab eo expectanda, quæ ſpondet nobis noſtra infirmitas: ſuſpendenda quidem fiducia omnis, in ſuſcipiendis rebus huiusmodi, à Deo perinde eſt, vt ſi eas ſolus, miraculo, perducturus eſſet ad optatum finem; verum in legendis ad eas viis atque adhibendis, ſic incumbendum eſt, vt ſi noſtræ vnius futura laus operæ, & indiſtriæ foret, nihilque negligendum quo poſſint ad exitum promoueri. In tractandis autem negotiis decere aiebat pauca loqui, & multa audire; pauca vero illa, ſic vel vni ſolum, in aurem credenda, vt ſi credas vulganda in publicum. Denique qui plura conficeret, nullum eſſe quàm qui vnum tantum, maximè vero ſi hoc ſeruet, quod ſummè eſt neceſſarium, vt rebus ſeiſum accommodet non res ſibi, ne dum ſuum vitat incommodum negotia corrumpat.

Qui multum homines metuit, grande aliquid pro Deo nunquam conficiet; nihil enim ſuſcipi pro Deo magnum poteſt, quin ſuſcipienti magnos metus,

metis, & vexationes continuo homines concitent, omniaque tumultu impleant. Magnum vero illud, in auxilium scilicet animarum volebat intelligi, expertusque per sese loquebatur, vsque iam ex eo cum se Deo primitus dedicarat. Dum enim sibi penitentis vitam in afflictando corpore viueret suspiciebatur ab omnibus cum admiratione sanctitatis, vt autem in curas transit salutis alienæ, repente veneficus, hæreticus, scelerosus euasit, quæstioni, carceri, & rogo tradendus. Haud tamen propterea retro vnquam cessit, nam hac etiam in parte *perfecta caritas foras mittit timorem*. Qua professione salutis animarum cum Societatem informaret hunc illi vnâ instinctum indidit, ne malis vnquam territa cederet, sed contra impetus aduersariorum inflexa pergeret, qui nunquam essent defaturi, quamdiu officio non deesset. *Societas*, inquit, *mediis humanis instituta non est, per ea nec conseruari nec auferri potest*. Multo minus dissolui, & periclitari: quin ab aduersis metuendis tam procul aberat, vt omen lætius aliunde nulum acciperet, Societatis alicubi rem bene gesturæ, ac feliciter habendæ quam si hostilibus odiis, illic ab omnibus iactaretur: cui eius prognostico, bellè fideliterque successus responderunt.

Rari sunt admodum qui satis capiant, quid iis esset facturum Deus, si totos se illi permitterent, & elaborandos manu artifice diuinæ gratiæ traderent. Rudis atque informis stipes nunquam suspicetur, fingi se posse in statuam quæ pro artis miraculo celebretur. Proinde nec statuarij se scalpro subiecerit, qui *videt in arte*, quid illo fieri valeat: sic multi quos passim videmus de Christiano vix aliquid sapere, non intelligunt se posse Dei munere in sanctos efformari, nisi eius operam perderent, & designato ab eo labori obliterent.

Qui auct ex Deo cognoscere quid ab se velit Deus, siue in optando vitæ instituto, siue in cæteris quæ animum spectant, omni se primum affectu priuato, ac propensione necesse est exuat. Dehinc totum Deo se credat penitus, æqualiter animo paratus ad omnia quæcumque Deus innuerit. Post hæc ne sibi venturas de cælo Epistolas somniet, quibus sua Deus mandata exponat, sed ex oraculis æternæ, & Euangelicæ veritatis, vtrunque æstimet quid agendum, vel omittendum sit, quæ consecutura ex vtroque prospiciet ad finem referens in quem à Deo est conditus: sub qua si adhuc hæsitari perplexus, & dubius, ex morte demum, & supremo post illam iudicio, decretoriè statuat amplecti, quod vellet maximè in eo æternitatis pauendo aditu fecisse.

Deum possidenti, nihil deest, tamen si nihil suppetat; est enim Deus omne bonum, & cum eo nobis quicquid vsquam est boni pariter aduenit: ex quo scribens ad Petrum Contarinum; [cum bono Deo, inquit, satis feliciter nobis hætenus res fluunt, experimurque in dies certius quàm verè id dictum, *nihil habentes, & omnia possidentes*, omnia, inquam, illa quæ promissit Christus adiecturum se querentibus primum regnum Dei: nam si præ omnibus, Dei regnum querentes, accessione reliquorum bonorum cumu-

lantur, iis oro, deesse quid possit, qui præter Dei regnum, profus nihil ambiunt, aut volunt? quorum haudquaquam *de terra pinguedine*, sed de rore cæli, tota felicitas? qui mentem cælo, ac terræ non diuidunt. Sed defixam in cælo integrè totam habent.]

Cui Deus hunc principem, ac summum perfectæ virtutis non indixit gradum, Dei vnus possessione abundè contentum; occurrit secundus in quem enitatur, possessor nempe sit eorum quæ habet, nec ab iis possideri se sinat; & esto, propter Deum illa non deserat, cuncta tamen ad eum referat; & quamlibet multa sint, minoris semper ea pendat illo vno quod esse necessarium Christus pronunciat.

Frequentatæ augustissimæ Eucharistiæ fructus est maximè proprius defendere animum à noxis lethalibus: quare non ideo supersedendum illius accessu, quod sensus molliores diuinorum non experiantur; foret enim perinde, vt qui velit inedia perire quod pane mellito careat, & grati saporis insana cupidine, vitam destruere.

Tametsi virtutes, earumque actus, alijs alia, nobilitate, ac merito antecellant. Haud tamen id cuique vtilius semper est, quod per se est optimum; sed quod præsentibus rerum concurrentium momentis, ei maximè conducit. Ergo si nobis precantibus diuina se bonitas infundet, affluxu doloris ex nostris sceleribus concepti, absurdum fuerit, omisso dolore, transferre animum, ad lætas de natura Dei, eiusque glorijs, alijsve similibus cogitationes. Hoc enim licet, sui ratione præstantius, ac pretiosius; sed huic sua lugenti tunc crimina, diuinæque ad hoc gratia affluent, multo minus conueniens, minusque vtile.

Si tibi Deus vberem præbebit tolerantia segetem, argumentum id erit magnæ sanctitatis, in quam te cupit attollere; ac si voles ab eo fieri valdè sanctus, multam ab eo roga perpeffionum materiam. Nam diuini amoris luculenta flamma, haud alio surgit, quam ex ligno crucis ardentior, quo Christus vsus est ad sacrificium infinitæ suæ caritatis. Aiebat item, ex floribus, & delicijs hominum quicquid potest mellis exfugi, nihil esse ad suauitatem, quam Christi fel, & acetum affundit, hoc est amara, & aspera quæ Christi amore cum Christo perferantur.

Magni in Dei gloriam, magno hominum bono aliquando patrandis, non debent postponi, quæ in eundem finem iam manu tenentur, præstantque pauca, sed solidè fundata, & æuum latura, multis, sed infertis, & facile mutaturis; alioqui non ratò partum amittitur, nec speratum paratur. Quam sententiam, vt verbis, sic rebus agendo confirmauit; ac tum præcipue cum in Hispania, multis locis deferretur illi collegiorum fundatio, quæ ob professorum penuriam cum admitti non possent, nisi iam admiffis detraherentur aliqui professores, spes illas in tempus opportunius reiecit, non passus numerum domus vllius imminui; quòd Collegiorum propagationi præferret religiosam disciplinam, quæ inter paucos ægrè seruetur; vbi vero illam laxari contingeret, inde mox ordini graue damnum acciri,

acciri, vrbes autem suis vtilitatibus fraudari, quas ab hominibus soluta virtutis sperare non possent.

Vt in salutem animarum efficaces sint naturæ dotes, interiori virtutis impulsu eas agi oportet, indeque vires ad rem bene gerendam ducere. Ita illas fortunabit Deus, manumque iis, vt Ioæ Elisæus, potentem imponet, ne tela sine ictu mittant, sed plagas inferant salutare. Præsidia igitur scripturus quibus Societatis instituti sui tueri animam valerent, hoc cæteris omnibus præmisit [ad conseruationem, inquit, & incrementum non solum corporis, id est eorum quæ externa sunt, sed etiam spiritus Societatis, atque ad assecutionem finis, quem sibi præfigit, auxiliij animarum, ad vltimum & supernaturalem suum finem consequendum, media illa quæ cum Deo instrumentum coniungunt, ac disponunt, vt à diuina manu rectè gubernetur, efficaciora sunt, quam quæ illud disponunt erga homines. Huiusmodi est probitas, & virtus, ac præcipuè caritas, & pura intentio diuini seruitij, & familiaritas cum Deo in spiritualibus deuotionis exercitijs, & zelus sincerus animarum ad gloriam eius qui eas creauit, ac redemit, quouis alio emolumento posthabito] hinc Ignatio carior vir simplex excellenti virtute, quam ab scientia donisque alijs egregiè quidem comparatus, sed modicæ virtutis, quamuis & hos fouebat diligenter, ob vtilem in animas operam. Verum si nihil eos commendaret præter nobilitatem, aut literas; iis Societatem absoluebat, quanquam opinione famæque præstantibus, aut eos tamdiu à ministerio animarum amouebat, dum intelligerent, carere se primaria eius muneris parte, virtutis nimirum pietatisque præstantia, cum ex ingenij ornamentis, supellectilem sibi malè arrogarent, etiam iusto ampliorem: vt enim denique de concionibus Ignatij aiebat Lainius, non fuisse illas Quintiliani, & Tullij incude informatas, sed tamen qualibet eloquentia fortiores; tantum potest quiuis, quantam Deus illi vim addit; tantam porro addit, quanto propius atque interius illi coopratur ad suscipiendos eius motus.

Part. 10.
conf. §. 2.

Pietatis cultum, & precandi studium professis, duo par periculum inuehant; copia, & egestas; animi voluptates, & ariditates: illis procliuè est animus intumescat, tanquam meritorum ingentium vsuris, cum excipi debeant in stipem gratuitam, conferri sæpius etiam in eos solitam, qui virtutum sunt egentissimi, his verò facillè tædio, mœrore, ac dissidentia contrahitur animus, velut ab se auersum recogitans Deum, quod sibi frontem non explicet; ac se cum Gelboë montibus, diuina damnatum execratione, quod se rore cœli non recreet. Vtrumque igitur hoc tempus mutuo auxilio sustentandum, ne extra officij limites nos ferat. Pijs ergo defecti solatijs, repetemus animo consolationes præteritas, olim nobis haud quidem ex merito concessas, cum iis nunc etiam indigni habeamur; sed gratuita Dei miseratione, vt catellis humi, arrecto aspectu aliquid, vt possunt ab hero petentibus proiciuntur analectorum aliqua frustula. Delibutos vero liquore cœlestium voluptatum, meminisse oportet, quales nudius tertius squa-

lente velut canicula effemus, futurique non multo post simus, cum is harum deliciarum inhibuerit fontem, qui uti Iob admonet, *Si continuerit aquas omnia siccabimur*. Cauendum præterea dum huius dulcedinis expertes, aridi; & afflicti iacemus, ne quid eorum inuertamus, quæ affluentibus animi gaudiis constitueramus; vice versa, his pleno aluco mentem ferentibus, ne quam voti legem nobis imponamus, præsertim difficilem, & immutabilitatis perpetuæ, sed hoc differamus quoad deferbuerit is calor, per quem, aut sumus parum nostri, aut nostrum modulum audendo excedimus; maturius postea, consiliaria ratione, non affectus impetu decreturi. Quamobrem etiam quod consueuerint motus animi vehementes, hominem facere ab se tantoperè diuersum, planèque alterum; nullam dabat promissis fidem, quibus interdum exleges ab eo è Societate excludendi, efflagitabant retineri; nec ab iis coram supplicibus, flentibus, iurantibus, si vnquam in posterum; vilo modo se flecti passus est, illum enim affectum exerentem se in iurata promissa, & lacrymas, torrentem esse quantocys exsiccandum. Etsi verò induxerit animum, ut eorum nonnullos reciperet, sed nisi post probationes multorum mensium, longa peregrinando itinera, ministeria nosocomiorum, ac demum spontaneas inter nostros pœnas, donec rebus ipsis, operibusque teneretur constans illorum firmaque maturatio.

Franciscus Costerus adhuc tyro, & admodum iuuenis, erat in risum effusor, quòd nouitiis ferè vsu venit. Offendit hunc aliquando vir sanctus, & quidem secum seorsum ridentem; vocato Franciscè, inquit, audio te perpetuo ridere: ad hæc ille demittere oculos, & modestè acerbum aliquid expectare; at ego infert sanctus, ridere fili mi te volo, esseque in domino hilarem, nullam habet religiosus mœrendi causam, multas verò gaudendi; proin iterum hortor sanimo sis semper alacri, & læto, ac futurus es profecto, si humilis, & obediens fueris. Hoc autem eò dico quòd in te videor non vulgare ingenium cernere, dotèque magnis olim gerendis non impares, quæ tibi si fortè non credentur, nisi piè humilis fueris, amarè, dolentèque accipies. Victum quòque ac cœlum Romanum, minùs tibi propitium aduerto, & voles fortassis in Belgium mitti; ego verò te in Siciliam destino. Iam si tibi certa vel munera vel loca designaris, fiet non raro, aut alia omnia de te obedientia statuatur, ex quo tibi mœrorem, & molestiam creare necessariò oportebit: quare ut semper sis lætus, & hilaris, esto humilis semper, ac semper obediens,] quæ planè magis est communis omnibus, & conuenientissima regula, quàm peculiare vnius monitum; nec sanè minùs prodigium religiosus tristis qui extra Deum nihil ambit; quàm lætus, & gestiens qui alia omnia præter Deum querit.

Quibus est refractaria & vehemens indoles, ac modi nescia, ne idcirco virtutem desperent, tanquam supra vires, & ambitus positam, sed ingentes ad domandam naturam spiritus assumant, sciântque vel vnã eiusmodi, sui victoriam, præstare plurimis aliorum facinoribus præclaris, obsequentis

&

& imperturbati ingenij beneficio editis, nitente in oppositum nemine: hos vero ad Deum per virtutis aspera progressus, Petri fluctus calcantis incessum videri, vbi quanquam semel timuerit, & mergi cœperit; cœteris tamen qui navi ad Christum veniebant, celerius, & gloriosius appulit. Præterquam quod solet naturæ acerbitas, & cruda temperies si tandem se fregerit, & pietatis ardore excoxerit, magnorum ad Dei gloriam capax euadere: illam enim elatæ ferociam indolis, virtutis arbitrio, vsuque commissam nec esse contentam vulgaribus; nec debilitari leuibus, aut remitti. Quapropter Ignatius eiusmodi homines frangendi sui serio cupidos, quanquam turbulenter interdum exumperent; ferebat tamen patientius, quam alios quosdam mitiores minùsve culpandos. Sacerdotes duos communi ex causa eiectionem commeritos cum reprehenderet; alter impatientiam verbis liberioribus effudit; vultum alter in sinum turbidus demisit, & petitione veniæ omisâ, contemptum quem silentio premebat, iudicij prætulit. Sanctus exploratum amborum genium probè callens, retento qui magis reus videbatur, secundum hunc sæculo reddidit.

Nisi sit veritas, caritati comes, & humanitati, iam nec humanitas nec caritas fuerit, sed fraus, & vanitas: quare nunquam tantis aures ditandæ sunt promissis, quin facta valeant ipsis ex æquo respondere; expedit quin imò nihil in crastinum polliceri, quod non possis hodie præstare.

Afflictationes vltro neæ mensura æquali diuidi singulis non possunt, nec ab iis eadem perpetuò teneri, non sumus Domini corporis, sed Deus; huius nobis haud magis reddenda est ratio, deliciis in culpam aliquam emolliti; quam seueritate nimia eneruari, quanquam id diuini honoris, & meriti nostri gratia, effectum: si aduersus mentem perduellis caro, insultus mœnerit insolentes, pœnarum vicissim insolentia dometur, subductis quibus oblectatur, incussis quibus affligitur, donec petulantia posita ad seruitutis officium redigatur. Ast vbi cum mente, induciarum, aut pacis fidem seruat; nōsque versus Deum, experimur animum ad eò constantem, vt mortem obire millies, quam semel offensum habere malimus; tunc is modus pœnarum corpori imperandus, qui mentis conatus nec impediatur, nec retardet; sed in eius obsequia potiùs, attenuatam carnem faciat expeditiorem: quo monito Franciscum Borgiam, priusquam sæculo exiret, sæuientem in corpus immoderatus represit. Est tamen inuentu difficilis mensura hæc domandi corporis, quæ in medio sita, vltro citrouè non excedat; prærigiastrix enim *ελαστία*, leues corporis castigationes, pro immani pondere representat, & valetudinem vitamque oppressuro: quare aduertit sanctus, non esse sensui credendum, mox vt incipit queri, & tumultuari, nec omnibus statim exonerandum molestiis, sed aliis nihilo minoribus mutandas, dum aut rationis, aut diuinæ lucis effulgeat radius, qui nostris viribus æquam nobis earum mediocritatem definiat.

Homines à brutis ratione secerni dicitabat; ratione frænari non animi tantum impotentes motus, ne in verba factæ nos agant, ab homine, ra-

tione prædicto aliena; sed pios etiam affectus, ne impetum animi, sed delectum sequantur, in quo ipse profus excelluit; nam usque adeo (quod alias diximus) in manu habuit motus omnes, ut iis ratio, & præter semper, & moderaretur; unde factum, dictoque, licet improuis, nihil effundebat quod non multo ante diu cogitatum, & pro grauitate digestum videretur. Pius verò sanctisque impulsibus, nihil indulsit, nisi quod scopo diuinæ gloriæ, quem sibi præfixerat, & conditioni quam profitebatur optimè conueniret; calcatis fortiter desideriis esto probis, & sanctis, sed priuato magis, quam Ordinis Patri opportunis; & sui potius vnus, quam hominum omnium vtilitate ardentibus. Ne verò nostris decernendis contingat decipi, spectanda sunt velut aliena, de quibus nostrum queratur iudicium; non nostri, sed veri studio, rationisque proferendum. Decretum verò quicquid erit, haberi tamen prius fixum, atque immobile non debet (etsi omnes exhaulerit humanæ prudentiæ regulas) quam eiusdem examen in luce diuinæ præsentiae integretur, fundanturque super eo apud Deum preces: fit enim persæpè, ut prospectus humani, excursus breuis, & turbidus, ea non videat, quæ vel precatio humilis, vel per se splendor æternæ regulæ manifestat, quod vir sanctus vsu inuiolabili obseruabat; quantumlibet enim ad societatis bonum pertinerent, quæ diuturna secum meditatione, precatone cum Deo contulerat; consultorum tamen de iis sententiam exquirens, sic in partem vtramque sincerè ac frigidè proponebat, ut in quam vergeret, diuinari non posset.

Impugnaturus hominem-dæmon, primùm circumspicit qua parte debilior, & qua neglectior, eò machinas admouet, illac impressionem facit. Quò vero natura suoapte pondere inclinatur, illò ruinam impellit, & cum ea in nos ipsos coniurat animi nostri perturbatione, cui permissum à nobis nostri arbitrium notat. Vtitur etiam præsentis animi comparatione, ut in extrema nos rapiat, nam cuius viderit conscientiam laxiorem, id ager ut fiat licentior; è contrario si piè timidam, & angustiorem, adstringet hunc meticulosius, ut ille ex leuibus in capitalia deuoluatur; hic officiorum minutiis scrupulosius pendendis, discruciet sese, & perplexæ mentis inquietudine ad insaniam agitatus, denique desperet. Nullum ei tempus ad inuadendum commodius nocturno, maximè subito cum euigilamus, ratione adhuc semisomni, & hostis secunda solitudo ad hæc, & nullus præter nos consiliarius; nihil enim dæmon, nisi occultis molitionibus magnopere promouet, iisque palam factis confusus, vix pugnam sustinet. Aduertendum quoque, labendi metum ab eo nobis interdum eximi, ut securiores in lapsum protrudat; monstruosa interdum terriculamenta pauidis obui-ci, quo dissidentia virium animis fracti abiiciamus spem omnem repugnandi, & panè victori manus demus. Tunc verò, ut solent femina cum maritis rixantes ignavis, & timidis, efferatur insolentius, & insanit. Eius similiter dolus est, cum ab instituta sanctoris vitæ ratione dimouere aliquem non valet, ut reiiciat illum in pristina deuia, depingere illi condi-

tionis

tionis alterius bonæ quidem, sed à proposito alienæ, piam quandam blandamque speciem; vt eius quærendæ studio, quam ei fingit meliorem, quæsitam deserat, quæ optima erat, eique maximè congrua. Sic iis qui solitudinem adamariunt, vitam ostentat sudore nobili, in proximorum salutem exercitam, & Apostolorum exemplo consecratam; vicissim hanc profitentibus, eremi silentia, velut beatæ præludia quietis describit. Aliis pariter in rebus, vt affectum iam opus egregium extorqueat nobis de manibus, maioris alterius desiderio nos vrget, & stimulat, quod vafet præuidet nunquam omnino confectum iri, factu tamen interea pronum, & obuium describit, donec illius cupidine à præsentibus nos tandem obduxerit. Ab eo autem quo nos incenderat, vt etiam auocet, artes nouas molitur, nodos nouos, & difficultates, quas ante celarat improbus, ostendit insuperabiles. Postremo Deus extra illa quæ seruat, victoribus dæmonum, æterna præmia, hic interim illos in iis efficit fortiores, in quibus fuerint vehementius impugnati, & beatarum voluptatum ybertinam copiam, confectozum certaminum ærumnosis laboribus reponit.

Vsitatum est dæmoni, foris quàm domi res potius gerere, & quoad valet sanctitatis magnificam speciem, rerumque ad sensum admirabilem, incautis inducere, qua illos in tumorem agat, spectatores illorum in fraudem. Contra Deus interius magis, quàm exterius hominem elaborat, & excolit: solidarum virtutum pretiosa structura animum exornans, & vera sanctimonia locupletans; tametsi nonnunquam præter morem, intimè sibi familiares, & in paucis fidos, tot donis animi cumulat, vt in corpus etiam redundent. Documenti huius occasio fuit, ex familia S. Dominici amicus, narrauerat is viro sancto de moniali eiusdem ordinis prope Bononiam; consueuisse illam abduci à sensibus, vt nec acu puncta, nec igne vstulata sentiret quicquam, dumtaxat vno reuocantis antistitæ præcepto, ad vsum sensuum rediret: prodebat quandoque manuum, & pedum vulnera; hiabat ei latus; caput circumstuebat sanguine, velut spinea transfixum corona. Ex quibus Ignatius laudauit nihil, præter illam parendo celeritatem, ad præsidis suæ iussa, in sensus redire docilem: post religiosi vero amici, discessum, Ribadeneiræ quæ mox retuli dixit. Quam sapienter id, quamque prouidè, docuit ipsa res, paulo enim post tota illa scena sanctitatis mirabiliter personatæ, præstigiis dæmonum concinnata, nudata est, merusque apparuit mulierculæ deceptæ ludus. Quamobrem istos in diuina raptus, alienationes à corpore, & istiusmodi peregrina nolebat ab suis haberi pro legitima trutina sanctitatis, reprehenditque asperius Martinum à S. Cruce, tunc in pietate, vt in Societate nouitium quod illam in Hispania Famosam Magdalenam à cruce, sanctimoniam nomine laudaret, quam cum multiplex, & stupenda diuini fauoris videretur ornasse testificatio, deprehensa est tandem malefica, & arcani, atque domestici cum hoste maligno commercij, de cuius histrionia ducebat ludos illos, quibus aucupabatur famam inclitæ sanctitatis, donec tandem comperta, tulit ab
facto

sacro tribunali condignum impietatis & fraudulentæ supplicium. Huic consequens fuit aliud Ignatii dictum. Oportere esse, *hominem interiore* plurisque ducere compressionem priuati arbitrij, quam vitam mortuo restitutam. Tanti vero apud illum fuit virtus interior, & quæ lucent exterius ac splendent adeo timuit, vt morem spontaneæ afflictationis palam extra ordinem susceptæ subinde suis abrumperet, tum vt meminissent præstare victimis Obedientiam; tum ne adhuc infirmi inde inaniter se efferrent. Itaque Hispanum adiutorem, operis faciendi, & discrucianti sui mirificè audum tempus omne maioris ieiunij solo pane, & aqua poscentem exigere; nec ideo quicquam de quotidiano labore remittere, permisit quidem suæ obsequeretur pietati, semper enim Deo intra instituti limites vnumquemque mouenti velificabatur. Quod tamen is frater parem in frangendis animi motibus, vt in cohercendo corpore, non poneret curam, ac ne item peracto, tam prolixo ieiunij penso, sentiret de se aut æquo aitius, aut de aliis abiectius, iussit illum die veneris sancto, in communi mensa piscibus, cibisque vti communibus. Quo facto, eximie ad intactum ieiunij, in quo pergere parabat meritum laudem Obedientiæ maiorem adiunxit, & priuati affectus, etiam in bonis proculcationem.

Quibusdam publica acerbè dolere solitis, & querimonias non consolabiles in sæculi sui correctionem mittentibus auctor erat, vt eas in se vtilius verteret, quas frustra in aliis conferebant, & hoc illis videndum præscribebat, quorum esset in supremo iudicio repetenda ex iis ratio; parandam de iis satisfactionem, vt quæ propriè nostra sint, non autem aliena quæ sunt extra fines nostri officij posita. Pulchre autem in hanc rem aiebat, cui foret propositum, vel pro potestate, vel pro religione officij, mundum emendare, huic à seipso ducenda esse initia; tum ad familiam propriam; post ad ciuitatem cæterarum primariam veniendum sic processurum feliciter, quod alias frustra tentaretur.

Quem tenet labor alienæ salutis occupatum, efficacius semper modestia humilis quam auctoritas iuuerit, vincetque cedendo potentius, quam pugnando. Cum cœpit Romæ docere Societas adfuerit quamprimum aliqui externarum scholarum præceptores, quos discipulorum dilabens numerus, & quod consequens erat, stipendiorum, proritabat; indignari ergo, furete, conuictis nostros fœdè impudentèrque incessere, sed modesto ad hæc eorum silentio confusi abierunt. Quod aliis quoque in vrbibus cum credibile esset euenturum, dedit quaquà versum Epistolas vir sanctus, vetans quicquam eiusmodi hominibus nisi humile responderi. Ignorantiam (quod primum obiectabant) si ipsi exprobrarent, de illa ne consideretur, nec iis deferretur doctrinæ periclitatio; sed hoc tantummodo placidè iis satisficeret, esse nos probe scientiæ nostræ sat modicæ conscios; id exiguum quod sciremus, libenter aliis tradere qui nescirent. Addebat insuper magna feliciter ex humilibus assurgere, vtpote solo fundata idoneo. Vnde illud eius Lainio, & Salmeroni præscriptum egregium, Tridenti non ante in synodi conspectum

conspicuum venirent, quàm elementa fidei Christianæ pueros docuissent, & nosocomijs famularem operam nauassent. Iam quosdam homines ardore quam prudentia maiori, qui vt boni aliquid facerent plus mali decuplo consciscabant, qui non verebantur cum præsidibus litigare, & cum alijs diffidia ferere, ex quo plus iacturæ quam lucri; offensionis quam exempli, hos inquam aiebat ædificare altera manu, destruere altera, atque vt vnum lapidem ponerent, aliorum centum quater commissuras. Sic inter alios Adrianum Adriani vehementissimè improbauit, cuius in adiungendis Societati adolescentibus duobus feruida præcipitatio, Louanienfes omnes linguis, & odijs in Societatem armauerat: vt autem cuique censebat vel vnum boni securi gradum, anteponi sexcentis debere, salutis periculo quærendis; hand secus in alijs iuuandis, boni aliquid non magni, sed exemplo bono, & sedato factum, præstare bonis quibuslibet maioribus, sed offensionum, turbatumque causas præbituris. Vnde quibus locis Episcopi, auersam ab Societate gerebant animum, illic patribus nostris, vsum prærogatiui iuris à Pontifice indulti, vel adimebat, vel arctabat; ne si iusto maiora tentassent, turbatum fierent auctores, malens pauca tuto, & placidè ab ijs fieri, quàm tumultuosè, & ambiguo successu quamplurima.

Qui religiosi Ordinis homines ad procuracionem diuini obsequij adhibent, cum detrimento communis illorum regulæ; arborem perdunt, vt fructum decerpant. Quæ fuit ratio cur Duci Ferrariæ, quamquam Societatis peramanti, valdeque in eam benefico, non potuerit assentiri, cum vnum ex Patribus optaret principi filio præceptorem, sed extra Collegium in aula victurum. Illos item qui Collegia regebant, vetuit sese præsulibus commodare, si ab Collegijs eorum longinquitas, videretur disciplinæ domesticæ aliquid obfutura; & hac potissimum de causa Quæstorum factorum officium defugit, quod Societati deferebatur in Lusitania, damni scilicet timore, quod Societati nimis pronum erat ingruere, si ea susciperet munera quorum administri ab iure obedientiæ, iure eximio immunes fierent, & ab Rectorum imperio soluti.

Trahendis priuata consuetudine ad Deum hominibus, nihil æquè conducere putabat, vt *omnibus omnia fieri*, seque ad ingenium cuiusque conditionem, & habitum prudenter fingere; sic futurum (quod ante adnotauit) vt illorum esset, noster initio cum ijs congressus; illorum vero à nobis digressus, noster, & Dei esset: susceptis enim eorum affectibus, & rationibus, transformatoque in eorum genium animo; leni flexu ad salutis negotia veniri, gradu facto per ea quæ sermoni prius materiam dederant. Sic illos suo prope pondere, pane absque sensu induere sese, in solida, & sancta consilia. Qua industria vir sanctus, conuersiones fecit admirandas: in quibus illa meritò censetur, quam dum Lutetiæ daret operam literis peregit, ea in hunc modum confecta est. Occurrit illi per urbem homo præteriens, ab cultu, & corpore malè habitus, suspirijs, gemitu, pallore, desperationem vndique præferens, quam & Ignatio Deus aperuit; quare

ad socium, perge ait, & hunc affectare; quicquid autem illum parare videris, finge te id quoque animo destinasse; adero interim, & meas partes agam. Abit comes, & desperandum extra urbem eò consequitur, ubi semotus ab arbitris mortem sibi violentam decreuerat. Hic versis in eum oculis, anxio & ipse similis, & suas ærumnas lamentabiliter dolenti, quærit ex eo quis? qua causa suspiret? cur eum locum caperet? ut vitam, inquit, crudelem abrumpam, & semel moriens longum mori absoluam, quo per gradus malorum perpetuos, peius quotidie peteo, impar deinceps totinfortunius, nulla spe ullius remedij perferendis: & hoc, subdit comes me item diseruciat, vitæ infelicitas quam traho miser, & calamitatibus afflictus, mortemque continuo in solatium quod vnum superest, inclamans, & captans, velut vnum tot aduersorum præmium. His alter iam confidentior, dolori exitum laxare, ac suas retexere, & exaggerare miseras quibus adigeretur ad laqueum; cum superueniens Ignatius, quasi aliquid habens illic negotij, contuitusque quem præmiserat socium, tristem, obrutum malis, & desperati mæroris inditia toto ore adumbrantem; quid rei sit ex eo interrogat: ille hominem graphicè exhibens, certum manu propria interire, alterius clades, & ærumnas, ut si suæ forent Ignatio narrare, easque proferre perdendi sui causas, quas solent extra se positi qui dolent. Tunc vero Ignatius paulatim verbis lenibus solari, dehortari à cæpto, magno affectu intimæ caritatis, docere atque pervincere, quàm esset improvidum, ac stultum breuissimi doloris impatientia, vitam proicere, quasi nihil præterea passuram mali; cum è contrario inde esset pœnas initura cruciatuum æternorum. Ad hæc catus socius sensim manus dare, cæcitatem fateri, veniam à Deo poscere, versusque ad verè desperantem, quem obliquè petebat Ignatius ex eo quærete, quid ei videretur? sibi quidem videri hunc hominem recta suadere, & credi missum diuinitus ad amborum salutem; addere etiam de suo quæ ad restituendum integrè miserum succurrebant. Et processit prorsus ex animo fabula, suæque infelix dementiæ conscius, & compos, cœpit Deo confisus sperare meliora, rediitque in urbem, constanti proposito tolerantia munitus, ad exigendas vitæ huius ærumnas clementius.

Agendi cum feminis, alioqui piis, familiaritas nimia ignem ferè, vel vrentem creat, vel fumum denigrantem. Patri cuidam cum extra socij conspectum ægrotam mulierem audisset confitentem, valuit ad defensionem aliquam quod esset senex verè sanctus, luit tamen exempli noxam publica flagellatione, psalmorum septem recitationi adæquata. Ne apud Indos quidem, ubi tanta paucitas nostrorum, passus est nostros absque sociis ire. Laudauit etiam in nostris senibus munditiem quandam, modestam & grauem, compositi scilicet ornatique animi indicem: contra iuuenes probabat exteriorem cultum neglectui ducere, placendique esse incurios, haud quidem in eo sordidum, aut incompositum aliquid desiderans, sed affectatam diligentiam reprehendens, quæ mollius quiddam, & delicatius saperet. Nouitium igitur cum audiret, singulari extra morem cura, sapone manus expolire,

polire, sedulo in eum intendit oculos, vt sciret simpliori, & innato nitore studio, an periculosa placendi vanitate id ageret.

Dei causa ab Deo secedere; seu contemplandi assiduitatem, conuertendorum hominum occasionibus posthabere, iactura est quæstuosissima. Nana præter meritum operæ, cuius pretium, animæ lucrum est, vbi postea nosmet ad Deum recipimus, multo se in nos effundit largius, quàm si intepescendi metu, solitarij semper nobiscum egissemus; vocabátque hunc, influxus mutui circulum, quo nos Dei amore precando inflammatos, emittit caritas, vt eodem alios incendamus igne; & hæc vice versa institutio illorum, qui erant diuinorum rudes, eorumque ad Deum conuersio facit nos Deo cariores, aptioresque donis eius precatione obtinendis, tametsi quoque nihil obesset quo minus semper in Deum intenti, prodiremus ad opem alijs ferendam; præstat enim hoc vsus diuinæ præsentia, qui Deum vbique in omnibus, & videt præsentem, & diligit.

Qui passim cum hominibus versatur vt eos Deo subiiciat, *in medio nationis prauæ* versari se statuat, valebit hæc illi persuasio ad præuertenda fastidia sordium, quibus vt plurimum inquinantur; vtpote meditato, non ad aurum tractandum, sed lutum venisse; acuet etiam in sui custodia eius curam, ne in se admittat lepram, & scabiem, quibus illos satagit defricare. Prostebatur nihilominus sibi satis integrum non fore, cum aliquo ex Societate, qui lethali teneretur culpa, noctem vnã sub eodem tecto exigere.

Ne cuiusquam factum criminis damnaremus, spectandam aiebat eius mentem, quæ esset sapias proba, & innocens, licet facti species culparetur; vbi vero scelus nimium euidens, bona mente prætexi non liceret, excusandam esse tentationis violentiam, cui aut peius, aut pariter cessuri fuisset; eius tamen fuit acuminis in rebus passim manifestè prauis, bona mente, & probò reorum consilio eleuandis, vt domi in prouerbium abirent, *Interpretationes Ignatij.*

In cœtu sanctorum hominum nequit sceleratas diu consistere, tùm quod sibi vim infert perpetuam, arte coacta simulandi se esse quod non est; tùm quod hunc Deus non diu sustinet. Fuit Romæ frater ex quo frugis non bonæ indicia prodibant, exposuit illa Manareus Ignatio, quærens essetne sacra Eucharistia arcendus; ne abuteretur illa sacrilegè. Minimè vero, inquit, Ignatius, ne ad hoc vsque procedatur, rem Deo permittito, hac ipsa via reum is deteget: & detexit planè, fuitque illi diuina hostia quod Iudæ panis à Christo acceptus, paulo enim post personam deposuit, eiectusque est è Societate.

Non mutat mores cœli mutatio, & seipsum secum circumferens improbus, vix erit hic quam alibi melior. Quamobrem inquietos, & disciplinæ indociles, spe aliqua emendationis handquaquam Collegiis mouebat, vt qui essent: vbique aduersantes sibi, & turbandi sui, idcirco materiam nacturi quod eundem vbique religiosæ disciplinæ neruum vigere oporteret.

Aiebat sibi vtilē soli, non esse idoneum ad Societatem, quam instituti ratio, salutē alienā haud minus obstringeret, quā suā. Igitur aliquem perspectā inutilitatis ē Societate dimissurus, nihil mouebatur ab iis, qui dicerent saltem illum in Societate saluum fore; nec esse quāstum vnius animā spernendum; erat enim hęc eius responsio, ad hoc illi alios ordines in promptu esse, in eum finem institutos. Magni attamen fecit, summēque vtilēs censuit viros eximia virtute, sed tenui ad iuuandos homines doctrina, illos enim exemplo concionari eloquenter, & vel sui aspectu persuadere probitatem, etiam nonnunquam validiūs, quā qui essent dicendi præsidiis optimē instructi.

Qui præsēt Rectoribus, vel potestatis suā administris, imprudenter agit, si transfert in se illorum curas, iisque vtitur solum, ad ea in opus conferenda quā ipse mandarit. Primum quia Deus peculiari ope vnicuique adest, vt concediti muneris, partes optimē impleat. 2. deinde qui videt sibi præpositum, aratrum & falcem in omnia mittere, omnia illi tacitē remittit; nec ad illa eam industriam, & affectum affert optati euentus, qui potest & solet afferri cum res velut propriā aguntur. 3. Tertid quia experientia muneris, multo vsu, tractantem multa docuerit, quā nequit qui præsēt de suo cerebro hausisse. 4. Quarto loco, multa intercidunt, quorum pendet ex singularibus adiunctis deliberatio, quā certē qui res per se non tractat, non potest cognoscere. 5. Præstat denique, ministrorum si quā errauerint, emendationem seruare sibi præpositos, quā si à ministris ipsos necesse sit postmodum corrigi, legemque ab iis accipere velut eorum, quā iubent imperitos.

Sapius quidem sancti, sed minus prudentes, res magnas rectius ad felicem exitum perducunt, quā prudentiores, verum minus sancti. Nam cum decernendo, Deum adhibeant consiliarium, eiusque toti fiducia nitantur, vias illis ad conficienda negotia aperit, & eorum conatus fortunat. Vt plurimum tamen regendis aliis manca est, & mutila sanctitas si sola fuerit, magno enim præterea iudicio, magna prudentia opus est. Alioqui totius gubernationis administratio transfertur in alios, qui agnoscuntur necessarij ad præuertendos imprudentiæ lapsus, quos solitaria sanctitas ferē non valet deuitare.

Tironum virtuti, maximē iuniorum, periculosa negotia perperam creduntur; nam & ætas in iis ad bonum, & malum facilis; & nouitia pietas, instar gemmarū est in plantis, quæ primo vere, se lætæ ac celeres proferunt, sed fluxæ adeo, vt pæne contactu exarescant. Ab iis quidem sanctus experientia illa seuerē exigebat, quæ constitutionibus indicuntur; nam Societatem inituris, non debet, vt minimum, virtutis solidæ deesse is gradus, qui prorsus ad hoc necessarius. Verum in aliud periculosius certamen illos non mittebat, veritus ne nondum satis firmo pede consisterent. Vnde per parentum impugnationes constanter deuictas, adscriptos in tyrocinium, procul ab iis femouebat, etiam extra Italiam. Inde illa quoque suauitas, & miseratio

miseratio, cum hominum suavis, aut dæmonum impellerentur ad deserendam stationem; illa item in eos asperitas à quibus aliquid inconsultè, iis in hoc genere, offendiculi poneretur. Patrem enim quendam, & arguit, & castigauit seuerius, quod piis de rebus cum nouitio colloquens, exempla proferret alieni ab nostros instituti, velut, inquit, deessent domestica, & magnæ virtutis homines in Societate, qui possent produci, absque periculo tironis à proposito suo commouendi, afficiendique ad aliud.

Non potest religiosa familia, quæ aliunde non victitat nisi quotidiana stipe, primigenium institutum diu retinere, si asperitatem vitæ, cultu austero nec præferat, nec suam iuuandis aliis operam impendat. Quod eius ad quosdam monitum, vt docet optima ratio, ita res ipsa confirmauit. Mouentur enim ad religiosos piis alendos subsidiis Christiani, vel utilitate animorum quam ex iis percipiunt; vel reuerentia sanctitatis quam iis conciliat austeri cultus, & habitus religiosus horror, summæque asperitatis opinio. Imò & de illo quem, vt libro secundo memini, Hieronymus Natalis initio hæsitans consuluit, Antonio Maioricensi eremita, quod prædixerat Ignatius euenit; Romam enim peregrinatus est anno 1546. suisque cum Ignatio prolixè pertractatis, illum miratus est, haud tamen pariter ab eo probatus; quod pondus in se suscepisset asperitatis tantæ, cui perferendæ nunquam esset futurus. Igitur Natali interroganti, ecquid illo denique visum esset? Respondit non abiturum triennium, quin solitudini, & voluntariis pœnis, valediceret eremita. Cuius responsi prudentiam ratam fecit illa mutatio, ratione illi & experientia præmonstrata, quibus vti tunc in rebus diuinis pro certa regula poterat. Nam cui non adest id robur animi, ac virtutis, vt dilabente corpore sustentare se fortiter valeat innixus corpori animus; is immodica, & cruda sui ipsius afflictatione attritus, & confectus, cogitur eam deserere; cum valetudine per eam amissa, ineptus euadit ad teneritates illas dulcium sensuum fruendas, quibus inter orandum mergebatur, & quas habent pro sanctimonix medulla, qui nihil præterea in ea grandius, excelsiusque norunt suspicere. Sed hæc de Ignatij effatis prudentibus, & sapientia cœlesti sufficiant.

Vulgata statim viri sancti morte, tanta mox confluit veneratura sanctum corpus, omnis generis multitudo, vt vnus ex Cardinalibus ægrè totis suorum viribus turbam periruperit, osculaturus eius manus, & earum tactu consecraturus precatoriam coronam. In templo vero postquam publicè collocatus testatur Fabritius de Maximis nobilis Romanus, se tunc iuuenem, vt erat, & robustum, nullis conatibus per confertam multitudinem valuisse penetrare ad sacrum cadaver; quod propterea validis defendendum fuit repagulis, ne pietas populi vestes illic carnesque detraheret, cum alia quæ eius fuerant, iam sibi vi quadam extorta abstulissent viri auctoritatis præcipuæ. Postquam biduo inhumatum seruari placuisset, Augusti primo post vesperum ligneo inclusum sarcophago, in Societatis templo conditum est quod S. Mariæ de via dicebatur, in sacello maiori, & Euangelij

XXXVIII

Sepultura
Ignatij & im-
pæ mi, aou-
lum.

ad latus. Inter hæc Romana mulier Bernardina, vxor Andrea Neruecij Pifani, interfuerat concioni quam de beati-vita, & meritis Benedictus Palmius habuit, duxerat secum annorum quatuordecim filiam strumis scdum in modum deformatam, & ab quatuor medicis qui frustra illam, quin-quennio amplius, curarant pro insanabili destitutam. Sensit mox dicente Palmio, magna se confidentia animari, exorandæ pro filia intercessore Ignatio sanitatis, cum antè iam deliberasset de illa in Galliam deducenda, vt regis Christianissimi solempni tactu curaretur. Sed cum in cassum tentasset omnia, vt filiam suam ad sacri cadaueris contactum applicaret, priusquam sepulchro clauderetur, spe tamen erecta patribus supplicat ne grauentur aliquas beati reliquias agrotæ filia applicare. Fecit id P. Cornelius Vischauenus, panniculum admouet quo vltus erat Ignatius, cum repente multorum in oculis vlcera obducuntur, sanatur puella, mater incredibili gaudio gestiens domum redit.

XXXIX.
*Translatio-
nes corporis
S. Ignatij, &
qua in iis
contigere.*

Quieuit in eo sacello sacrum corpus, dum anno 1568. dandus fuit fundamentis locus, quæ ædificando domus professe templo pandebantur; tunc vero Iulij 31. aliam in partem veteris templi translatum est, à Francisco Borgia Societati Præposito. Romæ per id tempus agebat Iulius Mancinellus magnus in paucis Dei seruus, & crebris ab eo supra humanam consuetudinem, priuilegijs auctus: is translationis designata, omnino inscius, pridie quàm ea fieret audire sub noctem musicorum concentus Dei laudes canentium cœpit, suauitate vocum, & symphonix tanta, vt se inter beatos versari crederet, & perfunderetur iucunditate mirabili pietatis. Noctem totam tenuere hi cantus, nec illos postridie audire desuit, donec translatum viri sancti cadauer suo deponeretur loco: agnouit autem tunc, fuisse festis beatorum quoque lætitijs celebratum. Templo domus professe, cui nomen Iesus, Alexandri Farnesij Cardinalis regali magnificentia absoluto, easdem reliquias in illud retulit Claudius Aquaiua Præpositus 19. Nouemb. anno 1587. in conuentu Patrum, qui procuratores ex omnibus Societatis Prouincijs tunc Romæ aderant, & sub dextrum latus aræ maioris lapide condidit, breui hac Epigraphe insculpto. *Ignatio Societatis Iesu Fundatori.* Quæ quidem translatio altera, miro est ornata spectaculo; nam cum in Sacratio prope quod effossa fuerant, beata ossa interquiescerent, confluerentque interea multi ex Patribus ad eorum venerationem, videre illa quidam stellulis vndique conspersa splendore viuido, & magnitudine aureos totidem assimilantibus.

Et planè videbatur Deus Ignatij filiis animos subdere ad venerationem tanti Patris, priuatis augustiorem affectibus, qui licet arderent magnoperè, sed inhibebant se arctius, ab omni indicio, quod cultum publicum oleret; idque tum summæ modestiæ, tum quadam illorum temporum ratione: imò tantum abest, eius cultum re vlla nostri promouerent; vt nec pietati alienæ argumentum vllum venerationis ad eius sepulchrum permitterent, contigitque, vt vno, & eodem die appensas illic ab homine, voti concepti

reo,

reo, lucernas septem, amouerent. Sed Præpositi Aquauitæ duriorem hac in re modestiam, fregit propensus Bellarmini, & Baronij erga B. Ignatium animus, cum in Sacro Collegio auctoritate præcipua eminent. Anno enim supra sesquimillesimum nonagesimo nono, sibi vltro deposcit Bellarminus, vt ad sepulchrum Ignatij nouos in se ac nostris in communem parentem affectus, priuata moueret allocutione. Imminebat anniuersarius eius obitus dies; & Cardinalis Baronius rem edoctus adesse decreuerat, vt eius viri memoriam, ac merita coleret, quem patri suo S. Philippo Nerio, & olim superstitem, & defunctum; semper honoratum, semper sanctum fuisse dicerat. Fructum tulit panegyris argumento, & dicenti parem, Ignatij virtus, & merita, ex singulis probata capitibus, quibus debet perfecta sanctitas constare; atque vt erat sacrorum rituum mirè intelligens, ex probatis confecit, nihil ei deesse, vt in album sanctorum referretur. Quibus omnium mentes cum vehementer commouisset, tum Baronij præsertim, qui ad sancti sepulchrum prouolutus, post precationem bene longam, multis osculis humum pressit quæ ossa illius contegebat. Surgens inde, & ad Patres conuersus; auditor, inquit veneram, non orator, sed egit in me Bellarmini oratio, quod aquæ fluminum quæ pistrinenses molas circumagunt quantumvis per se graues, & immotas; aliisque in laudem Ignatij præclare additis, interrogauit cur eius tabulam nondum sepulchro appendissent, & benignè carpens quod timidius modesti, viderentur de illo sentire humiliter, & in illum parcius affici; afferri tabulam ad se iussit, scalisque conscensis, eam suis ipsemet manibus sepulchro affixit, vnâque hinc inde anathemata, quæ piorum liberalitas ante obtulerat. Post quæ denuò proiectus in genua preces fudit, simulque Bellarminus, idemque cum iis Patres omnes, manantibus præ gaudio lacrymis præstitere. Nacta hunc aditum populi pietas, eo in dies euasit auctior, quo non Romæ solum, sed orbe toto magnis eam diuina bonitas incendebat miraculis intercessore Ignatio patris. Quibus permotus Paulus V. Pontifex maximus anno 1605, probauit de vita, & miraculis serui Dei Ignatij legitime inquiri, & cognitionem iuridicam instrui: his ritè denique peractis, rogatu summorum totius ferme Europæ Principum; votis item supplicibus Aragoniæ, Valentia, Castellæ ac Toleti Regnorū, & Catalanensis principatus, anno Christi 1609, de more Beatum pronuntiauit Ignatium, missaque & officio coli eius memoriâ concessit. Verum ad summos sanctorum honores solemniter ei decernendos, quam densa miracula, quot regum ac principum supplicationes concurrerint, ex Nicolao Zambeccario Pontificij confessus patrono quam ex me gratius legitur. Hic in eo concessu coram Gregorio XV. orationem ad eum supplicem de adscribendo sanctis Ignatio sic clausit. [Hæc inquam omnia effecere, vt de eiusdem honoribus, qui sanctis viris exhibentur, ab hac sancta sede impetrandis tantoperè laborauerint non modò ciuitates, ac populi qui perennibus Ignatij perfruuntur beneficiis; sed missis supplicibus litteris iam tum ad Clementem octauum Catholici Hispaniarum Reges, Philippus secundus,

cundus, ac tertius; Sigismundus Poloniae Rex, Maria imperatrix; Margari-
ta regina Hispaniarum; alique principes, ac factorum Antistites id postu-
lauerint: idemque à Paulo V. iidem principes, quibus Christianissimi regis
Henrici quarti postulatam accessit, enixè repetierint. A te verò Beatissimè
Pater vbi primum ad Apostolatus fastigium, totius Christianae Reipublicae
gratulatione euectus es, nosti quo ardore Ludouicus tertius decimus Galliae
Rex Christianissimus efflagitauerit, vt in sanctorum numerum referas eum,
quem adoptatum esse à se patronum ad regnum suum ab haeresi purgandum,
testatur, in litteris ad te tanta efficacitate conscriptis, vt affirmare non du-
bitet fauores, ac beneficia quamuis magna, quae à liberalitate tua susceptu-
rus est, non tanti apud se futura, quanti hoc vnum Ignatij decus merito
existimabit. Cuius tu flagrantissimis, ac saepe iteratis precibus benignè an-
nuens confectam iam huiusce causae relationem delectis Patribus ex hoc
amplissimo Senatu commisit. Accessere sub idem tempus, & Maximilia-
ni vtriusque Bauariae ducis; & Ferdinandi Imperatoris litterae, tanto studio,
votisque idem contententium, vt alter hoc vnum pro suis in Pragensi bello
laboribus praemium ab Apostolica sede postulet; Alter ad Germaniae præ-
sidium, ornamentumque pertinere diceret; si inter sanctos coleretur is, cui-
us tum vita, tum ordo ad defensionem Germaniae à Deo electus sit, &c.]

Hæc coram Pontificè aduocatus. Horum ergo excellentia meritorum,
& tantarum pondere intercessionum permotus Gregorius XV. (Cuius pro-
pterea æternam memoriam colet Societas) anno 1622. 12. Martij qui S.
Gregorio Magno celebritate anniuersaria sacer est, communi totius Eccle-
siae adplausu, eum more solemniori retulit inter sanctos, eique sanctorum ho-
nores decreuit. Qui vero Gregorio successit Urbanus VIII. Ad inserendum
Romano Martyrologio eius nomen, ac diem, inter alia quae proponeban-
tur elogia, hoc legit planè argumenti dignum maiestate; & vero etiam ex
parte composuit. *Die Iulij XXXI. Romæ Natalis S. Ignatij Confessoris, So-
cietatis Iesu Fundatoris, sanctitate, ac miraculis illustris, & in propaganda
orbe toto religione Catholica ardentissimi.*